

Międzynarodowa
Konferencja Naukowa

ROŚLINY
LECZNICZE
W NAUCE
I KULTURZE

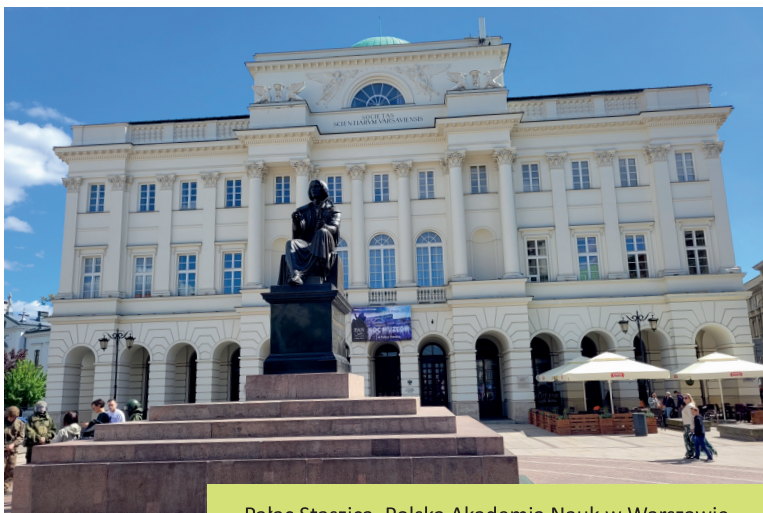
PIĄTA EDYCJA

Ciechanowiec - Warszawa

21-24 maja 2026

Muzeum Rolnictwa im. ks. K. Kluka w Ciechanowcu

Pałac Staszica, Polska Akademia Nauk w Warszawie

KONTAKT DO ORGANIZATORÓW

Instytut Historii Nauki im. Ludwika i Aleksandra Birkenmajerów PAN
Pracownia Nauk Przyrodniczych i Medycznych
ul. Nowy Świat 72, pok. A 7, 00-330 Warszawa
Robert Książopolski, sekretarz Konferencji, tel. kom. : +48 668 840 034

PROGRAM
Międzynarodowej
Konferencji
Naukowej

ROŚLINY
LECZNICZE
W NAUCE
I KULTURZE –
5. EDYCJA

Organizatorzy zastrzegają możliwość zmian w Programie

Szanowni Państwo!

Rośliny i leki pochodzenia roślinnego są przedmiotem zainteresowania nie tylko badaczy prowadzących prace w zakresie nauk przyrodniczych, ale także są problemem badawczym w naukach humanistycznych i społecznych. Te nurty badań rzadko się spotykają, konfrontują czy dopełniają. Wysiłki zbliżenia nauk eksperymentalnych, np. fitochemii i farmakologii z badaniami historycznymi i społecznymi w zakresie ziołoznawstwa i ziołolecznictwa podejmowała profesor Barbara Kuźnicka w Instytucie Historii Nauki, Oświaty i Techniki Polskiej Akademii Nauk od lat 80. XX wieku, a kontynuuje je Pracownia Historii Nauk Przyrodniczych i Medycznych Instytutu Historii Nauk PAN pod kierunkiem prof. Iwony Arabas, we współpracy z Muzeum Rolnictwa im. ks. K. Kluka w Ciechanowcu oraz innymi Partnerami. Do tej misji nawiązuje tytuł naszej konferencji, która jest adresowana do badaczy reprezentujących antropologię kulturową, historię nauki, historię medycyny, historię farmacji, historię botaniki i archeobotaniki, językoznawstwo, farmakognozę, botanikę farmaceutyczną, rolnictwo, leśnictwo i inne dyscypliny, a także do innych osób zainteresowanych tą niezwykle ciekawą i złożoną problematyką. Zapraszamy Państwa do udziału w tym wydarzeniu oraz jego współtworzeniu w ramach kolejnej edycji.

Organizatorzy Konferencji „Rośliny lecznicze w nauce i kulturze”

WYDARZENIA TOWARZYSZĄCE:

21 MAJA, CZWARTEK

Muzeum Rolnictwa, Ciechanowiec

15:00 — otwarcie Biura Konferencji w Muzeum Rolnictwa w Ciechanowcu

16:30 — zwiedzanie „Spacerkiem po Muzeum Rolnictwa w Ciechanowcu i Ogrodzie Roślin Leczniczych”

(Zwiedzanie dla Uczestników będzie możliwe również w dniach 22–23 maja – całe Muzeum lub kolekcje botaniczne i wystawy zielarska i pszczelarska)

17:30 — złożenie kwiatów pod epitafium ks. Kluka w kościele Trójcy Przenajświętszej

22 MAJA, PIĄTEK

Muzeum Rolnictwa, Ciechanowiec

17:15–18:00 — wernisaż wystawy prac Wiesławy i Ludwika Freyów pt. „Nasz zielnik”

22 MAJA PIĄTEK

Muzeum Rolnictwa, Ciechanowiec

9:00 — otwarcie biura konferencji i rozpoczęcie rejestracji uczestników

9:30 — otwarcie Konferencji :

Dorota Łapiak, dyr. Muzeum Rolnictwa w Ciechanowcu,
prof. Iwona Arabas z Instytut Historii Nauki PAN
i dr. Robert Książkowski, Societas Scientiarum Klukoviana
et Jablonoviana

9:45–11:45 — SESJA I. Krzysztof Kluk i Jego epoka – w 230. rocznicę śmierci. LAUDACJA BADACZA DZIEŁ KRZYSZTOFA KLUKA
prof. dr hab. Zbigniewa Wójcika

1. **prof. dr hab. Zbigniew Wójcik**, Instytut Historii Nauki PAN,
Książk Krzysztof Kluk i jego epoka

2. **dr Peter W. Górski, mgr Norbert Tomaszewski**, Societas Scientiarum Klukoviana et Jablonoviana, *Biografistyka florystyczna ks. Krzysztofa Kluka (1739–1796) od prof. Gabriela Brzęka do prof. Zbigniewa Wójcika*

3. **mgr Dorota Gnatowska**, kierowniczk Działu Tradycji Zielarskich, Muzeum Rolnictwa im. Ks. K. Kluka w Ciechanowcu, *Regestr roślin zdalnych do różnego zażycia ekonomicznego, czyli rzecz o praktycznym wykorzystaniu roślin według zaleceń ks. Krzysztofa Kluka*

4. **Bogdan Klejzerowicz**, Societas Scientiarum Klukoviana et Jablonoviana, *Zależności biologiczne przeplatki aurinii (Euphydryas aurinia) od czarcikęsu łąkowego oraz czarcikęsika Kluka – ujęcie przyrodniczo-zielarskie*

5. **prof. dr hab. Bożena Popiołek**, Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, *Dworskie ogrody pełne ziół. Kobiecte pasje ogrodnicze w osiemnastowiecznej Rzeczypospolitej*

6. **dr hab. Piotr Daszkiewicz**, prof. PAN, IHN PAN, Muséum National d'Histoire Naturelle, Paryż, *Gabinety Historii naturalnej na łamach Biblioteki Warszawskiej*

7. **dr hab. Iwona Arabas**, prof. PAN, Instytut Historii Nauki PAN, *Thesaurus regni naturalis księżnej Anny Jabłonowskiej*

11:45–12:15 — przerwa

12:15–13:45 — SESJA II. Rośliny lecznicze w naukach farmaceutycznych: hybrydowo

1. **dr Maciej Włodarczyk, Michał Gleńsk, dr Danuta Raj**, Katedra i Zakład Farmakognozji i Leku Roślinnego Uniwersytet Medyczny we Wrocławiu, *Ożanki (Teucrium L.): Połączenie wiedzy etnofarmakologicznej i badań chemicznych w kontekście zastosowań leczniczych*
2. **dr Magdalena Białoń**, Zakład Neurochemii, Instytut Farmakologii im. Jerzego Maja Polskiej Akademii Nauk w Krakowie, *Terpen, który uspokaja głowę: β -kariofilen z *Cannabis sativa* i jego potencjał w psychiatrii*
3. **dr Marta Kędziora**, Instytut Farmakologii im. Jerzego Maja Polskiej Akademii Nauk, *Perspektywy terapeutyczne kanabinoidów, ze szczególnym uwzględnieniem kanabidiolu (CBD), w świetle współczesnych badań neurofarmakologicznych*
4. **dr Beata Sulik-Tyszka**, Narodowy Instytut Onkologii im. Marii Skłodowskiej-Curie, *Rośliny lecznicze wspomagające odporność w zwalczania SARS-CoV-2*
5. **dr inż. Kinga Pilarska-Dudziak**, Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu, Wydział Biotechnologii i Nauk o Żywności, Katedra Biotechnologii i Mikrobiologii Żywności, *Od roślin-pułapek do biofabryk: kultury in vitro roślin owadożernych jako źródło metabolitów o znaczeniu etnofarmaceutycznym*
6. **dr Aneta Sulborska-Różycka, dr hab. Agata Konarska, prof. UP**, Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie, *Cechy anatomiczne i metabolity w liściach *Plantago major* L.*

13:45–14:45 — przerwa

14:45–16:45 — SESJA III. Rośliny lecznicze w historii botaniki i nauk medycznych część 1: hybrydowo

1. **prof. dr hab. Ludwik Frey**, Instytut Botaniki im. W. Szafera PAN, *Kwiat Linneusza – relikwied wędrujący*
2. **dr hab. Małgorzata Ewa Kowalczyk, prof. UWr**, Uniwersytet Wrocławski, *„O lekarstwach pomagających dziecięciu w ospie i odrze”. Rośliny lecznicze w terapii chorób zakaźnych wieku dziecięcego w XVIII wieku*
3. **dr hab. Aleksandra Jakóbczyk-Gola**, Muzeum Historii Polski, Uniwersytet Warszawski, *Rośliny w dawnej profilaktyce zdrowotnej u zwierząt*

4. **dr hab. Urszula Kicińska, prof. UKEN**, Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, *Choroby koni i sposoby ich leczenia w poradnikach medycznych XVIII wieku*

5. **prof. dr hab. Adam Matkowski, Marek Malicki, Sylwia Zielińska**, Zakład Biologii i Botaniki Farmaceutycznej i Ogród Botaniczny Roślin Leczniczych, Uniwersytet Medyczny we Wrocławiu, *Rübezahl, laboranci i jelenia góra... albo o leczniczych dzikich gatunkach i reliktach kulturowych na południowo-zachodnich kresach XXI-wiecznej Polski*

6. **dr hab. Agnieszka Laszczak-Słaby, prof. UKEN**, Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Instytut Historii i Archiwistyki, *„Parchy końskie...” - substancje pochodzenia roślinnego w opiece nad końmi w okresie nowożytnym*

7. **mgr Magdalena Masłowska**, Archiwum Państwowe w Warszawie, *Środki lecznicze stosowane podczas epidemii cholery w Warszawie w latach 1831–1855*

8. **dr Magdalena Oprządek**, Ogród Botaniczny Uniwersytetu Warszawskiego, Pracownia Edukacji, *Rośliny lecznicze w historii Ogródo Botanicznego Uniwersytetu Warszawskiego*

16:45–17:15 — dyskusja i podsumowanie Sesji

17:15–18:00 — wernisaż wystawy prac Wiesławy i Ludwika Freyów pt. „Nasz zielnik”

23 MAJA SOBOTA

Muzeum Rolnictwa, Ciechanowiec

9:00–10:30 — SESJA III. Rośliny lecznicze w historii botaniki i nauk medycznych część 2

1. **dr hab. Jacek Drobnik**, Katedra i Zakład Botaniki Farmaceutycznej i Ziolarstwa, Wydział Nauk Farmaceutycznych, Śląski Uniwersytet Medyczny w Katowicach, *Teoria o czyszczeniu krwi w medycynie naukowej i ludowej od XVIII do końca XX w.*

2. **mgr Iwona Dymarczyk, dr hab. Ewa Capecka, prof. URK**, Muzeum Farmacji UJ CM, Uniwersytet Rolniczy w Krakowie, *Analiza wybranych zapomnianych postaci leku roślinnego z okresu XVII i XVIII wieku w oparciu o napisy na fajansowych*

naczyniach aptecznych z kolekcji Mateusza B. Grabowskiego z Muzeum Farmacji UJ CM

3. **dr Jakub Węglorz**, Instytut Historyczny Uniwersytetu Wrocławskiego, *Tłumaczenie nazw oraz identyfikacja roślin leczniczych w edycjach źródłowych*

4. **dr n. farm. Paulina Oszajca**, Schweizerische Gesellschaft für Geschichte der Pharmazie (SGGP), *Rośliny lecznicze stosowane przez Annę Wazównę na podstawie jej korespondencji z lat 1586–1625*

5. **dr Katarzyna Pękacka-Falkowska**, Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk, *Egzotyczne rośliny w siedemnastowiecznym Gdańsku*

6. **prof. dr hab. Marzanna Jagiełło**, Politechnika Wrocławska, *Badania i pasje przyrodnicze Ślązaków w okresie od końca XV do początków XVIII stulecia*

7. **dr Danuta Raj**, Katedra i Zakład Farmakognozji i Leku Roślinnego Uniwersytet Medyczny we Wrocławiu, *Rośliny w rekonstrukcjach leków historycznych*

10:45–11:15 — przerwa

11:15–13:30 — SESJA IV. Rośliny lecznicze w etnologii i antropologii kulturowej: hybrydowo

1. **dr hab. Dorota Świtała-Trybek, prof. UO, dr hab. Anna Drożdż, prof. UŚ**, Uniwersytet Opolski, Uniwersytet Śląski w Katowicach, *Rośliny dziko rosnące w materiałach źródłowych „Komentarzy do Polskiego Atlasu Etnograficznego” (na materiale śląskim)*

2. **dr Maria Marciniak**, Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku, *Barwinek, mak, dziurawiec – trzy zioła z podkarpackiego herbarium*

3. **dr Wanda Stec**, Uniwersytet Gdański, Wydział Filologiczny, *Motyw miodu i pszczoły w nazewnictwie leczniczych roślin pożytkowych*

4. **dr Olga Kielak**, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Wydział Filologiczny, Katedra Tekstologii i Gramatyki Języka Polskiego, *Kim jest „pokrzywniak”? O kognitywnych mechanizmach metaforyzacji roślin*

5. **dr hab. Norbert Mojżyn, prof. UKSW**, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, *Między wiedzą, wiarą i zabobonem: ziołolecznictwo moskiewskie epoki Iwana Groźnego w świetle źródeł historycznych*
6. **dr hab. Anna Odrzywolska, prof. UJD**, Uniwersytet Jana Długosza w Częstochowie, *Leki roślinne stosowane w terapii epilepsji w XVI wieku. Praktyki lecznicze na styku medycyny uczonej i kultury ludowej*
7. **dr hab. Izabela Spielvogel, prof. Uczelni**, Politechnika Opolska, **ks. Wojciech Lipa**, Dyrektor Muzeum Diecezjalnego w Opolu, *Dziedzictwo etnomedyczne medycyny żydowskiej II Rzeczypospolitej – analiza poradnika Sejfer derech ejc ha-chajim*
8. **mgr Marta Skarżyńska, doktorantka**, Uniwersytet Wamińsko-Mazurski w Olsztynie, *Czarny bez czy biały bez? Wykorzystanie krzewu bzu w kulturze ludowej i jego miejsce w folklorze*
9. **mgr Izabela Jasińska**, z-ca kierownika Działu Etnograficznego, Muzeum Śląska Opolskiego w Opolu, *Motywy roślinne na haftach w strojach ludowych z XIX wieku z Opolszczyzny na podstawie zabytków z kolekcji Muzeum Śląska Opolskiego w Opolu*

13:30–14:00 — dyskusja i podsumowanie Sesji

14:00–15:00 — przerwa

15:00–16:00 — SESJA V. Rośliny w historii nauk medycznych – użytkowe, jadalne i lecznicze: hybrydowo

1. **dr hab. Robert Gruszecki, prof. UP**, Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie, Katedra Warzywnictwa i Zielarstwa, *Marchew krótka historia?*
2. **dr Elżbieta Jędrszczyk**, Uniwersytet Rolniczy w Krakowie, Wydział Biotechnologii i Ogrodnictwa, Katedra Ogrodnictwa, *Zmiany składu chemicznego, ze szczególnym uwzględnieniem barwników betalainowych oraz azotanów w różnych fazach rozwoju buraka ćwikłowego*
3. **dr Barbara Domagała, Małgorzata Maciak**, Katedra Ogrodnictwa, Wydział Biotechnologii i Ogrodnictwa,

Uniwersytet Rolniczy w Krakowie, *Charakterystyka i potencjał prozdrowotny maliny właściwej (Rubus idaeus L.) i maliny czarnej (Rubus occidentalis L.)*

4. **dr Joanna Gil**, Uniwersytet Rolniczy im. H. Kołłątaja w Krakowie, *Kapsaicyna – związek drażniący czy lek? Farmaceutyczny potencjał papryki ostrej*

16:00–16:30 — dyskusja i podsumowanie Sesji

24 MAJA NIEDZIELA

Pałac Staszica, PAN, Warszawa i hybrydowo

9:00–11:15 — SESJA VI. Rośliny lecznicze w kulturze i sztuce.

1. **prof. dr hab. Joanna Partyka**, Instytut Badań Literackich PAN, *Eukaliptus. Historia miłości i nienawiści*

2. **dr hab. Renata Bizek-Tatara, prof. UMCS**, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, *Funkcje roślin w powieści kryminalnej* Czaracie ziele *Jill Johnson*

3. **dr Anna Roter-Bourkane**, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, *Ogród jako tworzywo dla sztuki – ogród Vanessy Bell w twórczości grupy Bloomsbury*

4. **mgr Maria Pająk**, Sekretarz PTF – Oddział Opole, *Opolska porcelana kwiatami malowana czy pisana?*

5. **prof. dr hab. Ewa Stryczyńska-Hodyl**, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, *„Znają je tylko ludzie, którzy dorastali w lesie”. Rośliny lecznicze w poemacie „Borek oniksztyński” Antoniego Baranowskiego*

6. **dr Sandra Wawrzyniak**, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, *Baobab w języku literaturze i kulturze polskiej*

7. **mgr Ewa Kaczmarzyk**, kustosz dyplomowany, Muzeum Częstochowskie, *Zbiory historyczne w zielniku Muzeum Częstochowskiego. Zielnik Karola Karpały*

8. **dr Joanna Roś**, badaczka niezależna, **dr hab. Anna Trojanowska, prof. PAN**, Instytut Historii Nauki PAN, *Święte rośliny Leonory Carrington (1917–2011)*

9. **dr Anna Maria Wajda**, Wydział Teologiczny, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie, *Substancje kadzielne w starożytnym Izraelu od powrotu z niewoli babilońskiej (538 przed Chr.) do zburzenia świątyni jerozolimskiej (70 po Chr.)*

11:15–11:45 — dyskusja i podsumowanie Sesji

11:45–12:00 — przerwa

12:00–14:30 — SESJA VII. Posterowa w trybie hybrydowym

1. **mgr Paulina Kozłowska**, Wydział Biologii Uniwersytetu Gdańskiego, *Zasoby wybranych leczniczych roślin naczyniowych na obszarze Arboretum Wirty*
2. **Gustaw Czernik-Makowiecki, student, dr inż. Kinga Pilarska-Dudziak**, Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu, *Allicyna i jej znaczenie w profilaktyce chorób sercowo-naczyniowych*
3. **Katarzyna Listwan, studentka, dr inż. Kinga Pilarska-Dudziak**, Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu, *Związki biologicznie aktywne w kulturach in vitro roślin *Anthemis tinctoria*, *Tanacetum vulgare* oraz *Matricaria chamomilla*, analiza porównawcza i perspektywy wykorzystania*
4. **dr Marta Marzec, Magdalena Dzienisiuk, Izabela Nowak**, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Wydział Chemii, *Ekstrakty roślinne w półstałych formach kosmetycznych – od właściwości do skuteczności*
5. **mgr Antonina Kasprzak**, edukator, Muzeum Okręgowe im. Leona Wyczółkowskiego w Bydgoszczy, *Rośliny inwazyjne – perspektywy i zagrożenia, wykorzystanie jako surowce zielarskie. Okiem edukatora muzealnego i zielarza fitoterapeuty*
6. **mgr Magdalena Radke**, Ostara – Fundacja ma Rzec Dobrostanu Wsi Polskiej, *Koło Roku jako model zdrowia: sezonowość roślin jadalnych i leczniczych w ujęciu fitoterapii, etnobotaniki i psychodietetyki*
7. **Kinga Molik, studentka, Małgorzata Sobczuk, studentka, dr Joanna Gil**, Uniwersytet Rolniczy w Krakowie, *Leki naszych prababek – między tradycją a nauką*
8. **Dawid Morawiec, student, dr inż. Kinga Pilarska-Dudziak**, Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu, *Potencjał biosyntezy metabolitów wtórnych w kulturach in vitro wybranych gatunków mięty (*Mentha spp.*)*
9. **mgr Katarzyna Tulik**, Sekcja Historii Farmacji PTFarm, Rzeszów, *Sztuka wyróżniania. Motywy roślinne w adresach hołdowniczych znajdujących się w zbiorach Muzeum Marii Konopnickiej w Żarnowcu*

10. **mgr Marcin Wągrozny**, Wielkopolskie Muzeum Niepodległości w Poznaniu, „*Co słysząc z ziółkami?*”. *Zielarstwo w kręgu zainteresowań Młodych Polek w latach 30. XX w.*
11. **lek. med. Robert Książkowski**, IHN PAN, Societas Scientiarum Klukoviana et Jablonoviana, *Rośliny lecznicze w medycynie biologicznej w II RP*
12. **mgr Marcin Więcek**, IHN PAN, *Preparaty roślinne w pismach T. Torosiewicza na temat bezpiecznego przechowywania leków*
13. **dr Michał Jasiński**, IHN PAN, *Producenci leków ziołowych wśród farmaceutów wyznania ewangelickiego w Warszawie*
14. **Konrad Kustrzepa, student, dr hab. n. farm. Ewa Dagmara Skała, prof. Uczelni**, Zakład Biologii i Botaniki Farmaceutycznej, Wydział Farmaceutyczny Uniwersytet Medyczny w Łodzi, *Gojnik hyzopolistny, źródło zdrowia z górskich łąk w kulturze in vitro*
15. **mgr Izabela Bielecka, Katarzyna Klimek, Arlindo Rodrigues**, Uniwersytet Medyczny w Lublinie, *Od rośliny ludowej po potencjał dermokosmetyczny: bogate w fenole ekstrakty z Psidium Cattleianum jako wielofunkcyjne środki wspierające zdrowie skóry*
16. **dr Natalia Dobros**, Warszawski Uniwersytet Medyczny, Wydział Farmaceutyczny, Zakład Chemii Organicznej i Fizycznej, *Glistnik jaskótcze ziele – roślina o dwóch obliczach*
17. **dr n. farm. Nadiia Kowalska¹, dr hab. Uliana Karpiuk²**, prof. Uczelni¹. Uniwersytet Opolski, Polska; ². Narodowy Uniwersytet Medyczny im. O.O. Bogomolca, Kijów, Ukraina, *Malina zwyczajna Rubus idaeus L. – nowe, obiecujące źródło kwasów hydroksycynamonowych*
18. **dr Karol Skrobacz, dr inż. Paulina Książek-Trela**, Uniwersytet Rzeszowski, *Nie tylko pieprzowa – czyli kulinarno-chemiczna opowieść o trzech koleżankach*
19. **dr inż. Ewa Stamirowska-Krzaczek**, Katedra Rolnictwa, Instytut Nauk o Żywieniu Człowieka i Rolnictwa, Państwowa Akademia Nauk Stosowanych w Chełmie, *Łąki doliny Wieprza jako źródło roślin zielarskich i leczniczych*
20. **dr hab. Sylwia Zielińska, prof. Uczelni, Marcel Białas, Michał Dziwak, Weronika Kozłowska**, Uniwersytet Medyczny we Wrocławiu, *Zioła, nauka i mit: ile magii przetrwało we współczesnych badaniach roślin leczniczych?*

21. **mgr inż. Michał Dziwak**, doktorant, Zakład Biologii i Botaniki Farmaceutycznej, Katedra Biologii i Biotechnologii Farmaceutycznej, Wydział Farmaceutyczny, Uniwersytet Medyczny im. Piastów Śląskich we Wrocławiu, *Mszysta alchemia w grach kontra rzeczywistość*
22. **mgr inż. Julia Brewka, Mateusz Rybak**, Wydział Biotechnologii, Collegium Medicum, Uniwersytet Rzeszowski, *Kotewka orzech wodny (Trapa natans L. s. lato) – współczesne i historyczne znaczenie Gatunku*
23. **dr Katarzyna Cywa**, Grupa Paleobotaniki i Paleośrodowiska, Instytut Botaniki PAN im. Wł. Szafera w Krakowie, *Nowe analizy zawartości taksyn w drewnie cisowym, a rezultaty badań nad powszechnym wykorzystywaniem tego surowca w średniowieczu do wyrobu przedmiotów drewnianych*
24. **dr hab. inż. Edyta Roślon-Szeryńska**, Wydział Budownictwa i Inżynierii, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, *Drzewa w regionalnych wierzeniach i kulturze ludowej. Pieśń przeszłości inspiracją dla przyszłości*
25. **Ewa Kiełkowska¹, Jakub Gębalski¹, Milena Gębalska¹, Magdalena Wójciak², Daniel Załuski¹**, 1. Katedra Botaniki Farmaceutycznej i Farmakognozji Collegium Medicum w Bydgoszczy, Wydział Farmaceutyczny, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, 2. Zakład Chemii Analitycznej, Wydział Farmaceutyczny, Uniwersytet Medyczny w Lublinie, *Profil metabolomiczny LC-MS oraz potencjał antyoksydacyjny w modelu post mortem wybranych gatunków z rodzaju Scutellaria*
26. **dr Ewelina Pióro-Jabrucka, prof. dr hab. Janina Gajc-Wolska, dr Małgorzata Mirgos, Jan Domurad, dr hab. Katarzyna Kowalczyk**, Katedra Roślin Warzywnych i Leczniczych, Instytut Nauk Ogrodniczych, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, *Ocena jakości sensorycznej oraz aktywności antyoksydacyjnej grzybów jadalnych z rodzaju Pleurotus*

14:30–15:15 — dyskusja i podsumowanie Sesji oraz Konferencji

15:30 — lunch i zakończenie Konferencji

STRESZCZENIA
REFERATÓW
Międzynarodowej
Konferencji
Naukowej

ROŚLINY
LECZNICZE
W NAUCE
I KULTURZE

Sesja I, Część 1. Krzysztof Kluk i Jego epoka – w 230. rocznicę śmierci

prof. dr hab. Zbigniew Wójcik, Instytut Historii Nauki PAN, *Książd Krzysztof Kluk i jego epoka*

referat programowy

dr Peter W. Górski, mgr Norbert Tomaszewski, *Societas Scientiarum Klukoviana et Jablonoviana, Biografistyka florystyczna ks. Krzysztofa Kluka (1739–1796) od prof. Gabrieli Brzęka do prof. Zbigniewa Wójcika*

Ciechanowieckie biografie obu autorów stanowiły cezurę czasową (1957–2012) do badań florystyki ks. Kluka. Wniosły one ważne fakty historyczne do stworzonej przez ks. Kluka florystyki jako oświeceniowej dyscypliny przyrodniczej. Zasadzała się ona na lineuszowskiej systematyce roślin co było gwarantem w doszlusowaniu do jej wiodących centrów w kraju i Europie. Również dzięki odkrytym w omawianym półwieczu klukowianom doszło do powstania Muzeum Rolnictwa w Ciechanowcu, które stało się kulturalną instytucją Podlasia. Gród ciechanowiecki jako genius loci był sumptem dla wielu sympozjów naukowych poświęconych ks. Klukowi i florystyce. Klukiści vel klukolodzy poszukiwali w ich trakcie odpowiedzi z lingwistyki, systematyki, taksonomii, ekonomiki, ekologii i filozofii, których to prekursorem okazał się być ks. Kluk. Opracowana przez pięćdziesiąt lat problematyka w drugiej połowie XX wieku i początkach XXI wieku wyróżniały się znaczną dynamiką i różnorodnością w eksploracjach florystycznych w porównaniu do rozbiorów kraju i w II Rzeczypospolitej. Jednocześnie sumacja nowszych publikacji florystycznych wskazała na priorytety do kolejnych badań z udziałem ks. Jana Krzysztofa Kluka.

Bibliografia

1. G. Brzęk, Krzysztof Kluk. PZWS, Warszawa, 1957, G. Brzęk, Krzysztof Kluk. Wydanie II., Wydawnictwo Lubelskie, 1997.
2. J. Kołodziejczyk, Ks. Krzysztof Kluk, dzieła i twórczość. PAU, Kraków, 1932.
3. J. Babicz, W. Grębecka, S. Inglot, Krzysztof Kluk – przyrodnik i pisarz rolniczy. Warszawa, 1976 (praca zbiorowa).
4. J. Różewicz, Zb. Wójcik, Krzysztof Kluk – uczonego i praktyka rolniczy. Sesja naukowa w Ciechanowcu, 19-20 maja 1973 roku. Kwartalnik Historii Nauki i Techniki, nr 18/4, 1973.
5. Z.J. Wójcik, Książd Jan Krzysztof Kluk. Pisarz i Uczony. Ciechanowiec, 2012.

mgr Dorota Gnatowska, kierowniczką Działu Tradycji Zielarskich, Muzeum Rolnictwa im. Ks. K. Kluka w Ciechanowcu, „*Regestr roślin zdalnych do różnego zażycia ekonomicznego*”, czyli rzecz o praktycznym wykorzystaniu roślin według zaleceń ks. Krzysztofa Kluka

Książd Jan Krzysztof Kluk (1739–1796) jest zaliczany w poczet najważniejszych przyrodników okresu oświecenia w Polsce. Uczony ten miejsce w historii zawdzięcza przede wszystkim swojemu piarstwu – jest autorem łącznie 14 obszernych tomów dzieł przyrodniczo-gospodarskich, które wywarły duży wpływ na kształtowanie wiedzy z różnych dziedzin szeroko pojętego przyrodznawstwa i przyczyniły się w istotny sposób do rozwoju polskiej nauki, nie tylko epoki stanisławowskiej, ale także przez wiele kolejnych lat. Studiując dzieła ciechanowieckiego proboszcza można zauważyć, że jedną z najbardziej charakterystycznych cech jego piarstwa jest zgodny z ideami oświecenia utylitaryzm – dążenie do łączenia nauki z praktyką i chęć służenia swoją wiedzą dla dobra ogółu. Kluk

wielokrotnie w swoich dziełach podkreślał, że *Teoria z praktyką złączona być powinna*. W charakterystyczny dla siebie sposób naukową wiedzę botaniczną z codzienną praktyką gospodarską powiązał Kluk w *Dykcyonarze roślinnym*. Przy opisach poszczególnych gatunków roślin, dzikich i uprawnych, zamieścił informacje o ich wykorzystaniu w ziołolecznictwie oraz w różnych innych dziedzinach działalności człowieka. Te aspekty wiedzy praktycznej zostały usystematyzowane i podsumowane w zawartych w III tomie *Dykcyonaru* regestrach: roślin zdatnych do zażycia lekarskiego oraz roślin zdatnych do różnego zażycia ekonomicznego.

Celem referatu jest analiza różnych możliwości praktycznego wykorzystania roślin według zaleceń księdza Kluka. W szczególny sposób uwzględniono sposoby użytkowania roślin w gospodarstwie domowym wymienione w Regestrze Roślin zdatnych do różnego zażycia ekonomicznego.

Bibliografia

1. K. Kluk, *Dykcyonarz roślinny, w którym podług układu Linneusza są opisane rośliny...*, t. I – III, Warszawa 1786 – 1788.
2. K. Kluk, *Roślin potrzebnych, pożytecznych, wygodnych, osobiwie kraiowych, albo które w kraiu użyteczne bydź mogą, utrzymanie, rozmnożenie i zażycie*, t. III, Warszawa 1779.
3. Z. Wójcik, *Ksiądz Jan Krzysztof Kluk – pisarz i uczonek*, Ciechanowiec 2012.
4. G. Brzęk, *Krzysztof Kluk*, Warszawa 1957.
5. T. Czerwiński, *Wyposażenie domu wiejskiego w Polsce*, Warszawa 2009.

Bogdan Klejzerowicz, *Societas Scientiarum Klukoviana et Jablonoviana, Zależności biologiczne przeplatki aurinii (Euphydryas aurinia) od czarcikęsu łąkowego oraz czarcikęsika Kluka – ujęcie przyrodniczo – zielarskie*

Na wilgotnych, półnaturalnych łąkach występują jedne z najbardziej złożonych wielogatunkowych interakcji ekologicznych znanych nauce. Przez stulecia kształtowały one ten typ środowiska, tworząc gęste sieci wzajemnych zależności. Wśród nich szczególne miejsce zajmuje relacja między przeplatką aurinią (*Euphydryas aurinia*) a czarcikęsem łąkowym (*Succisia pratensis*) oraz czarcikęsikiem Kluka (*Succisella inflexa*). Gatunki te pełnią rolę pokarmu dla larw motyla oraz kształtują strukturę siedlisk, wspierając różnorodność biologiczną. Znaczenie tych roślin wykracza jednak poza aspekty ekologiczne. Zawarte w ich nazwach nawiązania do „czarcich” mocy odzwierciedlają głębokie zakorzenienie w etnobotanicznej tradycji: przez wieki były one cenionym surowcem zielarskim, otoczoną wiarą w właściwości lecznicze i ochronne. Badania sięgające XVIII wieku, dowodzą, jak obserwacje przyrodników stopniowo odsłaniały złożony obraz współzależności między florą a fauną. Zależności biologiczne między motylami a roślinami odsłaniają wąską specjalizację ekologiczną oraz kruchą równowagę, której zakłócenie może wpływać na całe zespoły organizmów. Współczesne zmiany w użytkowaniu łąk, sukcesja roślinna czy intensyfikacja rolnictwa stanowią realne zagrożenie dla tych relacji, podkreślając znaczenie zachowania tradycyjnych, ekstensywnych praktyk gospodarczych.

Analizując te powiązania, można zauważyć, że ochrona pojedynczych gatunków nie jest możliwa bez uwzględnienia całości siedliska i historycznie ukształtowanych zależności między organizmami a krajobrazem kulturowym. Przykład relacji łączącej przeplatkę aurinię z jej roślinami żywicielskimi pokazuje, jak krucha jest równowaga łąkowych ekosystemów i jak duże znaczenie dla stanu współczesnej przyrody mają tradycyjne, ekstensywne praktyki gospodarcze. Ten przykład jednoznacznie podkreśla, że efektywna ochrona bioróżnorodności nieodłącznie wymaga holistycznego podejścia.

Bibliografia

1. Główny Inspektorat Ochrony Środowiska. Monitoring gatunków zwierząt z uwzględnieniem specjalnych obszarów ochrony siedlisk Natura 2000, lata 2023–2025. Sprawozdanie z monitoringu przelatki aurinii *Euphydryas aurinia* w roku 2023. Sielezniew Marcin, Malkiewicz Adam.
2. Główny Inspektorat Ochrony Środowiska. Monitoring siedlisk przyrodniczych z uwzględnieniem specjalnych obszarów ochrony siedlisk Natura 2000. Sprawozdanie z monitoringu siedliska 6410 – zmiennowilgotne łąki trzęślicowe w latach 2024–2025.
3. Kluk, Krzysztof. Dykcyonarz roślinny, w którym podług układu Linneusza są opisane rośliny nie tylko krajowe dzikie, pożyteczne albo szkodliwe: na roli, w ogrodach, oranżeryach utrzymywane, ale oraz i cudzoziemskie, któreby w kraiu pożyteczne być mogły. Warszawa, 1786–1788.
4. Kluk, Krzysztof. Zwierząt domowych i dzikich, osobliwie krajowych, historii naturalnej początki i gospodarstwo, potrzebnych i pożytecznych, domowych chowanie, rozmnożenie, chorób leczenie, dzikich łowienie, oswojenie, zażycie, szkodliwych zaś wygubienie. T. 4, O owadzie i robakach. Warszawa, 1802.
5. Instytut Ochrony Przyrody PAN. Polska Czerwona lista zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce. Kraków, 2002.

prof. dr hab. Bożena Popiołek, Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, *Dworskie ogrody pełne ziół. Kobiące pasje ogrodnicze w osiemnastowiecznej Rzeczypospolitej*

Celem wystąpienia będzie ukazanie rozkwitu zainteresowania zakładaniem ogrodów dworskich i pałacowych w osiemnastowiecznej Rzeczypospolitej ze szczególnym naciskiem na ogrody zielne. Pełniły one dwojaką funkcję – jako ogrody dekoracyjne i tzw. kuchenne, dostarczając zarówno wrażeń wizualnych, zapachowych, jak i praktycznych, czyli dostarczając ziół do dworskich apteczek i kuchni.

dr hab. Piotr Daszkiewicz, prof. PAN, IHN PAN, Muséum National d’Histoire Naturelle, Paryż, *Gabinety Historii naturalnej na łamach Biblioteki Warszawskiej*

Biblioteka Warszawska była niewątpliwie jednym z najważniejszych polskich pism połowy dziewiętnastego i początków dwudziestego wieku. Czasopismo, jak głosił podtytuł, poświęcone było „naukom, sztukom i przemysłowi”. Było to jedno z najważniejszych pism polskiego pozytywizmu. Z Biblioteką Warszawską współpracowali przyrodnicy związani z ANTONIM WAGĄ i WŁADYSŁAWEM TACZANOWSKIM oraz prowadzonym przez niego programem badań faunistycznych. Na łamach pisma pojawiają się nazwiska n.p. KONSTANTEGO TYZENHAUZA czy ANTONIEGO WALECKIEGO. Publikowane były artykuły na temat polskiej fauny, często pierwsze informacje lub nawet lokalne listy gatunkowe jakie opublikowano w historii. Redakcja zamieszczała także teksty na temat kolekcji przyrodniczych. W prezentacji omówiono artykuły na temat gabinetów historii naturalnej: Uniwersytetu Wileńskiego, Warszawskiego Gabinetu Zoologicznego i Gabinetu Mineralogicznego w Puławach. Przedstawiona analiza dostarcza nowych informacji na temat szeregu okazów znajdujących się w tych gabinetach jak i historii ich pozyskania. Biblioteka Warszawska była pismem bardo poczytnym. Dzięki temu wiadomości z dziedziny przyrody trafiały także do szerokiego kręgu czytelników, w większości humanistów.

Bibliografia

1. Anonim 1866. Gabinet mineralogiczny w Nowej Aleksandryi (Puławy). Biblioteka Warszawska, 1: 453–457.

2. Jundziłł S. 1850. Gabinet historii naturalnej i ogród botaniczny wileńskiego uniwersytetu. Biblioteka Warszawska, 1: 39–59.
3. Taczanowski W. 1864. Wiadomość o okazach zwierząt egipskich darowanych Gabinetowi Zoologicznemu. Biblioteka Warszawska, 3: 493–497.
4. Taczanowski W. 1866. Wiadomość o nowym darze dla gabinetu zoologicznego. Biblioteka Warszawska, 4: 108–110.
5. Wałecki A. 1866. Przegląd krajowych zwierząt ssących. Biblioteka Warszawska, 2: 413–457.

dr hab. Iwona Arabas, prof. PAN, Instytut Historii Nauki PAN, Inspiracje farmaceutyczne: *Thesaurus mundi naturalis. Gabinet Historii Naturalnej księżnej Anny z Sapiechów Jabłonowskiej*

Tytułowy *Thesaurus mundi naturalis*, to opowieść o kobiecie i jej przyrodniczej kolekcji zgromadzonej w osiemnastym wieku Siemiatyczach na Podlasiu. Księżna zarządzała rozległymi majątkami wprowadzając wiele innowacji gospodarczych i rolniczych, uprawiała i aklimatyzowała rośliny z innych stref klimatycznych, wprowadzała do hodowli nowe odmiany zwierząt, a tym samym miała olbrzymi wpływ na rozwój polskiego przyrodoznawstwa i kolekcjonerstwa przyrodniczego doby oświecenia. Inspiracją do podjęcia tego tematu były kolekcje naturalistów związanych z aptekarstwem, które zapoczątkowały tworzenie protomuzeów nauki, a współcześnie możliwość praktycznego wykorzystywania okazów do przeprowadzenia badań np. genetycznych, pochodzących z miejsc nie poddanych jeszcze antropopresji. Zgromadzone w muzeach i zielnikach egzotyczne rośliny lecznicze mogą być również pomocne w typowaniu surowców do badań pod kątem związków farmakologicznie czynnych.

Bibliografia

1. SPbF ARAN, Exposé sommaire de l'état actuel du cabinet d'histoire naturelle formé à Siemiatycze en Podlasie par J.A. la feue Princesse Donairière Jabłonowska Palatine de Braclaw. Née P. Sapieha. D'après le relevé qui en été fait en mois Août 1801, z. IV, op. 1, d. 148, k.13r-49v.
2. SPbF ARAN, Каталог Минеральному Кабинету, сочиненный вновь при приеме и укладке Натурального Кабинета в Семиатиче в марте месяце 1802 года. Авторизованная копия рукой писца, подписи-автографы В. М. Севергина и А. Ф. Севастьянова, P IV op. 1, d. 148, k. 113r–140r.
3. Buffon G.-L. Leclerc comte de, Histoire naturelle, générale et particulière, t. 1–15, Paris 1749–1767.
4. Catalogue des livres autrefois la bibliothèque de Madame la princesse Jablonowska. Le public en sera averti par les Gazettes, Varsovie 1803.
5. V.M. Severgin, Prodolženie zapisok putešestviâ po zapadnym provinciâm Rossijskogo gosudarstva, ili mineralogičeskiâ, tehnologičeskiâ i drugiâ primečaniâ, učinennyâ vo vremâ proezda čerez onâ v 1803 g., Sankt-Petersburg 1804.

Sesja II

Rośliny lecznicze w naukach farmaceutycznych

dr Maciej Włodarczyk, Michał Gleńsk, dr Danuta Raj, Katedra i Zakład Farmakognozji i Leku Roślinnego Uniwersytet Medyczny we Wrocławiu, Ożanki (*Teucrium L.*): Połączenie wiedzy etnofarmakologicznej i badań chemicznych w kontekście zastosowań leczniczych

Rodzaj ożanka (*Teucrium L., Lamiaceae*) liczy sobie ok. 250 gatunków [1]. Wachlarz tradycyjnych wskazań dla europejskich gatunków ożanek obejmuje m.in. zaburzenia trawienia, niektóre choroby metaboliczne czy infekcje [2]. Spośród nich, dotychczas zweryfikowano częściowo tylko kilka (np. obniżanie gorączki czy ciśnienia krwi, działanie przeciwwrzodowe, spazmolityczne) [2]. Ciekawym jest, że surowce pozyskiwane z ożanek wchodziły ponadto w skład teriaku, a przynajmniej niektórych jego formacji [3-4]. Liczne składniki chemiczne zidentyfikowane dotychczas dla ożanek grupuje się jako olejki eteryczne, irydoidy, diterpeny i fenylpropanoidy (fenolokwasy, garbniki Lamiaceae, flawonoidy) [2]. Są to związki typowe dla rodziny jasnotowatych.

Szczegółowe porównanie składu chemicznego wyciągów z ożanek typowych dla flory europejskiej przeprowadzono przy okazji odtwarzania teriaku zgodnie z przepisem Guldeniusza [4]. W skład tej receptury wchodziły aż cztery substancje roślinne z tego rodzaju. Oprócz innych spostrzeżeń, wynikłych z analiz UHPLC-MS i -MS/MS, wykazano, że spośród badanych gatunków ziele ożanki górskiej wyróżniało się obecnością co najmniej kilkunastu saponin, których istnienie w tym gatunku jedynie sugerowano [5-7] lecz nigdy nie dokonano izolacji ani charakteryzacji żadnej z nich.

Saponiny mogą wykazywać działanie przeciwzapalne i wykrztuśne, co mogłoby tłumaczyć racjonalność niektórych wskazań ludowych dla ożanek (stany zapalne śluzówek, choroby związane z zaflegmieniem dróg oddechowych). Dlatego, ich pełna identyfikacja i izolacja, ocena zawartości w surowcu i badania biologiczne, mogłyby następnie pozwolić zweryfikować czy saponiny te mają zauważalny wpływ na aktywność wyciągów z *T. montanum* w powyższym zakresie.

Bibliografia

1. Navarro, T. *Teucrium*. W: Flora Iberica; red. Castroviejo, S.; Real Jardín Botánico, CSIC: Madrid, 2010; Vol. XII, 30–166.
2. *Teucrium*. W: HagerROM 2023: Die Enzyklopädie der Arzneistoffe und Drogen; red. Blaschek, W., i in.; WVG: Stuttgart 2023.
3. Nowiński, M. *Dzieje upraw i roślin leczniczych*, wyd. 2; PWRiL: Warszawa, 1983; 154.
4. Raj, D.; Pękacka-Falkowska, K.; Włodarczyk, M.; Węglorz, J. J. *Ethnopharmacol.* 2021, 281 (18), 114535.
5. Markovic, D.; Petricic, J. *Farm. Glas.* 1949, 5 (7–8), 135–148; 153–162.
6. Petricic, J. *Acta Pharm. Jugosl.* 1952, 2, 29–37.
7. Grzybek, J. *Diss. Pharm. Pharmacol.* 1969, 21 (3), 253–260.

dr Magdalena Białoń, Zakład Neurochemii, Instytut Farmakologii im. Jerzego Maja Polskiej Akademii Nauk w Krakowie, *Terpen, który uspokaja głowę: β -kariofilen z *Cannabis sativa* i jego potencjał w psychiatrii*

β -kariofilen jest naturalnym terpenem występującym w wielu roślinach, w tym w konopiach siewnych (*Cannabis sativa*), a także w czarnym pieprzu, goździkach czy bazylii. Odpowiada on za charakterystyczny, korzenny aromat, jednak jego znaczenie wykracza daleko poza właściwości zapachowe. W ostatnich latach β -kariofilen wzbudza rosnące zainteresowanie naukowców ze względu na swoje potencjalne działanie prozdrowotne, szczególnie w kontekście badań układu nerwowego.¹

BCP jest unikalny wśród terpenów, ponieważ działa jako selektywny agonista receptora kannabinoidowego CB2, który odgrywa istotną rolę w regulacji procesów zapalnych i odpowiedzi immunologicznej, bez wywoływania efektów psychoaktywnych.² Badania przedkliniczne sugerują, że β -kariofilen wykazuje właściwości przeciwzapalne, neuroprotektoryjne, przeciwlękowe oraz przeciwdepresyjne. Dzięki tym cechom związek ten jest

rozważany jako potencjalny element wspomagający terapię zaburzeń psychiatrycznych, takich jak depresja, schizofrenia, zaburzenia lękowe czy stres pourazowy^{3,4}. Choć konieczne są dalsze badania kliniczne, β -kariofilen z *Cannabis sativa* coraz częściej postrzegany jest jako obiecujący naturalny związek, który może łączyć świat roślin z nowoczesną psychiatrią i neurofarmakologią.

Bibliografia

1. Mallmann MP, Oliveira MS. Beta-caryophyllene in psychiatric and neurological diseases: Role of blood-brain barrier. *Vitam Horm.* 2024;126:125-168.
2. Baradaran Rahimi V, Askari VR. A mechanistic review on immunomodulatory effects of selective type two cannabinoid receptor β -caryophyllene. *Biofactors.* 2022 Jul;48(4):857-882.
3. Ricardi C, Barachini S, Consoli G, Marazziti D, Polini B, Chiellini G. Beta-Caryophyllene, a Cannabinoid Receptor Type 2 Selective Agonist, in Emotional and Cognitive Disorders. *Int J Mol Sci.* 2024 Mar 11;25(6):3203.
4. Bahi A, Al Mansouri S, Al Memari E, Al Ameri M, Nurulain SM, Ojha S. β -Caryophyllene, a CB2 receptor agonist produces multiple behavioral changes relevant to anxiety and depression in mice. *Physiol Behav.* 2014 Aug;135: 119-24.

dr Marta Kędziora, Instytut Farmakologii im. Jerzego Maja Polskiej Akademii Nauk, *Perspektywy terapeutyczne kanabinoidów, ze szczególnym uwzględnieniem kanabidiolu (CBD), w świetle współczesnych badań neurofarmakologicznych*

Konopie siewne (*Cannabis sativa* L.) to jedna z najstarszych roślin leczniczych znanych ludzkości. Już w starożytności były wykorzystywane w medycynie ludowej do uśmierzania bólu, leczenia stanów zapalnych czy problemów z układem pokarmowym. Pierwsze zapiski na temat medycznego wykorzystania konopi pochodzą ze starożytnych Chin sprzed ok. 4000 lat. Jednak dopiero rozwój nowoczesnej biologii i farmakologii w ostatnich dekadach pozwolił lepiej zrozumieć mechanizm działania Cannabis i umożliwić rozwój nowoczesnych terapii. Ojcem badań nad kanabinoidami został profesor Raphael Mechoulam, który w 1963 roku po raz pierwszy wyizolował i opisał strukturę chemiczną kanabidiolu (CBD), a dwa lata później Δ^9 -tetrahydrokanabinolu (THC). CBD wykazuje niskie powinowactwo do receptorów kanabinoidowych CB1 i CB2, działając raczej jako ich modulator allosteryczny. Z kolei THC działa głównie poprzez receptory CB1 w centralnym układzie nerwowym, dlatego też wywołuje negatywne skutki uboczne, takie jak zaburzenia poznawcze, zawroty głowy, niepokój, zaburzenia koordynacji. Brak właściwości odurzających oraz korzystniejszy profil bezpieczeństwa sprawiają, że CBD wykazuje znacznie wyższą użyteczność kliniczną niż THC. Przykładowo, w modelach zwierzęcych choroby zwyrodnieniowej stawów, CBD nie tylko może redukować nadwrażliwość bólową, ale także wpływać na procesy zapalne w obrębie stawu. Badania na zwierzętach wskazują, że CBD modulując na szlaki sygnalizacyjne w rdzeniu kręgowym i strukturach nadrdzeniowych, modyfikuje transmisję bodźców bólowych. Modulacja układu endokannabinoidowego poprzez wpływ na szlaki syntezy i rozkładu endokannabinoidów (np. anandamidu) lub poprzez interakcję z receptorami waniloidowymi TRPV1 pozwala na uzyskanie efektu analgetycznego przy jednoczesnym ograniczeniu skutków ubocznych. Co więcej, CBD jest już oficjalnie stosowany w medycynie: lek Epidiolex stosowany jest w ciężkich przypadkach padaczki lekoopornej u dzieci, takich jak zespół Dravet czy Lennox-Gastaut. CBD wykorzystuje się również w preparatach złożonych, takich jak Sativex w proporcji 1:1 z THC, np. u pacjentów ze stwardnieniem rozsianym. Podsumowując, CBD jest związkiem o wysokim profilu bezpieczeństwa. Jego właściwości neuroprotektoryjne i przeciwzapalne sprawiają, że jest przedmiotem intensywnych badań przedklinicz-

nych i klinicznych, mających na celu optymalizację strategii terapeutycznych w leczeniu bólu, stanów zapalnych czy schorzeń neurodegeneracyjnych. Badania finansowane z grantu NCN nr 2021/43/B/NZ7/01162 oraz środków statutowych Instytutu Farmakologii im. Jerzego Maja PAN.

Bibliografia

1. Bryk M, Starowicz K. Cannabinoid-based therapy as a future for joint degeneration. Focus on the role of CB2 receptor in the arthritis progression and pain: an updated review. *Pharmacological Reports*, 2021 Jun;73(3):681-699.
2. Mlost J, Bryk M, Starowicz K. Cannabidiol for Pain Treatment: Focus on Pharmacology and Mechanism of Action. *Int J Mol Sci*. 2020 Nov 23;21(22):8870.
3. Kędziora M, Boccella S, Marabese I, Mlost J, Infantino R, Maione S, Starowicz K. Inhibition of anandamide breakdown reduces pain and restores LTP and monoamine levels in the rat hippocampus via the CB1 receptor following osteoarthritis. *Neuropharmacology*. 2023 Jan 1;222:109304.
4. Malek N, Starowicz K. Dual-Acting Compounds Targeting Endocannabinoid and Endovanilloid Systems - A Novel Treatment Option for Chronic Pain Management. *Front Pharmacol*. 2016 Aug 17;7:257.

dr Beata Sulik-Tyszka, Narodowy Instytut Onkologii im. Marii Skłodowskiej-Curie, *Rośliny lecznicze wspomagające odporność w zwalczaniu SARS-CoV-2*

Rośliny lecznicze wspomagające odporność w zwalczaniu SARS-CoV-2 (ang. severe acute respiratory syndrome coronavirus) W poszukiwaniu sposobów zwalczania koronawirusa SARS-CoV-2 stosuje się hamowanie replikacji wirusa, jak również zastosowanie związków przeciwzapalnych/immunomodulujących w celu poprawy odporności pacjenta. *Astragalus membranaceus* Fisch. ex Bunge (Traganek błoniasty) jest byliną z rodziny Fabaceae (bobowate, motylkowate), osiągającą wysokość od 30 do 40 centymetrów. Jest szeroko rozpowszechniony w Europie, Ameryce Północnej i Azji. Jest ziołem adaptogennym i hamuje procesy kataboliczne związane ze stresem. Korzenie traganek mają właściwości immunomodulujące, przeciwnowotworowe, przeciwwirusowe i przeciwzapalne. *Astragalus membranaceus* ma działanie ochronne przed przewlekłym stresem, a także łagodzi objawy wywołane przez chemioterapię stosowaną w leczeniu onkologicznym. Formononetyna, polisacharydy i astragalozyny, wykazują wysokie potencjalne działanie przeciwnowotworowe. Cytokiny prozapalne (IL-6; TNF- α), które pojawiają się podczas burzy cytokinowej podczas COVID-19 są niwelowane przez *Astragalus membranaceus*. *Aloe vera* (L.) Burm. (Aloes zwyczajny, barbadoski) jest tropikalnym sukulentem z rodziny Asphodelaceae. Występuje u wybrzeży Morza Śródziemnego oraz w północnej części Afryki. Żel aloesowy oraz miąższa aloesowa są środkami leczniczymi. Działanie przeciwbakteryjne, immunomodulujące, przeciwzapalne (hamowanie wytwarzanie mediatorów stanu zapalnego) i przeciwrzodowe wykazują związki czynne. Są to: glikoproteiny, białka, substancje śluzowe, składniki mineralne oraz frakcja polisacharydów (aktywność wzmacniająca i immunostymulująca). Polisacharydy aloesu zwiększają wydzielanie interleukiny 1 (IL-1), interleukiny 6 (IL-6), TNF- α (czynnik martwicy nowotworu) i INF- γ (interferonu). Stymuluje to rozwój fibroblastów i zwiększa zdolność makrofagów do fagocytozy. Z przebadanych 10 związków aloesu zidentyfikowano potencjalne inhibitory głównej proteazy COVID-19 (Mpro)- lek ligand 6 jest obiecującą opcją terapeutyczną. Według European Medicines Agency (EMA), preparaty z aloesu zwyczajnego nie powinny być stosowane u dzieci poniżej 10 roku życia, natomiast – u dzieci poniżej 12 roku życia wg European School of Pathology (ESCP). *Echinacea purpurea* (L.) Moench. (Jeżówka purpurowa) z rodziny Asteraceae jest byliną ze wschodniej części Ameryki Północ-

nej. Wyciąg z polisacharydów i kwas chikorowy, najprawdopodobniej stymuluje aktywność limfocytów T, pobudza fagocytozę, aktywuje makrofagi i granulocyty do usuwania patogenów. Następuje także wzrost wydzielania interferonu, który działa przeciwwirusowo. Przyjmowanie tego preparatu zwiększa odporność na infekcje bakteryjne grzybicze i wirusowe. Czas podawania preparatu powinien być ograniczony (10-20 dni), gdyż może spowodować immunosupresję przy dłuższym stosowaniu. *Aronia melanocarpa* (Michx.) Elliott (*Aronia czarnoowocowa*, czarna) jest krzewem z rodziny Rosaceae (rózowate). Występuje w Ameryce Północnej. Można ją hodować w Polsce i innych krajach ze względu na niskie wymagania glebowe. Polifenole: antocyjany, kwasy fenolowe i flawonoidy mają właściwości lecznicze. Owocom aronii można przypisać działanie przeciwzapalne, przeciwwirusowe, przeciwbakteryjne, przeciwnowotworowe i antyhepatotoksyczne. *Aronox* (suplement) - usprawnia krążenie krwi i normalizuje jego ciśnienie. *Bioaron C* - zapobiega infekcjom górnych dróg oddechowych. *Allium sativum* L. (Czosnek pospolity, zwyczajny) należy do rodziny Amaryllidaceae (amaryllkowate) podrodziny Alliioideae (czosnkowe). Występuje w Azji Środkowej, Europie i północnej Afryce. Zapobiega otyłości, pomaga w leczeniu: zespołu metabolicznego, zaburzeń sercowo-naczyniowych, wrzodów żołądka oraz stosowany jest w leczeniu nowotworów wywołanych aflatoksyną. Właściwości lecznicze ma allicyna jako substancja wzmacniająca układ odpornościowy. U pacjentów hematologicznych, u których zastosowano ekstrakt z czosnku, zaobserwowano zmniejszoną proliferację komórek rakowych. Jest to spowodowane zwiększonym stresem retikulum endoplazmatycznego. W celu wzmocnienia komórek układu odpornościowego i zahamowania wydzielania cytokin prozapalnych czosnek może być stosowany zapobiegawczo przeciwko zakażeniu COVID-19.

Bibliografia

1. Dubanska V., Kowalkowska A. Wybrane rośliny lecznicze wspomagające odporność w walce z COVID-19:III. Rośliny o wysoce prawdopodobnym działaniu leczniczym. *Tutoring Gedanensis*, 7(3), 111-127. <https://doi.org/10.26881/tutg.2022.3.12>.
2. Sheik, A., Kim, K., Varaprasad, G.L., Lee, H., Kim, S., Kim, E., Shin, J.-Y., Oh, S.Y., Huh, Y.S. The anti-cancer activity of adaptogenic herb *Astragalus membranaceus*. *Phytomedicine*. 2021;91, 153698. doi: 10.1016/j.phymed.2021.153698.
3. Wang, J., Jia, J., Song, L., Gong, X., Xu, J., Yang, M., Li, M. Extraction, structure, and pharmacological activities of *Astragalus polysaccharides*. *Applied Sciences*. 2018;9(1), 122.
4. Cieślak, E., Turcza, K. Właściwości prozdrowotne aloesu zwyczajnego *Aloe vera* (L.) Webb. (*Aloe bar-badensis* Mill). *Postępy Fitoterapii*. 2015;16(2), 117-124.
5. Dymarska, E., Grochowalska, A., Krauss, H., Chęcińska-Maciejewska, Z. Naturalne modyfikatory odpowiedzi immunologicznej. *Problemy Higieny i Epidemiologii*, 2016; 97(4), 297-307.
6. Signer, J., Jonsdottir, H.R., Albrich, W.C., Strasser, M., Züst, R., Ryter, S., Ackermann-Gaumann, R., Lenz, N., Siegrist, D., Suter, A., Schoop, R., Engler, O.B. In vitro virucidal activity of Echinaforce, an *Echinacea purpurea* preparation, against coronaviruses, including common cold coronavirus 229E and SARS-CoV-2. *Virology Journal*. 2020;136, 1-11.
7. Donma, M.M., Donma, O. The effects of *Allium sativum* on immunity within the scope of COVID-19 infection. *Medical Hypotheses*. 2020;144, 1-5.

dr Kinga Pilarska-Dudziak, Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu, Wydział Biotechnologii i Nauk o Żywności, Katedra Biotechnologii i Mikrobiologii Żywności, *Od roślin-pułapek do biofabryk: kultury in vitro roślin owadożernych jako źródło metabolitów o znaczeniu etnofarmaceutycznym*

Rośliny owadożerne zajmują szczególne miejsce na styku etnobotaniki i współczesnej biotechnologii. Choć ich niezwykła strategia odżywiania zwracała uwagę botaników od stuleci, w wielu tradycjach medycznych przypisywano im także właściwości lecznicze. W kulturach północnoamerykańskich rośliny *Sarracenia purpurea* L. stosowano w terapii zakażeń, gorączki i chorób skóry, natomiast gatunki z rodzaju *Drosera* od XVIII wieku wykorzystywano w europejskiej medycynie galenowej w łagodzeniu kaszlu i infekcji dróg oddechowych. W centrum zainteresowania dawnych praktyków znajdowały się przede wszystkim wydzieliny liści oraz ekstrakty bogate w naftochinony, fenolokwasy, flawonoidy i specyficzne enzymy hydrolityczne. Współczesne badania potwierdzają farmakologiczne podstawy wielu zapisanych etnograficznie zastosowań. Związki charakterystyczne dla roślin owadożernych wykazują aktywność przeciwbakteryjną, antyoksydacyjną, cytotoksyczną i immunomodulującą, co nadaje im znaczenie w kontekście projektowania nowych fitopreparatów. Jednocześnie malejące zasoby populacji naturalnych oraz specyfika siedlisk stanowią istotne ograniczenia dla pozyskiwania biomasy surowcowej. Dynamicznie rozwijające się kultury *in vitro* stają się odpowiedzią na te wyzwania. Mikrorozmnażanie, kultury korzeniowe indukowane przez *Rhizobium rhizogenes*, zawiesiny komórkowe oraz technologie elicytacji umożliwiają nie tylko odtwarzanie profilu metabolitów roślin dziko rosnących, lecz także zwiększenie zawartości wybranych substancji aktywnych. Włączenie metod biotechnologicznych do badań nad roślinami owadożernymi pozwala na reinterpretację wiedzy etnofarmaceutycznej w świetle współczesnych analiz chemicznych oraz na rozwój zrównoważonych źródeł cennych metabolitów wtórnych. Integracja tradycji zielarskich, historii ich zastosowań oraz nowoczesnych systemów hodowli sterylnej może stać się podstawą do tworzenia innowacyjnych fitoterapeutyków, jednocześnie chroniąc zasoby przyrodnicze i wspierając ciągłość kulturową tradycyjnych praktyk leczniczych.

Bibliografia

1. Bennett, B. C., Prance, G. T. (2000). Introduced plants in the indigenous pharmacopoeia of Northern South America. *Economic botany*, 54(1), 90-102.
2. Hatcher, C. R., Ryves, D. B., Millett, J. (2020). The function of secondary metabolites in plant carnivory. *Annals of Botany*, 125(3), 399-411.
3. Kołodziejski, D., Skrzypczak, A., Gilgenast-Krasińska, E., Królicka, A., Kamiński, M. A. (2011). A comparison of efficiency of secondary metabolites extraction/leaching techniques from carnivorous plants dry material from *in vitro* culture.
4. Morrison, S. A., Li, H., Webster, D., Johnson, J. A., Gray, C. A. (2016). Antimycobacterial triterpenes from the Canadian medicinal plant *Sarracenia purpurea*. *Journal of ethnopharmacology*, 188, 200-203.
5. Pilarska, K. M., Panić, M., Redovniković, I. R., & Wróbel-Kwiatkowska, M. (2022). Characterization of Carnivorous Plants *Sarracenia Purpurea* L. Transformed with *Agrobacterium Rhizogenes*. *Applied Sciences*, 12(20), 10289.

dr Aneta Sulborska-Różycka, dr hab. Agata Konarska, prof. UP, Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie, *Cechy anatomiczne i metabolity w liściach Plantago major L.*

Plantago major L. (babka zwyczajna) jest rośliną leczniczą znaną od starożytności, cenioną ze względu na składniki aktywne zawarte w liściach, które wykazują działanie przeciwzapalne, antyoksydacyjne i przeciwbakteryjne (Baimakhanova i wsp. 2025). Celem pracy była charakterystyka cech anatomicznych liści *P. major* oraz określenie lokalizacji wybranych metabolitów wtórnych z wykorzystaniem metod mikroskopowych i histochemicznych (Johansen 1940, Jensen 1962, Gutmann 1995). Badania anatomiczne przeprowadzono przy użyciu mikroskopii świetlnej, fluorescencyjnej i skaningowej elektronowej, analizując przekroje poprzeczne przez blaszkę i ogonek liściowy. W budowie blaszki wyróżniono jednowarstwową epidermę z aparatami szparkowymi oraz włoskami gruczołowymi i mechanicznymi, miękisz asymilacyjny zróżnicowany na warstwę palisadową i gąbczastą oraz wiązki przewodzące typu kolateralnego. W komórkach liścia stwierdzono również obecność licznych kryształów szczawianu wapnia. Ogonki liściowe tworzyła epiderma, kilkuwarstwowa hipoderma zbudowana z komórek kolenchymy, niezróżnicowany miękisz asymilacyjny z dobrze widocznymi przestworami powietrznymi oraz wiązki przewodzące kolateralne różnej wielkości. Analizy histochemiczne umożliwiły lokalizację związków fenolowych, lipidów całkowitych i kwaśnych oraz polisacharydów w obrębie poszczególnych tkanek liścia. Obecność wymienionych metabolitów potwierdza właściwości farmakologiczne babki zwyczajnej. Uzyskane wyniki podkreślają znaczenie badań mikroskopowych i histochemicznych w ocenie lokalizacji substancji aktywnych oraz wartości farmakognostycznej surowców roślinnych.

Bibliografia

1. Gutmann M. 1995. Improved staining procedures for photographic documentation of phenolic deposits in semithin sections of plant tissue. *J. Microsc.*, 179, 277–281.
2. Jensen W.A. *Botanical Histochemistry Principles and Practice*, 1st ed.; WH Freeman and Company: San Francisco, CA, USA, 1962.
3. Johansen D.A. *Plant Microtechnique*, 1st ed.; London McGraw Hill: London, UK, 1940.
4. Baimakhanova B., Sadanov A., Orasymbet S., Amangeldi A., Smirnova I. et al. 2025. Pharmacological effects and bio-active compounds of *Plantago major*. *Pharm. Pract.*, 23(2), 1-13.

Sesja III, część 1.

Rośliny lecznicze w historii botaniki i nauk medycznych.

prof. dr hab. Ludwik Frey, Instytut Botaniki im. W. Szafera PAN, Kwiat Linneusza – relikw wędrujący

Linnaea borealis (zimozioł północny) roślina opisana po raz pierwszy z końcem XVI w. jako *Campanula serpyllifolia* (C. Bauhin 1596). Współcześnie obowiązuje nazwa nadana gatunkowi przez Linneusza (Sp. Pl. 1753, 2: 631). Relikt późnoglacialny, o określonych wymaganiach świetlnych, wrażliwy na zacienienie i zmiany w wilgotności siedliska. Liczba jego stanowisk jest zmienna (m.in. wskutek rozsiewania na drodze zoochorii), a gatunek jest określany jako „relikw wędrujący”. W wielu krajach zagrożony i/lub prawnie chroniony. W Polsce zaliczony do kategorii gatunków narażonych (VU), objęty częściową ochroną prawną. Występuje głównie w północnych częściach Europy, Azji i Ameryki Północnej (gatunek cyrkumborealny); najwięcej jego stanowisk znajduje się w północnej

części zasięgu; im bardziej na południe ich liczba maleje. Przez Polskę przebiega część południowej granicy jego zasięgu. Roślina o potencjalnych wartościach leczniczych, nie do końca poznanych. W artykule zostaną poruszone zagadnienia dotyczące taksonomii, nomenklatury oraz rozmieszczenia tego gatunku, możliwości użycia jako leku oraz jego miejsca w szeroko pojętej kulturze.

Bibliografia

1. Alm T., Ethnobotany of *Linnaea borealis* (Linnaeaceae) in Norway, *Botanical Journal of the Linnean Society*, 2006, 151: 437–452. DOI:10.1111/j.1095-8339.2006.00516.x.
2. Browicz K., Gostyńska-Jakuszczyńska M., *Linnaea borealis* L. w: S. Białobok, Z. Czubiński, red., *Atlas rozmieszczenia drzew i krzewów w Polsce*. Tom 5. PAN, Zakład Dendrologii i Arboretum Kórnickie, Warszawa 1966.
3. Kaźmierczakowa R., Błoch-Orłowska J., Celka Z., Cwener A., Dajdok Z., Michalska-Hejduk D., Pawlikowski P., Szczęśniak E., Ziarnik K., *Polska czerwona lista paprotników i roślin kwiatowych*, Kraków.
4. Niva M., Life history strategies in *Linnaea borealis*, „Acta Universitatis Upsaliensis”, *Comprehensive Summaries of Uppsala Dissertations from the Faculty of Science and Technology* 893, s. 21, Uppsala 2003.
5. Thiem B., Buk-Berge L., Twinlower (*Linnaea borealis* L.) – plant species of potential medicinal properties, *Herba polonica* 2017 63 (3): 56-63.
6. Waga J., Uwagi dotyczące się znalezienia rośliny *Linnaea borealis*, *Pamiętnik Warszawski Umiejętności Czystych i Stosowanych*, T. IV. 1829, Warszawa.
7. Zajac A., Zajac M. (red.), *Atlas rozmieszczenia roślin naczyniowych w Polsce*, Pracownia Chorologii Komputerowej Instytutu Botaniki Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2001.

dr hab. Małgorzata Ewa Kowalczyk, prof. UW, Uniwersytet Wrocławski, „O lekarsztwach dopomagających dziecięciu w ospie i odrze”. *Rośliny lecznicze w terapii chorób zakaźnych wieku dziecięcego w XVIII wieku*

Ospa i odra to wirusowe choroby zakaźne o ciężkim przebiegu. Przenoszone są najczęściej drogą kropelkową, poprzez bezpośredni kontakt z chorym lub pośrednio, za sprawą skażonych przedmiotów. Historia obu schorzeń sięga starożytności. Zdomowione w Europie od stuleci, w czasach nowożytnych wywoływały okresowe fale epidemii, dotykające różne części kontynentu. Zarówno ospa, jak i odra często kończyły się śmiercią lub prowadziły do trwałego kalectwa. Mogły powodować ślepotę, niekiedy głuchotę, a w najłagodniejszych przypadkach pozostawiały trwałe oszpecenia. Szczególnie narażone na ich skutki były dzieci, u których choroby te przebiegały ciężiej niż u dorosłych.

Zagadnienia związane z rozpoznawaniem i terapią wspomnianych jednostek chorobowych szeroko omawiano w osiemnastowiecznych poradnikach medycznych i gospodarczych, a także w licznych egodokumentach, takich jak listy, dzienniki czy pamiętniki. W źródłach rękopiśmiennych oraz drukowanych można odnaleźć wiele receptur na środki mające łagodzić objawy i wspomagać zwalczanie ospy oraz odrzy. Ich podstawę stanowiły rośliny lecznicze, m.in.: koper włoski, rumianek, szaflwia, tymianek, szafran czy nagietek.

Źródła rękopiśmienne

1. Zakład Narodowy im. Ossolińskich we Wrocławiu: rkps 1493/II, Porady medyczne i opisy chorób, rkps 2899/I, *Ekonomia ad scienda varia* z różnych autorów zebrana.
4. Biblioteka Jagiellońska: rkps 3368 I, *Lekarstwa domowe na pospolite choroby*.

Źródła drukowane

1. Apteczka lekarstw domowych, które każdy człowiek mając w niebytności medyka snadno zdrowia poratować może. Tak z ziół jako też zwierząt bardzo doświadczone, tak dla ludzi jako i dla bydła zebrana i przedrukowana, Lublin 1754.
2. Biretowski J.P., Wiadomość ciekawa, każdemu wielce pożyteczna o skutkach y mocy zbóż wszelkich, jarzyn y ziół różnych, tak ogrodowych jako y polnych, jakie skutki y pożytki przynoszą człowiekowi w różnych okolicznościach, osobliwie na poratowanie zdrowia służąca z poważnych autorów dla wygody ludzkiej krótko zebrana y z przydatkiem na końcu niektórych ciekawości do druku podana, Łowicz 1769.
3. Perzyna L., Lekarz dla włościan, czyli rada dla pospólstwa w chorobach i dolegliwościach naszemu krajowi albo właściwych, albo po większej części przyswojonych każdemu naszego kraju mieszkańcowi do wiadomości potrzebna..., Kalisz 1793.
4. Tukałło M., Apteczka domowa, zawierająca zbiór lekarstw po wielkiej części prostych, których materiały łąco się w domu znajdować mogą, albo z apteki lub kramu wzięte, mogą być w domu sporządzone. Dla wygody i poratowania zdrowia tych, którzy nie mając w bliskości aptek i sposobności poradzenia się lekarzów, nie tylko nędzę prowadzić życie, ale też przed czasem umierać częstokroć muszą..., Wilno 1793.
5. Wieczorkiewicz A., Compendium medicum auctum To jest krótkie zebranie y opisanie chorób, ich różności, przyczyn, znaków, sposobów do leczenia, Także różnych sposobów robienia wódek, oleyków, julepów, syropów, konfitur, maści, plastrów &c. i różnych osobliwszych rzeczy..., Częstochowa 1767.

Bibliografia

1. Historia medycyny, red. T. Brzeziński, Warszawa 2000.
2. Różańska-Gambal B., Występowanie epidemii ospy prawdziwej na świecie od czasów starożytnych po współczesność, „Medycyna Nowożytna” 2008, t.15, z. 1–2, s. 31–59.
3. Szumowski W., Historia medycyny, Warszawa 1961.
4. Wielkie epidemie w dziejach ludzkości, red. K. F. Kiple, Poznań 2002.
5. Żołędź-Strzelczyk D., Dziecko w dawnej Polsce, Poznań 2002.

dr hab. Aleksandra Jakóbczyk-Gola, Muzeum Historii Polski, Uniwersytet Warszawski, *Rośliny w dawnej profilaktyce zdrowotnej u zwierząt*

W dawnej Rzeczpospolitej z powodzeniem zajmowano się hodowlą zwierząt i wiele informacji praktycznych na ten temat przekazują powstałe w tym okresie poradniki z zakresu ekonomiki gospodarskiej, a także wczesne traktaty ziemiańskie. Jednym z istotnych tematów było pożywienie, w którym, oprócz wartości odżywczych, dostrzegano także możliwości profilaktyki wielu chorób. To nowatorskie podejście pokazuje wczesne metody zapobiegania różnym przypadłościom zwierząt. Dziś bardzo aktualne podejście do dbania o zdrowie, okazuje się, że było już postrzegane jako wartość w okresie staropolskim.

Proponowany na piątą edycję konferencji *Rośliny lecznicze w nauce i kulturze* tekst ma zaprezentować różne sposoby wykorzystywania roślin, które podawane były zwierzętom jako pasza. W dawnych tekstach przekazane zostały informacje, pokazujące świadomość ówczesnych hodowców w kwestii konieczności dywersyfikacji pożywienia, a także ekologicznego, powiedzielibyśmy dziś, a, wykorzystując ówczesny język – ekonomicznego gospodarowania terenem i dobrami, jakie się posiadało. Inaczej traktowane były zwierzęta trzymane w zamknięciu, a inaczej te gatunki, które hodowano w zwierzyńcach. Wszystkim starano się jednak zapewnić dostęp do pożywienia zgodnie z ich potrzebami.

Oprócz paszy zasadniczej, warunkującej podaż odpowiedniej liczby kalorii, stosowano przeróżne dodatki paszowe, które miały konkretne przeznaczenie. Część roślin trakto-

wano jako substancje wzmacniające i chętnie podawano głównie bardzo młodym osobnikom, także w okresie silnego wzrostu lub zmian fizycznych, które mogły powodować osłabienie np. wymiana futra, rośnięcie grzebieni u drobiu czy tzw. koralu u indyków. Domieszczano także różnego rodzaju zioła, które miały konkretne przeznaczenie medyczne np. broniły przed pasożytami lub zapobiegały biegunkom, które, gdy już się pojawiły, były szczególnie niebezpieczne dla młodych zwierząt. Były także rośliny istotne ze względu na oddziaływanie na wygląd zwierząt np. na futro czy piękne pióra. Kwestie estetyczne to także bardzo istotny czynnik w hodowli, a odpowiednia pasza zapewniała wysokie zyski. Zadaniem referatu jest pokazanie ogromnej wrażliwości na potrzeby zwierząt, które cechowała ludzki okresu staropolskiego. A także zaprezentowanie ich nowoczesnego podejścia do medycyny – bardzo praktycznego, a jednak wynikającego z obserwacji zachowań a także opartego na głębokiej świadomości procesów życiowych zwierząt. W pismach Jana Ostroroga, Krzysztofa Kluka, Jakuba Kazimierza Haura, Anny Jabłonowskiej, Anzelma Gostomskiego wiele znaleźć można informacji, które podpowiadają hodowcom zwierząt jak je wspomagać, jak żywić mądrze i zdrowo. Chętnie przytaczano także pomysły z książek zagranicznych, co świadczy o dużym odczytaniu polskich teoretyków gospodarstwa. Referat zaprezentuje także bogactwo ówczesnej wiedzy medycznej, które dostępne było i kultywowane wcale nie przez profesjonalistów, a przez ekspertów-praktyków, których wiedza płynęła z mądrej obserwacji i licznych doświadczeń.

dr hab. Urszula Kicińska, prof. UKEN, Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, *Choroby koni i sposoby ich leczenia w poradnikach medycznych XVIII wieku*

W dawnej Polsce istniało wiele czynników, które miały istotny wpływ na ekonomiczny rozwój dworów szlacheckich. Za jeden z ważniejszych uznać należy produkcję roślinną, której zazwyczaj towarzyszyła hodowla zwierząt. Te bowiem dostarczały naturalnego nawozu służącego do użyzniania gleby, a także stanowiły główną siłę roboczą w pracach na roli, w przemyśle i w handlu. W folwarkach szlacheckich hodowano wiele gatunków zwierząt, wśród których dominującą rolę odgrywały konie. Te bowiem ze względu na swoją siłę i sporą odporność na warunki pogodowe, wykorzystywano do pracy przez cały rok kalendarzowy. Pomimo powszechnej obecności koni w folwarkach szlacheckich, niewiele w literaturze napisano o trawiących je chorobach i możliwościach ich leczenia za pomocą roślinnych i zwierzęcych medykamentów. Cenne informacje na ten temat zachowały w dostępnych na dworach szlacheckich zielnikach, encyklopediach medycznych, farmakopeach, czy też apteczkach domowych, które zaliczyć można do szeroko rozumianych poradników medycznych. Artykuł ma zatem na celu ukazanie schorzeń końskich i sposobów walczenia z nimi, które w dużej mierze opierały się na ziołolecznictwie, bądź też stosowaniu prostych zabiegów chirurgicznych np. flebotomii. W treści artykułu zasygnalizowano trzy rodzaje chorób końskich, a mianowicie wady łonowe, które zazwyczaj były nieuleczalne; wypadki i urazy, którym konie ulegały podczas wykonywanych prac, a także schorzenia, które dopadały konie na bieżąco i spowodowane były nieodpowiednią dietą, trudnymi warunkami klimatycznymi lub przepracowaniem. Trzeci w wymienianych rodzajów schorzeń stał się też głównym tematem niniejszych rozważań.

Bibliografia

1. Anioł-Kwiatkowska J., *Rośliny leczące zwierzęta*, Warszawa 1993.
2. Arabas I., *Apteczki domowe w polskich dworach szlacheckich. Studium z dziejów kultury zdrowotnej*, Warszawa 2006.
3. Baranowski B., Keckowa A., Leskiewiczowa J., *W sprawie publikacji instruktarzy gospodarczych*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, R. IV:1956, nr 1, s. 87-96.
4. Baranowski B., Libiszowska Z., *Stan i potrzeby badań nad historią hodowli w Pol-*

- sce w XVI-XVIII wieku, [w:] *Studia z dziejów gospodarstwa wiejskiego*, t. 2, red. J. Leskiewiczowa, Wrocław 1959, s. 341-374.
5. Drobnik J., Drobnik E., *Zestawy ziół z XVIII i XIX wieku*, „Farmacja Polska”, t. 65, 2009, nr 5, s. 348-355.
6. Inglot S., *Z dziejów wsi polskiej i rolnictwa*, Warszawa 1986.
7. Jakóbczyk-Gola A., *Człowiek a zwierzę w dawnej Rzeczypospolitej*, https://www.wilanow-palac.pl/czlowiek_a_zwierze_w_dawnej_rzeczypospolitej.html [kod dostępu: 25.03. 2024]
8. Janik M., *Polskie kalendarze astrologiczne epoki saskiej*, Warszawa 2003.
9. *Kataplazm* [hasło], [w:] *Słownik Języka Polskiego*, Warszawa 1978, s. 899.
10. Kicińska U., *Damy Radzyna Podlaskiego i ich zarząd nad gospodarką hodowlaną w dobrach Potockich w XVIII wieku* (w druku).
11. Kicińska U., *Supplications as a source of the analysis of lives of petty servants at manorial estates in the eighteenth century*, [w:] *Monarchs' court – private court*, Kraków 2024, s. 135-151.
12. Klećkowska-Nawrot J., R. Nowaczyk, A. Chrószcz, M. Janeczek, *Ziołolecznictwo w medycynie weterynaryjnej*, [w:] *Dawna medycyna i weterynaria. Środowisko a zwierzę*, red. M. Z. Felsmann, J. Szarek, M. Felsmann, Chełmno 2013, s. 217-239.
13. Kubus J., *Koń turek – chłop Mazurek*, https://www.wilanow-palac.pl/kon_turek_chlop_mazurek.html [kod dostępu 19.04. 2024].
14. Łojek J., Łojek A., *Człowiek i koń – próba równoważenia interesów*, „Przegląd Filozoficzny – Nowa Seria”, R. 24:2015, nr 2 (94), s. 35-49.
15. Łonczyńska K., Smoleńska B., *Zespoły archiwów magnackich i podworskich jako źródła do dziejów techniki rolnej. Studia z dziejów gospodarstwa wiejskiego*, T. III, z. 1, Warszawa 1960, s. 161-198.
16. Ochmański W., *Staropolskie herbarze i zielniki jako źródło do dziejów roślin uprawnych*, „Studia i materiały z Dziejów Nauki Polskiej”, Seria B, 13, 1967, s. 11-14.
17. Osowski B., *Czeladź dworska i ludzie służący. Nazwy osób związanych z funkcjonowaniem gospodarstwa w XVIII-wiecznych inwentarzach z Wielkopolski*, „Gwary Dziś”, T. 8: 2016, s. 167-174.
18. Pankiewicz H., Hanisz K., *Apteczki domowe i panny apteckowe w polskiej rzeczywistości*, „Farmacja Polska”, T. XLII:1986, s. 166-173.
19. Pawlik S., *Polskie instruktarze ekonomiczne z końca XVII i XVIII w.*, wyd. S. Pawlik, Kraków 1915.
20. Perenc A., *Historia lecznictwa zwierząt w Polsce*, wyd. II, oprac. K. Millak, Wrocław 1958.
21. Pietrzak J., *Koń jaki jest każdy widzi, czyli o stajniach i koniach w kręgu królewskiej rodziny Sobieskich*, https://www.wilanow-palac.pl/kon_jaki_jest_kazdy_widzi_czyli_o_stajniach_i_koniach_w_kregu_krolewskiej_rodziny_sobieskich.html [kod dostępu 20.04. 2024].
22. Popiołek B., *Dobrodziejki i klienci. Specyfika patronatu kobiecego i relacji klientanych w czasach saskich*, Warszawa 2020.
23. Popiołek B., *Medykamenty roślinne w szlacheckich regestrach zakupów, receptach i poradnikach medycznych w XVIII wieku*, „Medycyna Nowożytna. Studia nad Kulturą Medyczną”, T. 29:2023, z. 1, s. 285-311.
24. Popiołek B., *Rytuály codzienności. Świat szlacheckiego dworu w osiemnastowiecznej Rzeczypospolitej*, Warszawa 2022.

25. Raj D., Węglorz J., Leki roślinne w epoce staropolskiej (XVII-XVIII w.), [w:] Lek roślinny – historia i współczesność, red. B. Płonka-Syroka, A. Syroka, K. Sudoł, Wrocław 2012, s. 33-44.
26. Raj D., Węglorz J., Wódka wódce nierówna. Problematyka leczniczych ekstraktów ziołowych w epoce nowożytnej, „Klio. Czasopismo poświęcone dziejom Polski i powszechnym”, T.43: 2017, nr 4, s. 65-80.
27. Rok B., Kalendarze jako nośnik informacji i wiedzy. Rozprawy z Dziejów XVIII wieku: z dziejów komunikacji socjalnej epoki nowożytnej, red. J. Wojtowicz, Toruń 1993.
28. Sawicka Z., Koń w życiu szlachty w XVI-XVIII w., Toruń 2002.
29. Serczyk W., Gospodarstwo magnackie w województwie podolskim w drugiej połowie XVIII wieku, Wrocław-Warszawa-Kraków 1965.
30. Spólnik A., Nazwy polskich roślin leczniczych w źródłach od XVI-XVIII wieku, Wrocław 1990.
31. Stankiewicz M., Nowe poglądy na istotę mięśniochwatu porażennego, „Medycyna Weterynaryjna”, R. X, nr 2, s. 77-83, <http://www.medycynawet.edu.pl/images/stories/pdf/digital/1954/195402077083.pdf> [kod dostępu 15.04. 2024].
32. Stojak-Sawicka K., Zabiegi lecznicze i środki terapeutyczne w świetle osiemnastowiecznych poradników medycznych. Ze studiów nad świadomością medyczną czasów saskich i stanisławowskich, [w:] Współpraca na polu medycyny między Niemcami i Polakami, red. M. Sachs, B. Płonka-Syroka, F. Dross, Wrocław 2008, s. 277-306.
33. Stojek-Sawicka K., Polskie poradniki medyczne czasów saskich i ich wpływ na kształtowanie się standardu polskiej medycyny, [w:] Przełom nowożytny w nauce europejskiej i jego kontekst społeczno-kulturowy, Wrocław 2004, s. 275-292.
34. Studnicka-Mariańczyk K., 19th Century Veterinary Expertise and Methods of Treating Animals – in the Light of the Documents from the Archives of the Potocki and the Ostrowski Families of Maluszyn, “Res Historica”, R.54:2022, s. 219-241.
35. Syroka A., Problematyka medyczna w śląskich kalendarzach w XVII i XVIII w., „Medycyna Nowożytna”, T. 2:1995, nr 1, s. 49-69.
36. Vigarello G., Historia zdrowia i choroby. Od średniowiecza do współczesności, tłum. z francuskiego M. Szymańska, Warszawa 1997.
37. Węglorz J., Metody terapeutyczne stosowane w medycynie nowożytnej na terenach Rzeczypospolitej w XVII i XVIII w. w kontekście charakterystyki wykorzystanych źródeł, „Historyka. Studia Metodologiczne”, T. 48:2018, s. 95-109.
38. Węglorz J., Zdrowie, choroba i lecznictwo w społeczeństwie Rzeczypospolitej XVI-XVIII wieku, Toruń 2015.
39. Witkowska O., Turło A., Michlik K., A. Cywińska, Ochwat koni – etiopatogeneza, objawy i leczenie, „Życie Weterynaryjne”, T.91: 2016, nr 4, s. 231-235 file:///Users/ula/Downloads/Ochwat_koni_etiopatogeneza_objawy_i.pdf [kod dostępu: 14.05. 2024].
40. Zawiślak J., Ogińska M., Drewka M., Święcicka N., Wykorzystanie koni w gospodarce leśnej, „Wiadomości Zootechniczne”, R. LII:2014, nr 1, s. 61-65, https://wz.iz.edu.pl/files/WZ_2014_1_art09.pdf [kod dostępu: 3.06. 2024].
41. Zuba K., Aptekarze i apteki w dobrach Radziwiłłów linii nieświeskiej w XVIII wieku, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, R. XLIX:2001, nr 4, s. 345-365

prof. dr hab. Adam Matkowski, Marek Malicki, Sylwia Zielińska, Zakład Biologii i Botaniki Farmaceutycznej i Ogród Botaniczny Roślin Leczniczych, Uniwersytet Medyczny we Wrocławiu, *Rübezahl, laboranci i jelenia góra... albo o leczniczych dzikich gatunkach i reliktach kulturowych na południowo-zachodnich kresach XXI-wiecznej Polski*

Wymiana ludności zamieszkałej tereny przejęte przez Polskę w wyniku II wojny światowej spowodowały kilka istotnych śladów w środowisku przyrodniczym, szczególnie w krajobrazie kulturowym terenów otwartych, w tym pól, łąk, sadów i ogrodów. Ludność przybyła na Dolny Śląsk (z uwzględnieniem historycznej zachodniej części Łużyc) zastała rośliny o nieznanym jej zastosowaniu, często uznane za chwasty. Były to na przykład rośliny aromatyczne i lecznicze uprawiane przez ludność niemiecką, śląską i łужиcką w ogródkach przydomowych, a czasem także dziko rosnące zioła wykorzystywane w medycynie ludowej. Ważnym elementem tradycji ludności podsudeckiej były także aromatyczne nalewki, likiery i destylaty z udziałem lokalnych ziół. Do najciekawszych relikatów kulturowych, zwykle zanikających, o wysokim potencjale leczniczym należą *Myrrhis odorata*, *Peucedanum ostruthium*, *Ligusticum mutellina* z rodziny *Apiaceae*, *Cicerbita macrophylla* i *Tanacetum parthenium* (*Asteraceae*). Z kolei, z niegdyś ważnych dla lokalnej etnobotaniki roślin rodzimych należy w pierwszej kolejności wymienić *Meum athamanticum*, której korzeń (*Mei athamantici radix*, Bärwurz) zawiera znaczące ilości *Z*-ligustylidu, związku o wybitnych właściwościach farmakologicznych i był znanym remedium na zaburzenia trawienia i pracy serca a także składnikiem popularnych sznapsów. Podobne zastosowanie miał korzeń marchwicy (*Mutellinae radix*, również nazywany Bärwurz, a w śląskim dialekcie – Kopennik), jednak skład ma nieco odmienny.

Podsumowując, zasoby lokalnej flory krajobrazu kulturowego najdalszych terenów południowo-zachodniej Polski stanowić mogą bogate źródło materiału badawczego i powinny być dokładnie poznane z uwagi na potrzeby zrównoważonego użytkowania w trudnych rolniczo obszarach. Pomogłoby to zachować lokalną bioróżnorodność i przyczynić się do rozwoju gospodarki ekstensywnej i szanującej przyrodniczo-kulturowe dziedzictwo dawnych mieszkańców.

dr hab. Agnieszka Laszczak-Słaby, prof. UKEN, Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Instytut Historii i Archiwistyki, „*Parchy końskie...*” – *substancje pochodzenia roślinnego w opiece nad końmi w okresie nowożytnym*

W referacie podjęte zostanie zagadnienie zastosowania środków leczniczych pochodzenia roślinnego w opiece nad końmi w okresie nowożytnym w perspektywie kulturowej i historycznej. Analizowane praktyki lecznicze, stosowane wobec różnych końskich przypadłości, jak np. „parchy końskie”, ukazane zostaną jako element ówczesnej wiedzy medycznej oraz relacji między człowiekiem, zwierzęciem i naturą. Celem wystąpienia jest ukazanie, w jaki sposób rośliny funkcjonowały jako część systemu wyobrażeń, doświadczeń i praktyk weterynaryjnych epoki nowożytnej.

mgr Magdalena Masłowska, Archiwum Państwowe w Warszawie, *Środki lecznicze stosowane podczas epidemii cholery w Warszawie w latach 1831–1855*

Lata 1831–1855 to okres znacznie poprzedzający wynalezienie szczepionki na cholere. Leczono ją objawowo, stosując znane dotychczas środki na wymioty i biegunki. Lekarze (i nie tylko) ogłaszali swoje metody lecznicze w prasie codziennej i periodykach medycznych. Spektrum stosowanych środków było olbrzymie – opium, ipekakuana, arcydzięgiel, rabarbar, kwiat pomarańczy, lipy, gryka, i in. Byli zwolennicy leczenia za pomocą środ-

ków chemicznych opartych na rtęci i bizmucie, ale także zimną wodą i elektrycznością. Ich wybór był subiektywny, zależny od aktualnych poglądów medyka, stadium choroby leczonego przypadku i miejsca stosowania kuracji. Środki lecznicze stosowane przez lekarze praktykujących prywatnie różniły się od wykorzystywanych w szpitalach cholerycznych. Jeszcze inne kuracje stosowano na wsi, pozbawionej często opieki lekarskiej.

Bibliografia

1. Dzierżawski B., Hewelke O., Janowski W., Zawadzki J. Cholera, jej dawniejsze epidemie u nas, przyczyny, objawy, zapobieganie i leczenie, Warszawa, 1892.
2. Gołuchowski J., Sposób leczenia cholery za pomocą zimnej wody szczęśliwym skutkiem uwięziony, Warszawa 1849.
3. Paliga R.E., Terapia podczas pierwszej epidemii cholery w Warszawie w 1831 roku, „Medycyna Nowożytna” 2024, Tom 30 (2024) Suplement I, s. 265-304.
4. Turcza K., Trucizna jako lek – czyli sposoby leczenia cholery w dziewiętnastowiecznym Krakowie, Historia farmacji”, 2018, tom 74, s. 10-17.

dr Magdalena Oprządek, Ogród Botaniczny Uniwersytetu Warszawskiego, Pracownia Edukacji, *Rośliny lecznicze w historii Ogródu Botanicznego Uniwersytetu Warszawskiego*

Dzieje jednego z najstarszych ogrodów botanicznych w Polsce przeplatają się z burzliwą historią Polski XIX i XX wieku, a także obecnością roślin leczniczych w różnych rolach i funkcjach. Protoplastą Ogródu Botanicznego Uniwersytetu Warszawskiego był ogród powstały w 1811 roku przy Wydziale Akademicko-Lekarskim Warszawskim. Jego pierwotnym celem było edukowanie studentów kierunku medycznego w dziedzinie botaniki i farmakognozji. Po przejściu kierownictwa Ogródu przez profesora botaniki Michała Szuberta, jego dynamiczny rozwój nabral jeszcze bardziej naukowego charakteru. Jednak upadek Powstania Listopadowego doprowadził do nieodwracalnych zmian, między innymi do rabunkowego wykorzystania Ogródu w celu uprawy i zbioru roślin leczniczych. Powolne obumieranie znaczenia tego miejsca dla nauki, dydaktyki i mieszkańców Warszawy trwało do początku XX wieku. Po odrodzeniu się wolnej Rzeczypospolitej Polski do czasów współczesnych Dział Roślin Leczniczych był kilkakrotnie przebudowywany. Prowadzono również badania nad aklimatyzacją jednego z adaptogenów.

Referat przybliży zmienne losy Ogródu Botanicznego UW oraz zaprezentuje charakterystykę kilku gatunków leczniczych wymienianych w źródłach historycznych Ogródu.

Bibliografia

1. Gajewski W., Karpowiczowa L. 1961 Przewodnik po Ogrodzie Botanicznym Uniwersytetu Warszawskiego, PWN, Warszawa
2. Hryniewiecki B., Kobendza R. 1932 Przewodnik po Ogrodzie Botanicznym Uniwersytetu Warszawskiego, Ogród Botaniczny Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa
3. Kołodziejczyk J. 1918 Ogród Botaniczny Uniwersytetu Warszawskiego, Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, Warszawa
4. Szubert M. 1824 Spis roślin Ogródu Botanicznego Królewskiego Warszawskiego Uniwersytetu
5. Werblan-Jakubiec H., Kukier-Wyrwicka M., Kowalczyk M. B. 2018, W królestwie roślin. 200 lat Ogródu Botanicznego Uniwersytetu Warszawskiego, Ogród Botaniczny Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa

Sesja III, część 2.
Rośliny lecznicze w historii botaniki i nauk medycznych.

dr hab. Jacek Drobnik, Katedra i Zakład Botaniki Farmaceutycznej i Zielarstwa, Wydział Nauk Farmaceutycznych, Śląski Uniwersytet Medyczny w Katowicach, *Teoria o oczyszczeniu krwi w medycynie naukowej i ludowej od XVIII do końca XX w.*

W renesansie postulowano zależność składu krwi od sposobu żywienia oraz możliwość jej „naprawy” napojami leczniczymi. Lek usuwał z krwi „zbytnią wilgoć”. Pojęcie „dobrej krwi” znaczyło brak skłonności do chorób i równoważny z nią zdrowy i silny typ budowy ciała. Zła i zepsuta krew była domniemaną przyczyną skłonności do chorób, w tym tych znanych dziś jako zakaźne. Ujęcie to lokuje troskę o krew w zakresie doktryn o truciznie i miazmacie, a jej leczenie jako humoralne. Konkretnie leki „czyszczące krew” publikowano od XVIII wieku, np. *essentia fuliginis* – nalewka z sady. Działanie ich opisywano humoralnie, stopniowo synonimizując z *putrificantia*. W XVIII w. działanie to przypisano też surowcom roślinnym. W pocz. XIX w. uznania „zepsutą krew” za przyczynę patologicznych stanów zarówno ogólnych (np. skrofuły i wyniszczenie = gruźlica), jak i widocznych na skórze. Adekwatna terapia była nadal wydzielająca. Młoda toksykologia dodała do tego tezę o niewłaściwych substancjach we krwi. Dzieje pojęcia zepsutej krwi i jej czyszczenia odzwierciedlają więc rozwój całej wiedzy o leku. W takiej XIX-w. postaci teorię tę i terapię wchłonęła europejska medycyna ludowa: przypisała zdolność „czyszczenia krwi” wielu surowcom roślinnym i zaleciła je w różnorodnych objawach, a także profilaktycznie (w postaci przeczyszczenia). W USA degradacja leków moczopędnych (wraz odejściem od humoryzmu na rzecz mikrobiologii lekarskiej) zdeklasowała „*blood putifiers*” oferowane na tamtejszym rynku leku do rangi napojów zdrowotnych, których działanie domniemywano teraz jako „usuwanie toksyn bakteryjnych”. Wyrzuty skórne (jako obraz złych humorów oraz jako widomy skutek terapii wyprowadzającej je) nabrały kontekstu kosmetycznego, a rośliny stosowane w tym celu miejscowo nazwano „czyszczącymi”. Nasza literatura fitoterapeutyczna do końca XX w. racjonalizowała „czyszczenie krwi” jako działanie przeczyszczające bądź napotne. Tu szeregowano też wiosenne kuracje sałatkami z młodych warzyw, gdy ich prawdziwy wpływ należy widzieć jako skutek dostarczania witamin.

Bibliografia

1. Czerwiakowski I. R., Botanika lekarska, Kraków 1861.
2. Duczmal J., Podręcznik dla szkół drogeryjnych, Poznań 1931.
3. Gerald-Wyżycycki J., Zielnik ekonomiczno-techniczny, Wilno 1845, t. 2.
4. Grzęda \[n\], O uprawie pokrzywy żegawki..., „Pamiętnik Lwowski” 1817, t. 4, z. 2, s. 187–190.
5. Kneipp S., Kodycyl do mojego testamentu dla zdrowych i chorych, Kempten 1898.
6. Lubartowicz-Sanguszko W., O chowie koni i polepszeniu rasy w Galicyi, Lwów 1839.
7. Neumann C., Chymia medica dogmatico-experimentalis, Züllichau 1755, t. 1.
8. Pleszczyński A., Bojarzy międzyrzeccy: studjum etnograficzne, Warszawa 1892.
9. Wasiutyński E., Gruźlica (płuc, kiszek, krtani, nerek i in. organów)..., Warszawa 1938.

mgr Iwona Dymarczyk, dr hab. Ewa Capecka, prof. URK, Muzeum Farmacji UJ CM, Uniwersytet Rolniczy w Krakowie, Analiza wybranych zapomnianych postaci leku roślinnego z okresu XVII i XVIII wieku w oparciu o napisy na fajansowych naczyniach aptecznych z kolekcji Mateusza B. Grabowskiego z Muzeum Farmacji UJ CM

Prezentacja dotyczy 14 fajansowych pojemników farmaceutycznych z manufaktur hollenderskich i brytyjskich (XVII–XVIII w.), będących częścią kolekcji ceramiki aptecznej (83 obiekty z XVI–XIX w.) подарowanej przez Mateusza B. Grabowskiego do zbiorów krakowskiego Muzeum Farmacji UJ CM w 1976 roku. Napisy na kartuszach przedstawianych naczyń świadczą o używaniu ówczesnie takich postaci leku jak: powidelka (np. Mityrydat), konserwy (np. Konserwa z kwiatu jasnoty białej), pigułki (np. Pigułki Rufusa), czy pulpy (np. Pulpa tamaryndowa), które dziś w praktyce aptekarskiej są całkowicie zapomniane. Celem wystąpienia jest zwrócenie uwagi na te dawne medykamenty oraz przedstawienie źródeł pochodzenia surowców roślinnych wykorzystywanych do ich sporządzenia.

dr Jakub Węglorz, Instytut Historyczny Uniwersytetu Wrocławskiego, *Tłumaczenie nazw oraz identyfikacja roślin leczniczych w edycjach źródłowych*

Na przykładzie edycji diariusza Bazylego Rudomicza (1656–1672) przeprowadzona zostanie analiza problemu tłumaczenia nowożytnego słownictwa łacińskiego oraz identyfikacji nazw gatunkowych. Diariusz Rudomicza jest jednym z kluczowych egodokumentów i stanowi podstawowy materiał źródłowy do badań nad historią lecznictwa w Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Zawiera szczegółowe zapisy dotyczące stanu zdrowia autora, stosowanych leków, terapii własnych i pacjentów, relacji lekarz–pacjent oraz ekonomicznych aspektów praktyki medycznej. Na przykładzie wybranych fragmentów wskazane zostaną problemy związane z nieprecyzyjnym tłumaczeniem, które może prowadzić do błędnych interpretacji farmakologicznych i historycznych. Podkreślona zostanie konieczność krytycznej weryfikacji przekładów z rękopisem oraz interdyscyplinarnej współpracy historyków, filologów i badaczy historii medycyny jako niezbędny warunek rzetelnych badań nad dawną zdrowotnością.

Bibliografia

1. Rudomicz B., *Efemeris czyli Diariusz prywatny pisany w Zamościu w latach 1656 - 1672 część pierwsza 1656 - 1664*, przekład W. Froch, oprac. M. L. Klementowski i W. Froch, Lublin 2002
2. Rudomicz B., *Efemeris czyli Diariusz prywatny pisany w Zamościu w latach 1656–1672 część druga 1665–1672*, przekład W. Froch, oprac. M. L. Klementowski i W. Froch, Lublin 2002.
3. Chachaj M., O staropolskich rydwanach, franciszkańskich „prezydentach” i innych problemach Na marginesie polskiego przekładu Diariusza prywatnego Bazylego Rudomicza, „Przegląd Nauk Historycznych”, 2004 (3), 1, s. 192–202.
4. Jeszke J., Historyk i lekarz jako badacz dziejów nauk medycznych, „Medycyna Nowożytna. Studia nad Historią Medycyny”, t. 4, 1997, z. 1/2, s. 63 – 83.
5. Witkowski W., Bazyl Rudomicz profesorem prawa Akademii Zamojskiej w świetle swojego „Diariusza”, „Res Historica”, t. 20 (2005), s. 123–132.

dr n. farm. Paulina Oszajca, Schweizerische Gesellschaft für Geschichte der Pharmazie (SGGP), Rośliny lecznicze stosowane przez Annę Wazównę na podstawie jej korespondencji z lat 1586–1625

Anna Wazówna (1568–1625), siostra króla Polski i Szwecji Zygmunta III Wazy, znana była z rozległych zainteresowań botanicznych i aptekarskich. Ich zwieńczeniem było nie tylko tworzenie rękopiśmiennych zielników i zbiorów botanicznych lecz także sfinansowanie w 1613 roku wydania Zielnika Szymona Syreniusza. Doskonale wykształcona i władająca kilkoma językami królowna, podobnie jak jej daleka krewna Katarzyna Sforza, interesowała się praktyczną medycyną i farmakologią. Gdy tylko zdrowie pozwalało jej na to, samodzielnie przygotowywała leki złożone, które zalecała członkom rodziny oraz osobom ze swojego otoczenia.

Analiza opublikowanej korespondencji Anny Wazówny z lat 1586–1625 pozwala częściowo odtworzyć skład stosowanych przez nią receptur. W listach pojawiają się m.in. zalecenia kierowane do jej brata dotyczące dolegliwości usznych, a także środki na choroby zębów i dziąseł, preparaty wzmacniające, leki przeciwgorączkowe oraz specyfiki stosowane w schorzeniach skórnych i jelitowych, kierowane do jej korespondentów z kręgów dworskich i magnackich. Dzięki własnej wiedzy medycznej Anna Wazówna potrafiła również krytycznie odnosić się do terapii proponowanych jej samej przez nadwornych lekarzy.

Leki roślinne stanowiły istotny, choć nie jedyny element zalecanych przez królowę terapii, obok preparatów pochodzenia zwierzęcego i mineralnego. Surowce lecznicze Anna pozyskiwała głównie z ogrodów zakładanych przy swoich rezydencjach, m.in. w Golubiu i Brodnicy. Rzadziej spotykane lub nierosnące w klimacie Europy Środkowej surowce, takie jak aloes, musiały być pozyskiwane spoza lokalnych ogrodów poprzez zamówienia. Praca omawia roślinne surowce lecznicze stosowane przez Annę Wazównę, możliwe źródła pochodzenia receptur oraz analizuje właściwości lecznicze wykorzystywanych roślin w kontekście wczesnonowoczesnej etnofarmacji.

Bibliografia

1. Łopatecki K., Dąbrowski J., Krawczuk W., Walczak W. (2022) Listy Anny Wazy (1568–1625). Warszawa: Polskie Towarzystwo Historyczne.
2. Zemanek A. (1996) Odnalezienie prawdopodobnych śladów pierwszego polskiego zielnika królowny Anny Wazówny *Kwartalnik Historii Nauki i Techniki* 41/3-4 : 197-206.
3. Saar-Kozłowska A. (1996) Śmierć i problemy pochówku Anny Wazówny w Brodnicy. *Acta Universitatis Nicolai Copernici. Zabytkoznawstwo i Konserwatorstwo* 27 (298) : 45-94.

dr Katarzyna Pękacka-Falkowska, Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk, *Egzotyczne rośliny w siedemnastowiecznym Gdańsku*

Siedemnastowieczny Gdańsk, będący jednym z najważniejszych ośrodków handlowych i intelektualnych Rzeczypospolitej, stanowił również prężnie rozwijające się centrum wczesnonowoczesnej botaniki. Kluczową postacią tego środowiska był Jacob Breyné, kupiec i przyrodnik, którego pasja kolekcjonerska oraz kontakty handlowe pozwoliły na sprowadzenie nad Motławę rzadkich okazów flory z najdalszych zakątków świata, w tym z Przylądka Dobrej Nadziei, Azji Wschodniej i obu Ameryk. Wystąpienie ma na celu przybliżenie fenomenowi gdańskiej botaniki poprzez analizę spuścizny J. Breyné'a. W referacie zostaną omówione trzy komplementarne źródła wiedzy o ówczesnych kolekcjach roślinnych. Po pierwsze, zaprezentowane zostaną wybrane ilustracje z kolekcji Breyné'a; po drugie, jego materiały zielnikowe; po trzecie - teksty drukowane i odręczne jego autorstwa. Zestawienie obrazu, tekstu i zasuszonego okazu pozwoli na ukazanie warsztatu

siedemnastowiecznego badacza oraz roli Gdańska w europejskim obiegu wiedzy przyrodniczej, w którym kupiecka pragmatyka spotykała się z naukową ciekawością świata.

Bibliografia

1. Pękacka-Falkowska, K. (2022). Jacob Breynne, jego przyjaciele i rośliny: Uwagi na marginesie Breynne'owskich *exsiccatae* z kolekcji Jamesa Petivera. *Kwartalnik Historii Kultury Materialnej*, 70(3), 287–331. <https://doi.org/10.23858/KHKM70.2022.3.002>

prof. dr hab. Marzanna Jagiełło, Politechnika Wrocławska, *Badania i pasje przyrodnicze Ślązaków w okresie od końca XV do początków XVIII stulecia*

Ogrody, jako dzieła sztuki podążające za wyzwaniem estetycznymi i ideowymi kolejnych epok, były w swojej istocie jednocześnie miejscami, gdzie jak w soczewce odbijała się ówczesna wiedza botaniczna i agronomiczna. Zwięzłe to ujmując, nie byłoby ogrodów, gdyby nie wielowiekowe badania przyrodnicze i obserwacje natury oraz doświadczenia związane z uprawą oraz aklimatyzacją roślin. Ich wyniki spisywano tworząc różnorodnego rodzaju dzieła – od zielników i opracowań botanicznych, poprzez poradniki agrotechniczne i ogrodnicze, po wzorniki zawierające propozycje projektowe. Lista związanych ze Śląskiem twórców takich dzieł, aktywnych w okresie od końca XVI do początków XVIII stulecia, jest długa. Dość wymienić Jana Stanke (Johanesa Stanconisa), Caspara Schwenckfelda, Melchiora Sebischa, Paula Ammana, Israela i Georga Antona Volckmannów oraz Johannesa Fleischera. W publikacjach z tego czasu odnajdujemy także dowody żarliwej pasji przyrodniczej wielu innych autorów, których uwagę przyciągały niezwykle botaniczne wydarzenia, jak np. przypadki kwitnięcia agawy w ogrodach śląskich.

Bibliografia

1. Alicja Zemanek, Jan Stanko (ok. 1430–1493). *Przyrodnik, lekarz*, w: A. Zemanek (red.) *Uniwersytet Jagielloński. Złota Księga Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi*, cz. 1: *Biografie uczonych*, Kraków 2000, s. 21–36
2. Caspar Schwenckfeld, *Stirpium et Fossilium Silesiae Catalogus [...]*, Lipsiae 1600
3. Melchior Sebisch, *Kreüterbuch*, Strassburg [b.d.]
4. Paul Amman, *Supplex botanica [...]*, Lipsiae 1675
5. Marzanna Jagiełło, Wojciech Brzezowski, *Ogrody na Śląsku. T. 1. Od średniowiecza do końca XVII w.*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 2013

dr Danuta Raj, Katedra i Zakład Farmakognozji i Leku Roślinnego Uniwersytet Medyczny we Wrocławiu, *Rośliny w rekonstrukcjach leków historycznych*

Stosowanie roślin w celu poprawienia swojego stanu zdrowia nie jest zastrzeżone tylko dla ludzi. Wśród zwierząt, dla licznych gatunków publikowane są liczne przykłady wybiórczego wykorzystywania roślin w czasie choroby lub urazów. Z dużym prawdopodobieństwem można zatem założyć, że gatunek *Homo* od początku swego istnienia wykorzystywał leczniczo rośliny. Wraz z rozwojem kultury, początkowo proste przepisy przekształcały się w bardziej złożone, różniące się formą leku lub drogą podania. Niezmiernie interesujące pozostaje pytanie o ich skuteczność. Jedną z bardziej precyzyjnych form badania możliwej skuteczności preparatów historycznych jest możliwie wierne ich odtworzenie, a następnie przeanalizowanie laboratoryjne efektów takiego eksperymentu. W tym celu należy jednak spełnić szereg warunków: niezbędne jest odnalezienie przepisu, prawidłowe przetłumaczenie zarówno składników jak i procedury wykonania na współczesny język laboratoryjny, czy też możliwość pozyskania odpowiednich materiałów wyjściowych. W ramach wystąpienia powyższe kwestie omówione zostaną w oparciu o konkretne przykłady z praktyki rekonstrukcyjnej.

Bibliografia

1. Raj D, Pękacka-Falkowska K, Włodarczyk M, Węglorz J. The real Theriac – panacea, poisonous drug or quackery? *J Ethnopharmacol.* 2021; 281: 114535. doi:10.1016/J.JEP.2021.114535.

Sesja IV

Rośliny lecznicze w etnologii i antropologii kulturowej

dr hab. Dorota Światała-Trybek, prof. UO; dr hab. Anna Drożdż, prof. UŚ, Uniwersytet Opolski; Uniwersytet Śląski w Katowicach, Rośliny dziko rosnące w materiałach źródłowych „Komentarzy do Polskiego Atlasu Etnograficznego” (na materiale śląskim)

Przedmiotem analizy będą materiały źródłowe dotyczące roślin dziko rosnących zamieszczone w kwestionariuszu nr 6 („Ludowa kultura materialna – zagadnienia wybrane”) Polskiego Atlasu Etnograficznego. Materiały te pochodzą z początku lat 60. XX wieku z 45 punktów badawczych – wsi znajdujących się w województwach: śląskim, opolskim i dolnośląskim. Uwzględniono w nich informacje dotyczące zbieractwa: 1. liści, kłaczy, bulw korzeni; 2. owoców, w tym jeżyn i malin; 3. nasion traw; 4. manny; 5. nasion drzew (orzechy, szyszki itp.); 6. soków z drzew; 7. jagód leśnych. Dostarczają one wiadomości nt. sposobu zbierania, używanych narzędzi i naczyń, przetwórstwa tychże roślin: spożywania, konserwowania, wykorzystywania w lecznictwie ludowym.

Bibliografia

1. Drożdż A., Światała-Trybek D., Komentarze do Polskiego Atlasu Etnograficznego, t. 10: Wybrane zagadnienia z zakresu kultury kulinarnej – pożywienie codzienne, cz. 1: województwa: śląskie, opolskie, dolnośląskie, Katowice 2025.
2. Przymuszała L., Światała-Trybek D., Leksykon dziedzictwa kulinarnego Śląska, Opole 2021.
3. Szromba-Rysowa Z., 1966: Zbieranie i użytkowanie płodów naturalnych. W: Stare i Nowe Siołkowice, cz. II, red. M. Gładysz, Wrocław–Warszawa–Kraków 1966.
4. Kowalska-Lewicka A., Szromba-Rysowa Z., Pożywienie. W: Etnografia Polski. Przemiany kultury ludowej, t. I, red. M. Biernacka, B. Kopczyńska-Jaworska, A. Kutrzeba–Pojnarowa, W. Paprocka, Wrocław–Warszawa–Gdańsk 1976.
5. Ondrusz J. Pożywienie ludu cieszyńskiego. W: Płyniesz Olzo. Monografia kultury ludowej Śląska Cieszyńskiego. red. D. Kadłubiec, Czeski Cieszyn 2016.

dr Maria Marciniak, Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku, *Barwinek, mak, dziurawiec – trzy zioła z podkarpackiego herbarium*

Barwinek (*Vinca minor*) roślina zimozielona o długich, wijących się pędach. Niegdyś traktowana jako roślina lecznicza w zwalczaniu dość częstej kiedyś przypadłości jaką był kołtun plica polonica. Związany był także z tak ważnym wydarzeniem jak zawarcie związku małżeńskiego, był niezbędny w konstrukcji weselnego wianka.

Mak *Papaver L.*- związany ze snem ale także śmiercią (sen- brat śmierci). Niezbędny w obrzędowości związanej z istotami z rewersu naszego świata, powszechny w zwyczajach zaduszkowych.

Dziurawiec *Hypericum perforatum L.* o dziurkowanych listkach i pąkach kwiatów po roztarciu przypominających krew miał właściwości nie tylko lecznicze ale także ochronne – bronił dzieci przed porwaniem przez boginki – mamuny.

dr Wanda Stec, Uniwersytet Gdański, Wydział Filologiczny, *Motyw miodu i pszczoły w nazewnictwie leczniczych roślin pożytkowych*

Miód i inne produkty pszczoły są wartościowymi naturalnymi surowcami leczniczymi, od tysięcy stosowanymi w celu leczenia schorzeń i zwiększenia odporności organizmu. Dostarczające pokarmu pszczołom rośliny pożytkowe, nazywane miododajnymi, to w znacznej części cenne gatunki wykorzystywane w ziołolecznictwie. W ich nazwach mogą znaleźć odzwierciedlenie motywy wskazujące na związek z pszczołami i z wytwarzaniem miodu. W takim wypadku w nominacji językowej uwzględniane są użyteczne właściwości tych roślin, ponieważ ich nazwy nie tylko pełnią funkcję informacyjną i poznawczą, umożliwiając identyfikację, ale mają również charakter pragmatyczny, stanowiąc wskazówkę na temat ich cennych walorów. Temat zostanie przedstawiony na przykładzie łacińskich nazw systematycznych i nazw wernakularnych wybranych leczniczych roślin pożytkowych w języku polskim oraz – dla porównania – w językach rosyjskim i ukraińskim. W nazewnictwie wernakularnym motywy wskazujące na miododajność występują zarówno w binominalnych oficjalnych nazwach gatunków roślin leczniczych, jak i w ich mianach gwarowych.

Bibliografia

1. Bobrowicz G., Słownik Polskiego Języka Przyrodniczego (projekt autorski) [online] <http://bobrowicz.eu/pl/slownik-przyrodniczy/> [dostęp: 15.01.2026].
2. Kędzia B., Hołderna-Kędzia E., Apiterapia. Leczenie miodem i innymi produktami pszczelimi, Warszawa 2020.
3. Kędzia B., Kostrzewski Z., Znaczenie ziołomiodów w lecznictwie, „Postępy Fitoterapii” 2010, nr 4, s. 229–235.
4. Kreiner J., Słownik etymologiczny łacińskich nazw i terminów używanych w biologii oraz medycynie, Wrocław 1960.
5. Kujawska M. [et al.], Rośliny w wierzeniach i zwyczajach ludowych. Słownik Adama Fischera, Wrocław 2016.
6. Kuźnicka B. (red.), Historia leków naturalnych, t. 2: Natura i kultura – współzależność w dziejach lekoznawstwa, Warszawa 1989.
7. Lipiński M., Pożytki pszczoły. Zapylenie i miododajność roślin, Warszawa 2011.
8. Mystkowska I. [et al.], Wartość lecznicza i fizjoterapeutyczna miodu pszczelego, „Herbalism” 2023, t. 9, nr 1, s. 154–165, <https://doi.org/10.12775/HERB.2023.012>
9. Pastusiak, K., Pogranicze polsko-białorusko-ukraińskie w świetle danych językowych i etnograficznych na podstawie nazw roślin, Warszawa 2007.
10. Rejowski M., Nazwy roślin, Toruń 2016.
11. Rejowski M., Pochodzenie łacińskich nazw roślin polskich. Przewodnik botaniczny, Warszawa 1996.
12. Stec W., Nazewnictwo roślin leczniczych: onomazjologiczne modele nominacji językowej w binominalnych nazwach gatunków roślin w językach polskim i rosyjskim w porównaniu z łacińską nomenklaturą naukową, Gdańsk 2025.
13. Stec W., Pozamedyczne zastosowanie roślin leczniczych jako semantyczna podstawa ich nominacji językowej. Polsko-rosyjskie paralele na tle nomenklatury łacińskiej, „Przegląd Wschodnioeuropejski” 2014, t. 5, nr 2, s. 209–224.
14. Waniakowa J., Polskie gwarowe nazwy dziko rosnących roślin zielnych na tle słowiańskim. Zagadnienia ogólne, Kraków 2012.
15. Węgorowska K., Prozdrowotne właściwości rodzimego miodu zwerbalizowane w wybranych opracowaniach, „Prace Aksjologiczne. Język–Literatura–Kultura–Media” 2024, t. 4: Zdrowie i choroba w kontekście aksjologicznym, s. 255–271, https://doi.org/10.59444/2024SERredGor_Seu_PAr14

16. Блинова К.Ф., Борисова Н.А., Гортинский Г.Б. et al., Ботанико-фармакогностический словарь: Справочное пособие, red. К.Ф. Блинова, Г.П. Яковлев, Москва 1990.
17. Бугаёв И.В., Научные и народные названия растений и грибов, Томск 2010.
18. Кобів, Ю., Словник українських наукових і народних назв судинних рослин, Київ 2004.
19. Смик, Г.К., Корисні та рідкісні рослини України. Словник-довідник народних назв, Київ 1991.
20. Хапаев Б., Хапаева А., Этимологический словарь названий лекарственных растений (с карачаево-балкарскими фитонимами), Черкесск 2015.

dr Olga Kielak, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Wydział Filologiczny, Katedra Tekstologii i Gramatyki Języka Polskiego, *Kim jest „pokrzywniak”? O kognitywnych mechanizmach metaforyzacji roślin*

Wystąpienie poświęcone będzie ogólnopolskim, gwarowym oraz środowiskowym derywatom rzeczownikowym, przymiotnikowym i czasownikowym utworzonym od nazw wybranych roślin. Analizie poddane zostaną formacje leksykalne, w których nazwy roślin funkcjonują jako baza do opisu człowieka, jego cech, stanów oraz elementów świata materialnego.

Odwołując się do założeń gramatyki kognitywnej Ronalda Langackera, spróbuję odpowiedzieć na pytanie, jakie mechanizmy konceptualne stoją za powstawaniem tego typu derywatów słowotwórczych. Dlaczego kapustnikiem nazywa się ‘niesłubne dziecko’, cebulą – ‘dziurę w skarpacie na pięcie’, dlaczego o czymś podłużnym mówimy ogórkowaty, a czasownik kalinić się oznacza ‘rumienić się’?

Analiza zebranego materiału pozwoli ukazać, w jaki sposób w strukturze derywatów słowotwórczych ujawnia się językowa konceptualizacja świata, oparta na mechanizmach metafory i metonimii. Jednocześnie wystąpienie pokaże bliskie pokrewieństwo założeń gramatyki kognitywnej Ronalda Langackera z etnolingwistyczną koncepcją Jerzego Bartmińskiego, zwłaszcza w zakresie interpretacji relacji między językiem, doświadczeniem i kulturowo utrwalonymi sposobami kategoryzowania rzeczywistości.

dr hab. Norbert Możliński, prof. UKSW, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, *Między wiedzą, wiarą i zabobonem: ziołolecznictwo moskiewskie epoki Iwana Groźnego w świetle źródeł historycznych*

Ziołolecznictwo w Państwie Moskiewskim w czasach Iwana Groźnego (XVI wiek) było unikalną syntezą wiedzy empirycznej, idei religijnych i praktyk zabobonnych. Źródła historyczne — księgi medyczne, zielniki, pisma aptekarskie i notatki cudzoziemców — pokazują, że leczenie ziołami było podstawą medycyny, ale granica między „naukowym” podejściem a magią była zatarta.

1. Wiedza: zielniki, ‘Aptekarskij Prikaz’ i zagraniczni lekarze. W XVI wieku, zwłaszcza w drugiej połowie panowania Iwana IV, medycyna zaczęła nabierać wagi i wymiaru służby państwowej. A) ‘Aptekarskij Prikaz’: za rządów Iwana Groźnego powstała „apteka carska”, do której dostarczano zarówno lokalne, jak i importowane zioła. B) ‘Vertograd zdraviuu’: Źródła wspominają o ręcznie pisanych „vertogradach” (zielnikach) – rękopiśmiennych zbiorach opisujących właściwości lecznicze roślin, z których wiele zostało przetłumaczonych z języków europejskich. C) Zagraniczni lekarze: Iwan Groźny aktywnie zapraszał europejskich lekarzy, którzy stosowali ziołolecznictwo w połączeniu z metodami alchemicznymi. Słynny lekarz Elysus Bomelius (Bomely) używał nie tylko ziół, ale także maści ręciovych. D) Rośliny lecznicze, takie jak rumianek, piołun, anyż, malwa były popularne, wykorzystywane zarówno wewnętrznie, jak zewnętrznie.

2. Wiara: medycyna monastyczna i moc uzdrawiania. Wiara w Boga i świętych była nierozzerwalnie związana z leczeniem. Medycyna w Państwie Moskiewskim dzieliła się na ludową i monastyczną. A) Zioła i modlitwa: Leczenie uważano za skuteczne, jeśli towarzyszyła mu modlitwa. Często uzdrowicielami byli mnisi posiadający wiedzę książkową. B) „Rośliny Boże”: Wiele roślin uważano za poświęcone, a zbieranie ich w określone dni (na przykład w noc świętojańska) wzmacniało ich efekt, łącząc tradycje chrześcijańskie z wierzeniami ludowymi.

3. Przesady: Ludowi uzdrowiacze i praktyki magiczne. Medycyna ludowa (szarlatani) zajmowała dominującą pozycję, często splecioną z przesądami. A) Magiczne zioła: Zioła były używane nie tylko w leczeniu chorób, ale także w sytuacji „złego oka”, „czarów” i „zaklęć „. B) Rytuály: Leczenie często obejmowało zaklęcia, szepty i użycie magicznych przedmiotów, które były oficjalnie zakazane, ale stosowane wszędzie.

4. Ziołolecznictwo w życiu Iwana Groźnego. Zdrowie samego cara było powodem do niepokoju zarówno moskiewskich uzdrowicieli, jak i europejskich lekarzy. A) Leczenie rțęcią: Analiza szczątków Iwana IV wykazała obecność rțęci, co może wskazywać, że „leczenie” przez zagranicznych lekarzy obejmowało użycie obok ziół maści rțęciowej, która była toksyczna. B) Podejście synkretyczne: Car, będąc człowiekiem głęboko religijnym, łączył modlitwy, pielgrzymki do miejsc świętych oraz stosowanie ziołowych preparatów na choroby stawów.

Podsumowując: Ziołolecznictwo w czasach Iwana Groźnego nie było „czystą” nauką, lecz systemem synkretycznym. Źródła pokazują, że Moskwićini posługiwali się medycyną empiryczną (wiedza), jednak przede wszystkim ufali w leczenie przez wiarę i jednocześnie stosowali rytuały magiczne (przesady) w walce z chorobami.

Bibliografia (wg alfabetu cyrylicznego)

1. Абевета русских суеверий, идолопоклоннических жертвоприношений и свадебных простонародных обрядов, колдовства, шаманства и проч., сочиненная М. Ч. [М. Д. Чулковым], М., 1786
2. Агапкина Т. А., Восточнославянские лечебные заговоры в сравнительном освещении. Сюжетика и образ мира, М., 2010
3. Алмазов А. И., Врачевательные молитвы: К материалам и исследованиям по истории рукописного Травника, Одесса, 1900
4. Виноградова Л. Н., Народная демонология и мифоритуальная традиция славян, М., 2000
5. Герасимова И.А., В.В. Мильков, Целительство и медицинская книжность в Древней Руси, „Философия науки и техники” 2014 (1), s. 271-294
6. Домострой / Изд. подгот. В.В.Колесов, В.В.Рождественская, М.В.Пименова, М., 1990
7. Зимин А. А., Доктор Николай Булев — публицист и ученый медик, w: Исследования и материалы по древнерусской литературе, М. 1961
8. Исаченко Т.А., Легендарный Уваровский Травник 1616 года – рукопись царской казны, w: Уваровские Таврические чтения IV «Древности Юга России», Севастополь 2019, s. 93-98
9. Исаченко Т. А., Является ли Харьковский список Травника 1534 г. автографом перевода Николая Булова, „Древняя Русь: Вопросы медиевистики” 2009, № 2 (36), s. 97-109
10. Минько Л. И., Знахарство, М., 1971
11. Морозов Б. Н., Судьба Травника Любчанина из библиотеки Ивана Грозного, „Про книги: Журнал библиофила” 2007 № 1, s. 11-21

12. Русские заговоры из рукописных источников XVII – первой половины XIX в. ; сост., подг. текстов, статьи и коммент. А. Л. Топоркова, М., 2010
13. Усачева В. В., Магия слова и действия в народной культуре славян, М., 2008
14. Черникова Т. В., Западные служилые иноземцы и придворные врачи во времена Ивана Грозного, „Вестник МГИМО” 2012 №4.

dr hab. Anna Odrzywolska, prof. UJD, Uniwersytet Jana Długosza w Częstochowie, *Leki roślinne stosowane w terapii epilepsji w XVI wieku. Praktyki lecznicze na styku medycyny uczzonej i kultury ludowej*

Artykuł podejmuje problematykę stosowania leków roślinnych w terapii epilepsji w XVI wieku, ujmując ją z perspektywy historii medycyny oraz antropologii historycznej. Epilepsja, funkcjonująca w ówczesnym dyskursie pod nazwami morbus sacer, morbus caducus lub choroba święta, zajmowała szczególnie miejsce w systemie pojęciowym medycyny nowożytnej, sytuując się na styku wyjaśnień humoralnych, astrologicznych oraz religijno-magicznych. Celem artykułu jest rekonstrukcja repertuaru roślin leczniczych zalecanych w leczeniu epilepsji oraz analiza kulturowych i medycznych uwarunkowań ich stosowania.

Podstawę źródłową badań stanowią XVI-wieczne zielniki, traktaty medyczne oraz poradniki o charakterze praktycznym, zarówno łaćńskie, jak i wernakularne. Analiza tych tekstów pozwala ukazać, w jaki sposób wiedza akademicka, oparta na autorytecie Galena i Hipokratesa, współistniała z doświadczeniem empirycznym oraz praktykami ludowymi. W artykule omówiono najczęściej stosowane rośliny lecznicze, takie jak ruta zwyczajna, kozłek lekarski, piwonia czy hyzop, wskazując na ich przypisywane właściwości farmakologiczne oraz znaczenia symboliczne. Zwrócono również uwagę na formy aplikacji leków roślinnych oraz ich łączenie z praktykami o charakterze religijnym i magicznym.

W ujęciu antropologicznym epilepsja jawi się jako choroba nie tylko ciała, lecz także porządku społecznego i symbolicznego, a zioła – jako element szerszej kultury leczniczej, w której terapia miała na celu zarówno przywrócenie równowagi humoralnej, jak i ochronę przed siłami nadprzyrodzonymi. Artykuł wskazuje, że leczenie epilepsji w XVI wieku stanowiło obszar intensywnego przenikania się medycyny uczzonej i praktyk ludowych, co czyni je szczególnie interesującym polem badań dla historii medycyny i antropologii historycznej.

Bibliografia

1. Falimirz S., O ziołach y o moczy gich. O Paleniu wodek z zioł. O Oleykoch przyprawianiu. O Rzeczach zamorzkich. O Zwierzetach, o Ptaczach, y o Ribach. O Kamieniu drogim. O Vrinie, O Pulsie, Y o innych znamionach. O Rodzeniu dzieciak. O Nauce gwiazdeczney. O stawianiu baniek. Y o puszczaniu krwie. O Rządzeniu czasu powietrza morowego. O Lekarsztwach doświadczonych na wiele niemoczy. O Nauce Barwierzkiej, druk. F. Ungler, Kraków 1534.
2. Syreński Sz., Zielnik Herbarzem z ięzyka Łacinskiego zowią To iest Opisanie własne imion, kształtu, przyrodzenia, skutkow, y mocy Zioł wszelakich Drzew Krzewin y korzenia ich, Kwiatu, Owocow, Sokow Miasg, Zywic y korzenia do potraw zaprawowania Takze Trunkow, Syropow, Wodek Lekiarzow, Konfektow [...] pilnie zebrane a porządnie zapisane, druk. Bazyli Skalski, Kraków 1613.
3. De morbis puerorum tractatus locupletissimi variaeque doctřina referti, ... Ex ore excellentissimi Hieronymi Mercurialis ... diligenter excepti, atque in libros trēs digesti: opera Iohannis Chroschieyoioskij, Venetiis: apud Paulum Meietum bibliopolam Patavinum, 1583.
4. Oczko W., Cieplice, Kraków 1578.

dr hab. Izabela Spielvogel, prof. Uczelni, Politechnika Opolska, Wojciech Lippa, Dyrektor Muzeum Diecezjalnego w Opolu, *Dziedzictwo etnomedyczne medycyny żydowskiej II Rzeczypospolitej - analiza poradnika Sejfer derech ejc ha-chajim*

Poradnik *Sejfer derech ejc ha-chajim* (Przewodnik po drzewie żywota) został napisany przez anonimowego medyka żydowskiego przybyłego na teren Rzeczypospolitej Obojga Narodów najprawdopodobniej z Niemiec i wydano go drukiem sine loco w 1613 r. Jest rodzajem „kodeksu” medyczno-higienicznego zawierającego zbiór wskazań dotyczących utrzymania zdrowia w tym wskazań fitoterapeutycznych – łączy elementy traktatów aptekarskich, przyrodniczych i medycznych. Jedyne znane egzemplarze tego raru znajdują się w Austriackiej Bibliotece Narodowej w Wiedniu. W wyniku analizy starodruku przeprowadzona została sekwencyjna procedura, w której po identyfikacji gatunku rośliny, sposobie jej przygotowania opisano wskazanie lecznicze (schorzenie) w oparciu o klasyfikację ICD-11 oraz ICPC-3. Wyniki przeprowadzonych w tym obszarze badań mają istotne znaczenie dla środkowoeuropejskiej etnomedycyny. Zidentyfikowane środki lecznicze są pierwszym całościowym kompendium na temat stosowanych na terytorium Rzeczypospolitej surowców leczniczych wśród społeczności żydowskiej oraz wskazówką do kolejnego etapu prac – badań fitofarmakologicznych dla współczesnych wskazań.

Bibliografia

1. Baumgarten J., *Yiddish Medical Texts*, [w]: Frakes, J. (red.), *Introduction to Old Yiddish Literatur*, Oxford, 2005, s. 341–359.
2. Geller E. (tłum.), *Przewodnik po drzewie żywota (Sejfer derech ejc ha-chajim)*, Warszawa 2015.
3. Heinrich, M., Lardos, A., Leonti, M., Weckerle, C., Willcox, M., Applequist, W., Ladio, A., Lin Long, C., Mukherjee, P., Stafford, G., *Best practice in research: consensus statement on ethnopharmacological field studies – ConSEFS*, „*Journal of Ethnopharmacology*” 2018, 211, 329–339. <https://doi.org/10.1016/j.jep.2017.08.015>.
4. Higier, H., *Wybitni lekarze żydowscy w średniowieczu i w czasach odrodzenia*, Poznań, 1933.
5. Karakasiliotis, I., Kampa, M., Castanas, E., *From traditional ethnopharmacology to modern natural drug discovery: a methodology, discussion and specific examples*, „*Molecules*” 2022, 27(13), 4060.
6. Pritzel, G., Jessen, C. *Die deutschen Volksnamen der Pflanzen: neuer Beitrag zum deutschen Sprachschätze*, Hannover 1882.
7. Schaechter, M., *Di geviksn-velt in yidish – Plant names in yiddish. A handbook of botanical terminology*, New York 2005.
8. Staub, P.O., Geck, M.S., Weckerle, C.S., Casu, L., Leonti, M., *Classifying diseases and remedies in ethnomedicine and ethnopharmacology*, „*Journal of Ethnopharmacology*”, 2015, 174, 514-519 <https://doi.org/10.1016/j.jep.2015.08.051>.

mgr Marta Skarżyńska, doktorantka, Uniwersytet Wamiński-Mazurski w Olsztynie, *Czarny bez czy biały bez? Wykorzystanie krzewu bzu w kulturze ludowej i jego miejsce w folklorze*

Wystąpienie poświęcone jest rekonstrukcji i interpretacji sposobów wykorzystania czarnego bzu (*Sambucus nigra*) w medycynie ludowej opartej na praktykach magicznych, zabobonnych oraz na empirycznym ziołolecznictwie. Celem jest uchwycenie, w jaki sposób krzew ten funkcjonował jako narzędzie terapii oraz ochrony, a zarazem jako nośnik znaczeń folklorystycznych, lokowanych na styku porządku codzienności i sfery demonologicznej. Omówione zostaną wybrane praktyki uzdrawiające odwołujące się do mechanizmów magii sympatycznej. Podejmę też aspekt semantyki wyrażenia „biały bez” często

pojawiającego się w dawnej literaturze etnograficznej, gdzie terminu tego używano bezwiednie przy opisie krzewu czarnego bzu. Praca bazować będzie na dostępnej literaturze etnograficznej oraz przekazach ustnych. Ramy czasowe to przełom XIX i XX wieku.

Roślina ta posiada dualny charakter: sacrum i profanum, który umiejscawia ją w kulturze agrarnej, na granicy przestrzeni demonologicznej i rzeczywistej. Sprzyja temu szereg legend oraz tradycji, które dodatkowo nadają jej nimb tajemniczości i złowrogiej energii. Wzmacniało to wiarę w jej lecznicze i ochronne właściwości.

mgr Izabela Jasińska, z-ca kierownika Działu Etnograficznego, Muzeum Śląska Opolskiego w Opolu, *Motywy roślinne na haftach w strojach ludowych z XIX wieku z Opolszczyzny na podstawie zabytków z kolekcji Muzeum Śląska Opolskiego w Opolu*

Celem niniejszego wystąpienia będzie przedstawienie haftów występujących na strojach ludowych ze Śląska Opolskiego. Najbardziej ozdobna ich forma pojawiła się w połowie XIX wieku do początków XX wieku. W haftach przeważają motywy zdobnicze w postaci roślinnej. Są to przede wszystkim kwiaty, różnych gatunków. Króluje róża wśród margerytek, tulipanów, dzwonek i konwalii. Ozdobna forma ubrań odświętnych ukazywała zarówno upodobania estetyczne ludności wiejskiej, spełniając również liczne funkcje społeczne, obrzędowe, a nawet magiczne, zwłaszcza w obrzędach przejścia (ślub). Skoro na haftach widoczne były rośliny, odzwierciedlały ludową wizję świata, tworząc swoisty mikrokosmos.

Motywy haftów są bezsprzecznie powiązane z asortymentem i kształtem wyrobów, jak również jego przeznaczeniem. Inny rodzaj występował na opolskich opleckach – w stroju (XIX w.), inny na chustach i fartuchach w strojach z pocz. XX wieku. Odmienne, skromniejsze ozdoby pojawiały się przy ubiorach codziennych.

Bibliografia

1. Bronicz S., Wzornik haftów opolskich, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich 1958
2. Hafty śląskie, red. J. Hajduk-Nijakowska, Opole 1982
3. Bazieli B. Śląskie stroje ludowe, Katowice 1988
4. Roztworowska M., Śląski strój ludowy. Koniec XVIII – 1 połowa XX wieku, Wrocław Katalog Zbiorów Muzeum Narodowego we Wrocławiu, Oddział Muzeum Etnograficzne, 2001
5. Bazieli B., Ludowe wyszycia na Śląsku, Katowice: Muzeum Śląskie 2005
6. Bazieli B., Strój opolski, w: Atlas Polskich Strojev Ludowych ,cz. 3, z.7, Wrocław 2008
7. Goc M., Haft opolski, w: Klucznik K.(red.), Opolski strój ludowy, Opole: Związek Śląskich Rolników w Opolu 2009
8. Goc M, Hafty Opolskie - wzornik, Krapkowice 2022

SESJA V.

Rośliny w historii nauk medycznych – użytkowe, jadalne i lecznicze

dr hab. Robert Gruszecki, Profesor UP w Lublinie, Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie, Katedra Warzywnictwa i Zielaństwa, *Marchew krótka historia?*

Marchew jest rośliną, bez której nie można sobie wyobrazić współczesnej kuchni. Pierwsze informacje o jej wykorzystaniu pochodzą już z czasów starożytnych, wymieniana jest

również w źródłach średniowiecznych. W Polsce marchew była spożywana co najmniej od średniowiecza, ale wtedy była już szeroko rozpowszechnioną rośliną warzywną. O jej popularności pisał również Szymon Syreniusz, wspominając, iż nie tylko w ogrodach, ale i na „polach bywa siana”. Umieścił on tą roślinę pod trzema hasłami jako karota czyli marchew włoska, marchew polna i marchew swojska nazywana też ogrodną. O tej ostatniej pisze, że jest uprawiana również w Niemczech, Czechach, Śląsku i Morawach, „kocha się w chłodnych ziemiach” i z tego powodu we Włoszech jej nie znają. Autor ten wymienia również kilka jej zastosowań jako rośliny leczniczej, a w tym celu była ona stosowana i później np. jej zastosowanie w lecznictwie opisuje w XX wiecznym poradniku dla lekarzy Aleksander Ożarowski. Po raz pierwszy odmiany marchwi o pomarańczowym kolorze korzeni pojawiły się prawdopodobnie w XVII wieku, a pierwsze informacje o takich odmianach w Polsce pochodzą z wieku XVIII. Marchew należała również do ważnych roślin w kulturze ludowej, była znana jako roślina pokarmowa, ale znajdowała również zastosowanie w zycząjach i lecznictwie ludowym.

dr Elżbieta Jędrszczyk, Uniwersytet Rolniczy w Krakowie, Wydział Biotechnologii i Ogrodnictwa, Katedra Ogrodnictwa, *Zmiany składu chemicznego, ze szczególnym uwzględnieniem barwników betalainowych oraz azotanów w różnych fazach rozwoju buraka ćwikłowego*

Burak ćwikłowy jest jednym z ważniejszych gatunków warzywnych w Polsce, roczne jego spożycie kształtuje się na poziomie 12-14 kg na osobę. Warzywo to jest bogate barwniki z grupy betalain. Betalainy wykazują silne właściwości przeciwutleniające, przeciwzapalne i antyoksydacyjne, dzięki czemu mogą zmniejszać ryzyko chorób takich jak miażdżycy tętnic, a nawet nowotworów. Dodatkowo wspierają detoksykację organizmu oraz mają korzystny wpływ na układ krwionośny. Burak ćwikłowy jest jednym z najłatwiej dostępnych źródeł betalain, co czyni go popularnym wyborem dla osób dbających o zdrowie. Jednak jest on również źródłem azotanów należących do związków chemicznych, które w nadmiernych ilościach mogą być szkodliwe dla zdrowia. Zwiększają ryzyko wystąpienia niekorzystnych zmian w organizmie, w tym możliwość powstawania substancji rakotwórczych jak azotyny. W związku z tym, należy minimalizować spożycie azotanów. Celem badań było określenie fazy, w której buraki charakteryzują się największą aktywnością prozdrowotną. Ten moment jest istotny ze względu na jego potencjalny wpływ na jakość żywności i jej zdrowotne właściwości, co może być kluczowe dla producentów buraków, jak i konsumentów.

Doświadczenie zrealizowano w Stacji Doświadczalnej Katedry Ogrodnictwa w Mydlnikach w roku 2024/2025. Wybrane zostały 4 odmiany buraka, charakteryzujące się różnym kształtem korzenia – ‘Mars’ (kulisty), ‘Cylindra’ (wydłużony), ‘Egipski’ (spłaszczony) oraz odmiana ‘Nohowski’ (kulisty), która funkcjonuje w hodowli jako wzorzec.

Wykazano, że liście buraka ćwikłowego najlepiej zbierać w młodej fazie (pierwsze dwa terminy zbioru), kiedy zawartość cukrów i związków bioaktywnych, takich jak betaniny, wulgaksantyna witamina C i cukry, była najwyższa. W przypadku korzenia, jeśli zależy nam na maksymalnej wartości biologicznej, optymalny jest trzeci termin zbioru, który charakteryzuje się największą akumulacją barwników betalainowych i dużą aktywnością antyoksydacyjną. Wybór terminu zbioru powinien więc uwzględniać cel użytkowania buraka.

dr Barbara Domagała, Małgorzata Maciak, Katedra Ogrodnictwa, Wydział Biotechnologii i Ogrodnictwa, Uniwersytet Rolniczy w Krakowie, *Charakterystyka i potencjał prozdrowotny maliny właściwej (Rubus idaeus L.) i maliny czarnej (Rubus occidentalis L.)*

Malina właściwa (*Rubus idaeus L.*), szeroko rozpowszechniona na całym świecie, pochodząca z Azji Mniejszej, a także malina czarna (*Rubus occidentalis L.*), wywodząca się z Ameryki Północnej, stanowią cenne źródło związków biologicznie czynnych. Rodzaj *Rubus*, należący do rodziny różowatych (*Rosaceae*), obejmuje bowiem gatunki o długiej historii wykorzystania w diecie i medycynie tradycyjnej.

Celem pracy jest przegląd i podsumowanie kluczowych informacji dotyczących systematyki, charakterystyki, składu chemicznego oraz udokumentowanej aktywności biologicznej i zastosowania leczniczego obu gatunków malin.

Przedstawione badania opierają się na przeglądzie literatury naukowej, skupiając się na składzie chemicznym owoców i liści, aktywności biologicznej (w tym działaniu antyoksydacyjnym, przeciwzapalnym i przeciwnowotworowym) oraz zastosowaniu etnofarmaceutycznym malin. Wykonano także badania laboratoryjne potwierdzające zawartość polifenoli (antocyjanów, flawonoidów, kwasów fenolowych, elagotanin) i witamin oraz ich właściwości antyoksydacyjne (metodami ABTS, FRAP, DPPH).

Owoce malin są bogatym źródłem wody (ok. 86%), węglowodanów (ok. 12,9%) oraz błonnika (7%). Kluczową grupą związków aktywnych są polifenole, w tym antocyjany (cyjanidyna i pelargonidyna) decydujące o czerwonej/czarnej barwie oraz kwasy fenolowe (kwas elagowy i salicylowy), których malina jest najbogatszym źródłem wśród owoców jagodowych. Obecność ketonu malinowego, związku aromatycznego o potencjalnym działaniu wspomagającym metabolizm i redukcję tkanki tłuszczowej. Malina czarna (*R. occidentalis L.*) wyróżnia się wysoką zawartością antocyjanów nadających jej czarny kolor.

Liście maliny właściwej (*R. idaeus L.*) zawierają 4–10% garbników, około 0,5% flawonoidów (pochodne kwercetyny, luteoliny) oraz kwasy organiczne. Zarówno owoce, jak i liście są bogactwem witamin (A, C, E, kompleks B) i makro- oraz mikroelementy (K, Ca, Mg, Fe, Zn, Mn).

Pod względem aktywności biologicznej, maliny wykazują silne działanie antyoksydacyjne (antyrodnikowe) dzięki wysokiej zawartości polifenoli, witamin C i E oraz karotenoidów. Tradycyjnie stosowane jako środki przeciwzapalne, napotne, przeciwgorączkowe, ściągające i przeciwbiegunkowe (owoce i liście). Zawarty w nich kwas elagowy wykazuje właściwości przeciwnowotworowe i przeciwniażdżycowe. Ekstrakty z owoców hamują wzrost drobnoustrojów chorobotwórczych (np. *H. pylori*). W tradycji ludowej były stosowane jako środek przyspieszający poród, moczopędny, żółciopędny, a także w kosmetyce jako składnik nawilżający i przeciwzmarszczkowy.

Maliny, zarówno *Rubus idaeus L.*, jak i *Rubus occidentalis L.*, są cennym surowcem etnofarmaceutycznym i dietetycznym. Ich szerokie spektrum działania prozdrowotnego – od wsparcia odporności i trawienia, po działanie antyoksydacyjne, przeciwnowotworowe i kardiologiczne – jest bezpośrednio związane z bogatym składem chemicznym, zwłaszcza wysoką zawartością polifenoli, kwasu elagowego i witamin. Badania naukowe potwierdzają tradycyjne zastosowanie malin, a ich potencjał w profilaktyce i terapii chorób cywilizacyjnych jest nadal intensywnie badany.

dr Joanna Gil, Uniwersytet Rolniczy im. H. Kołłątaja w Krakowie, *Kapsaicyna – związek drażniący czy lek? Farmaceutyczny potencjał papryki ostrej*

Papryka ostra (*Capsicum spp.*) od wieków wykorzystywana jest jako przyprawa, jednak coraz częściej postrzegana jest również jako cenny surowiec leczniczy. Jej charakterystyczna ostrość wynika z obecności kapsaicynoidów, z których najważniejszym przedsta-

wicielem jest kapsaicyna. Związek ten, znany głównie z działania drażniącego, wykazuje jednocześnie udokumentowany potencjał farmakologiczny, w szczególności w terapii bólu oraz stanów zapalnych.

Celem wystąpienia jest przedstawienie papryki ostrej jako surowca farmaceutycznego oraz omówienie kapsaicyny jako substancji czynnej o szerokim spektrum działania biologicznego. W części teoretycznej zaprezentowana zostanie charakterystyka botaniczna i fitochemiczna rodzaju *Capsicum*, mechanizm działania kapsaicyny związany z aktywacją receptorów oraz jej zastosowanie w preparatach farmaceutycznych o działaniu przeciwbólowym i rozgrzewającym.

Część badawcza obejmuje oznaczenie zawartości kapsaicyny w wybranych odmianach papryki ostrej oraz ocenę ich aktywności antyoksydacyjnej z wykorzystaniem metod spektrofotometrycznych. Uzyskane wyniki pozwolą na porównanie odmian pod względem potencjału biologicznego oraz ocenę zależności między zawartością kapsaicyny a aktywnością antyoksydacyjną.

Wyniki badań potwierdzają, że papryka ostra stanowi wartościowe źródło substancji bioaktywnych, a kapsaicyna, mimo działania drażniącego, posiada istotne znaczenie terapeutyczne. Podkreśla to potrzebę dalszych badań nad standaryzacją surowca oraz jego racjonalnym wykorzystaniem w farmacji i fitoterapii.

Sesja VI

Rośliny lecznicze w kulturze i sztuce

prof. dr hab. Joanna Partyka, Instytut Badań Literackich PAN, *Eukaliptus. Historia miłości i nienawiści*

Naturalnym siedliskiem eukaliptusa jest Australia, Nowa Gwinea, Indonezja i Filipiny, choć najstarsze skamieniałości świadczą o jego wcześniejszej obecności w argentyńskiej Patagonii. Dopiero pod koniec XVIII w. drzewo sprowadzono do Europy Południowej, w XIX w. do Abisynii, na początku XX do Brazylii. Ekspansywność rośliny, początkowo ceniona, ze względu na możliwość szybkiego zalesiania i pozyskiwania drewna, z czasem stała się problemem. Dziś eukaliptus – święte drzewo Aborygenów, wykorzystywane w kosmetyce, medycynie, w szutnictwie, budownictwie, papiernictwie, cenione ze względu na walory dekoracyjne, obecne także w literaturze jako wdzięczny temat, stało się w niektórych częściach świata gatunkiem niepożądanym, stwarzającym zagrożenie, niepokojącym z powodu cech wcześniej postrzeganych jako nieodłączny walor rośliny. Budzi mieszane uczucia, choć jego wartość jako rośliny leczniczej pozostaje niekwestionowana.

dr hab. Renata Bizek-Tatara, prof. UMCS, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, *Funkcje roślin w powieści kryminalnej „Czarcie ziele” Jill Johnson*

Chociaż literatura i nauki ściśle należą do zupełnie różnych dziedzin naukowych, od stuleci powadzą ze sobą owocny dialog, wzajemnie się przenikają, wpływają na siebie i inspirują, dzięki czemu odnawiają estetykę zarówno gatunków literackich, jak i tekstów naukowych. Kryminały nie stanowią w tym zakresie wyjątku: czerpią pełnymi garściami z odkryć i teorii naukowych, aby szukać nowych tematów, odświeżać utarte kanony i zaskakiwać czytelników. Mnogość nauk wpływa na różnorodność powieści kryminalnych, które mogą być historyczne, obyczajowe, psychologiczne, medyczne czy ekologiczne. Brytyjska pisarka Jill Johnson uzupełnia tę listę o kryminał botaniczny „Czarcie ziele” (2025), który stanowi dzieło pionierskie, a przynajmniej niezwykle rzadkie w tego typu

literaturze, gdyż to rośliny i ich toksyczne właściwości stanowią pierwszoplanowy, kluczowy element fabuły.

W moim wystąpieniu omówię miejsce oraz rolę roślin w świecie przedstawionym, w tym przede wszystkim w konstrukcji postaci, intrygi kryminalnej i typowego w konwencji gatunku napięcia. Zastanowię się też z nad perswazyjnymi funkcjami powieści – ludyczną, poznawczą i wychowawczą, a także na mocnym jej zakotwiczeniu w badaniach botanicznych i toksykologicznych, dzięki którym ta wpisująca się w nurt literatury popularnej fikcja przebija się do świadomości opinii publicznej jako warta analizy i namysłu badawczego.

dr Anna Roter-Bourkane, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, *Ogród jako tworzywo dla sztuki – ogród Vanessy Bell w twórczości grupy Bloomsbury*

Artykuł stanowił będzie analizę rolę ogrodu jako medium artystycznego i przestrzeni kreacji w życiu oraz twórczości członków grupy Bloomsbury, ze szczególnym uwzględnieniem Vanessy Bell (siostry Virginii Woolf) i jej domu w Charleston (Sussex). Ogród ten, współtworzony przez Bell i Duncana Granta, stanowił nie tylko fizyczne otoczenie ich codzienności, lecz również integralny element artystycznego projektu Bloomsbury – syntezy sztuki, życia i natury.

W artykule omawiane są trzy zasadnicze zagadnienia: ogród jako przedłużenie estetyki modernizmu i postimpresjonizmu, jego funkcja jako przestrzeni wspólnotowej i eksperymentalnej oraz rola ogrodu w kształtowaniu wizualnej i literackiej tożsamości grupy Bloomsbury. Postaram się pokazać, w jaki sposób estetyka ogrodu w Charleston – swobodna, pełna kolorystycznych kontrastów, niepodporządkowana zasadom formalnym – odzwierciedlała ideę wolności twórczej i życia jako dzieła sztuki, kluczową dla całej grupy. Przykłady analizy obejmą m. in. dekoracyjne malowidła ścienne i meble projektowane przez Vanessę Bell i Duncana Granta, które często odzwierciedlały organiczne formy i barwy ogrodu, a także korespondencję, teksty literackie i dzienniki artystów, w których ogród jawi się jako miejsce inspiracji i schronienia.

W kontekście szerszym artykuł odniesie się do idei „sztuki życia codziennego” (art of everyday life), kulturowanej przez Bloomsbury w opozycji do wiktoriańskiego konwenansu. Ogród w Charleston staje się w tym ujęciu manifestem artystycznej autonomii, przestrzenią, gdzie granice między sztuką wysoką a rzemiosłem, między naturą a kulturą, ulegają zatarciu. Porównawczo omawiane będą także wpływy Williama Morrisa i ogrodów Arts and Crafts, a także koncepcje estetyczne Rogera Fry’a i Clive’a Bella, które kształtowały wizję harmonii form i kolorów w twórczości Bloomsbury.

Ogród Vanessy Bell w Charleston należy rozumieć nie tylko jako tło artystycznego życia, ale jako pełnoprawne dzieło sztuki, współtworzące wizualny i literacki język grupy Bloomsbury. Przestrzeń ta łączyła funkcję prywatnego sanktuarium i laboratorium artystycznego, w którym natura stawała się medium ekspresji – równorzędnym malarstwu, literaturze, rzeźbie czy projektowaniu wnętrza.

mgr Maria Pająk, Sekretarz PTF – Oddział Opole, *Opolska porcelana kwiatami malowana czy pisana?*

Porcelana to najszlachetniejszy gatunek ceramiki, który od wieków wzbudza podziw, zachwyty i często chęć posiadania. Tematem pracy jest opolska porcelana, która w sklepach Cepelii pojawiła się w latach 60-tych XX w. W artykule przedstawiono genezę powstania opolskiej porcelany, historię i etapy jej produkcji, wzornictwo, które w 80% stanowią kwiaty, jej unikatowość oraz promocję naszego regionu w Polsce i poza jej granicami. Autorka przeprowadziła rozmowy z twórczyniami ludowymi, próbując odpowiedzieć na pytanie: czy opolska porcelana jest kwiatami malowana czy pisana?

prof. dr hab. Ewa Stryczyńska-Hodyl, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, „Znają je tylko ludzie, którzy dorastali w lesie”. Rośliny lecznicze w poemacie „Borek onikszyński” Antoniego Baranowskiego

Poemat „Borek onikszyński” Antoniego Baranowskiego stanowi jedno z najważniejszych osiągnięć litewskiego romantyzmu. Centralną postacią utworu jest tytułowy borek, którego dzieje autor rekonstruuje, prezentując zarazem niezwykle bogaty i zróżnicowany świat roślinny tworzący ten kompleks leśny. W poemacie pojawiają się liczne nazwy gatunków drzew oraz innych roślin, tradycyjnie wykorzystywanych – zarówno w przeszłości, jak i współcześnie – w praktykach medycznych. Część tych nazw ma charakter niejednoznaczny i może odnosić się do więcej niż jednego gatunku, inne zaś funkcjonują w literaturze zielarskiej pod odmiennymi określeniami. Referat zostanie poświęcony wybranym roślinom wymienionym w utworze, ze szczególnym uwzględnieniem tych, które pozostają powiązane z ludowymi wierzeniami, mitologią i praktykami magiczno medycznymi.

Bibliografia

1. Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai, oprac. Norbertas Vėlius, Vilnius, t. I-IV, 1996-2005.
2. Baranauskas Antanas, Anykščių šilelis, w: Rinktinė, Vilnius 2001, s. 27-39.
3. Grybauskas Kazimieras, Vaistingieji Lietuvos laukų augalai ir jų pritaikymas, cz. 1, Kaunas 1927.
4. Grybauskas Kazimieras, Vaistingieji Lietuvos augalai. Kultūriniai augalai, cz. 2, Kaunas 1935.
5. Pretorijus Matas, Prūsijos įdomybės, arba Prūsijos regykla / Deliciae Prussicae, oder Preussische Schaubühne, oprac.: Ingė Lukšaitė, Lietuvos istorijos institutas, Vilnius, t. III, 2006.
6. Šaltinis sveikatos arba augalai medicinoj ir gydymo budai žolėmis, lapais, šaknimis, žiedais ir t. t., Chicago 1916.

dr Sandra Wawrzyniak, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, *Baobab w języku literaturze i kulturze polskiej*

Baobab (*Adansonia digitata*), potężne drzewo afrykańskie, ze względu na swój charakterystyczny pokrój, bogactwo związanych z nim mitów i opowieści oraz szerokie spektrum zastosowań użytkowych, stanowi jeden z najbardziej rozpoznawalnych elementów krajobrazu Afryki subsaharyjskiej. Jednocześnie jego symbolika i wizerunek funkcjonują także poza rodzimym kontekstem geograficznym i kulturowym. Celem niniejszego wystąpienia jest zaprezentowanie wyników badań wstępnych dotyczących obecności baobabu w polskim języku, kulturze i literaturze. Analizie poddano wybrane teksty kultury, obejmujące literaturę piękną, film, piosenkę, folklor miejski oraz użycie potoczne, w celu rekonstrukcji językowego obrazu baobabu w polszczyźnie. Osobną uwagę poświęcono współczesnym kontekstom recepcji tego drzewa, związanym z jego wykorzystaniem w zielolecznictwie, suplementach diety i kosmetyce naturalnej, które obecnie w największym stopniu wpływają na jego rozpoznawalność oraz kształtowanie się społecznych wyobrażeń. Przeprowadzone analizy pozwalają wstępnie określić zakres i charakter funkcjonowania baobabu w polskim imaginariu kulturowym oraz wskazać kierunki dalszych badań.

mgr Ewa Kaczmarzyk, kustosz dyplomowany, Muzeum Częstochowskie, *Zbiory historyczne w zielniku Muzeum Częstochowskiego. Zielnik Karola Karpały*

Zielnik Karola Karpały obejmuje 134 arkusze roślin zebranych w latach 1913-1941 w przeważającej części z Częstochowy i jej okolic. Zasadniczą jego część stanowią rośliny naczyniowe, a także porosty, widłaki, mchy i grzyby. Są to głównie gatunki rodzime, li-

czące 107 gatunków, przy stosunkowo niewielkim udziale antropofitów, roślin uprawnych i gatunków chronionych. Część z nich stanowią rośliny lecznicze, wykorzystywane w medycynie ludowej oraz fitoterapii.

dr Joanna Roś, badaczka niezależna, dr hab. Anna Trojanowska, prof PAN, Instytut Historii Nauki PAN, *Święte rośliny Leonory Carrington (1917–2011)*

Surrealizm, XX-wieczny ruch awangardowy, eksplorował świat snów i podświadomości, często zniekształcając rzeczywistość w nieoczekiwany sposób. Rośliny, z ich naturalnym pięknem, ulotnym życiem i symbolicznym bogactwem, stały się ważnym motywem sztuki surrealistycznej. W przeciwieństwie do tradycyjnych przedstawień, surrealiści przekształcali rośliny w mistyczne, niepokojące i oniryczne figury, kwestionując ich konwencjonalne znaczenia. Leonora Carrington (1917–2011), zapomniana brytyjska surrealistka i pisarka, badała znaczenie królestwa roślin dla ludzkiego życia, świadomości i duchowości – po przeprowadzce do Meksyku podczas II wojny światowej zainteresowała się roślinami leczniczymi i medycyną tradycyjną, zgłębiała też praktyki okultystyczne i alchemiczne.

Autorki referatu zebrały wizerunki roślin, które pojawiają się na obrazach Carrington (np. święty pieprz, brugmansia, granat, czy czosnek) i podjęły próbę ich interpretacji w kontekście zainteresowań Carrington alchemią, mitologiami świata oraz kulturą meksykańską.

dr Anna Maria Wajda, Wydział Teologiczny, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie, *Substancje kadzielne w starożytnym Izraelu od powrotu z niewoli babilońskiej (538 przed Chr.) do zburzenia świątyni jerozolimskiej (70 po Chr.)*

W przedłożeniu zostaną podjęte zagadnienia, które pozwolą wykazać jak duże było zapotrzebowanie na substancje aromatyczne w starożytnym Izraelu i jakie znajdowały one zastosowania, a także kwestie związane z handlem wonnościami, zwłaszcza tzw. balsamem z Judei, który przynosił intratne korzyści władcom z Jerozolimy. Zaprezentowane zostaną również wyniki analizy tekstów źródłowych, które pokażą, że Izraelici używali kadzideł z uwagi na ich piękny zapach nie tylko w kulcie Jahwe, ale i w życiu prywatnym, na co dzień, jako pachnidła, perfum, czy medykamentów. Omówione będą również kwestie stosowania czystego kadzidła i mieszanin kadzielnych w ramach czynności kultycznych w świątyni jerozolimskiej, które regulowały odpowiednie przepisy prawne, zawarte m.in. w Torze. Podjęta zostanie też próba wykazania na ile używanie przez starożytnych Izraelitów substancji aromatycznych do upachniania ciała, ale również ubrań i wnętrz mieszkalnych mogło być inspirowane kontaktami, jakie mieli oni z mieszkańcami państw ościennych, a także doświadczeniami zdobytymi w okresie pobytu w niewoli babilońskiej (586/587–538 przed Chr.).

Sesja VII Posterowa, w trybie hybrydowym

mgr Paulina Kozłowska, Wydział Biologii Uniwersytetu Gdańskiego, *Zasoby wybranych leczniczych roślin naczyniowych na obszarze Arboretum Wirty*

Celem pracy była inwentaryzacja wybranych naczyniowych roślin leczniczych występujących na terenie Arboretum Wirty, zlokalizowanego w Nadleśnictwie Kaliska oraz ocena ich rozmieszczenia przestrzennego, obfitości i zróżnicowania siedliskowego. Badania terenowe pozwoliły na zinwentaryzowanie łącznie 19 gatunków roślin o udokumentowanych właściwościach leczniczych, których charakterystykę oraz znaczenie fitoterapeutyczne omówiono w pracy.

Najczęściej występującymi gatunkami były *Geum urbanum* (44 stanowiska), *Prunella vulgaris* (21 stanowisk) oraz *Conyza canadensis* (19 stanowisk). Do najrzadziej notowanych należały *Leonurus cardiaca* (1 stanowisko), *Valeriana officinalis* (2 stanowiska) oraz *Tanacetum vulgare* (3 stanowiska). Największą obfitość wykazywały *Valeriana officinalis*, *Prunella vulgaris*, *Vinca minor* oraz *Achillea millefolium*.

Zinventaryzowano również typy siedlisk i zbiorowisk roślinnych, w których występowały badane taksony. Większość stanowisk zlokalizowana była w części leśnej arboretum, gdzie dominowały gatunki typowo leśne, hydrofilne i cieniolubne, takie jak *Paris quadrifolia* czy *Stachys sylvatica*. W części parkowej częściej obserwowano gatunki synantropijne lub nasadzone, m.in. *Conyza canadensis* oraz *Prunella vulgaris*. Przeważającymi siedliskami były lasy mieszane oraz miejsca wzdłuż ścieżek leśnych, natomiast inne często spotykane siedliska obejmowały brzegi jeziora, okolice oczek wodnych oraz trawniki parkowe.

Część taksonów, np. *Geum urbanum*, była rozpowszechniona na całym obszarze Arboretum, co świadczy o sprzyjających warunkach klimatycznych i edaficznych. Inne gatunki wykazywały wysoką specyficzność siedliskową i występowały punktowo, jak *Valeriana officinalis*. Kluczowymi czynnikami wpływającymi na rozmieszczenie roślin były wilgotność, stopień nasłonecznienia, typ gleby, konkurencja międzygatunkowa oraz antropopresja. Zaobserwowano także częste występowanie roślin na stanowiskach ekotonowych, np. przy ścieżkach, skrajach lasów i poboczach dróg.

Wszystkie zinventaryzowane gatunki charakteryzują się wysokim potencjałem leczniczym, obejmującym m.in. działanie przeciwzapalne, przeciwdrobnoustrojowe, uspokajające oraz wspomagające układ krążenia i odpornościowy. Uzyskane wyniki podkreślają znaczenie arboretów jako cennych obiektów badań nad roślinami leczniczymi oraz wskazują na potrzebę rozwoju współpracy między ogrodami botanicznymi, arboretami i uczelniami wyższymi w celu tworzenia kompleksowej dokumentacji, cyfrowych baz danych oraz działań edukacyjnych.

Gustaw Czernik-Makowiecki, student, dr Kinga Pilarska-Dudziak, Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu, *Allicyna i jej znaczenie w profilaktyce chorób sercowo-naczyniowych*

Czosnek (*Allium sativum* L.) od tysięcy lat zajmuje szczególne miejsce w medycynie tradycyjnej wielu kultur, gdzie był stosowany jako środek wzmacniający, oczyszczający krew oraz chroniący przed chorobami układu krążenia. W systemach etnomedycznych czosnek wykorzystywano w profilaktyce „chorób serca”, zaburzeń krążenia i dolegliwości związanych z nadciśnieniem. Współczesne badania potwierdzają, że głównym związkiem odpowiadającym za wiele z jego właściwości prozdrowotnych jest allicyna, powstająca z alliiny w wyniku działania enzymu allinazy.

Celem pracy było omówienie znaczenia allicyny w prewencji chorób sercowo-naczyniowych, z uwzględnieniem zarówno danych historycznych i etnofarmakologicznych, jak i współczesnych badań klinicznych i biochemicznych. Allicyna wykazuje silne działanie przeciwutleniające, przeciwzapalne, hipolipemizujące oraz wazorelaksacyjne. Mechanizmy te odpowiadają za jej wpływ na obniżenie poziomu LDL i triglicerydów, poprawę funkcji śródbłonna oraz redukcję stresu oksydacyjnego, który odgrywa kluczową rolę w rozwoju miażdżycy. Liczne analizy wskazują również na jej potencjał w obniżaniu ciśnienia tętniczego i wspieraniu ogólnej ochrony układu krążenia.

Połączenie tradycyjnych obserwacji etnomedycznych z dowodami naukowymi pozwala lepiej zrozumieć, dlaczego czosnek uznawany jest za jedną z najstarszych naturalnych substancji o działaniu kardioprotekcyjnym. Wyniki dostępnych badań potwierdzają, że związki czosnkowe, w tym allicyna, mogą stanowić wartościowy element profilaktyki

chorób sercowo-naczyniowych, a ich stosowanie wpisuje się w ideę integracji medycyny tradycyjnej i współczesnej.

Bibliografia

1. Borlinghaus, J., Albrecht, F., Gruhlke, M. C., Nwachukwu, I. D., Slusarenko, A. J. (2014). Alliin: chemistry and biological properties. *Molecules*, 19(8), 12591–12618.
2. Rahman, K., Lowe, G. M. (2006). Garlic and cardiovascular disease: a critical review. *The Journal of nutrition*, 136(3), 736S–740S.
3. Ried, K., Frank, O. R., Stocks, N. P., Fakler, P., Sullivan, T. (2008). Effect of garlic on blood pressure: a systematic review and meta-analysis. *BMC cardiovascular disorders*, 8(1), 13.
4. Petrovska, B. B., Cekovska, S. (2010). Extracts from the history and medical properties of garlic. *Pharmacognosy reviews*, 4(7), 106.

Katarzyna Listwan, studentka, Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu, Związki biologicznie aktywne w kulturach in vitro roślin *Anthemis tinctoria*, *Tanacetum vulgare* oraz *Matricaria chamomilla*, analiza porównawcza i perspektywy wykorzystania

Celem niniejszej pracy była analiza porównawcza profilu związków biologicznie aktywnych w kulturach in vitro trzech gatunków należących do rodziny Asteraceae: rumianku żółtego (*Anthemis tinctoria*), wrotyczu pospolitego (*Tanacetum vulgare*) oraz rumianku pospolitego (*Matricaria chamomilla*). Rośliny te stanowią cenne źródło metabolitów wtórnych o udokumentowanych właściwościach przeciwzapalnych, przeciwutleniających oraz przeciwbakteryjnych, a ich kompozycja fitochemiczna determinuje szerokie możliwości wykorzystania w przemyśle farmaceutycznym, zielarskim i kosmetycznym.

Materiał roślinny wprowadzono do kultur in vitro, a następnie prowadzono w zoptymalizowanych warunkach hodowlanych umożliwiających uzyskanie jednorodnej i powtarzalnej biomasy. Zastosowane metody analityczne pozwoliły na oznaczenie zawartości kluczowych grup metabolitów, w tym polifenoli, flawonoidów i karotenoidów, oraz na porównanie ich poziomu pomiędzy badanymi gatunkami. Uzyskane wyniki ukazały wyraźne różnice w potencjale biosyntetycznym wszystkich trzech roślin, wskazując jednocześnie, że kultury in vitro mogą być efektywnym źródłem wartościowych związków o znaczeniu biologicznym.

Przeprowadzona analiza umożliwiła ocenę możliwości praktycznego wykorzystania pozyskanych metabolitów, szczególnie w kontekście zastosowań farmaceutycznych i prozdrowotnych. Otrzymane rezultaty podkreślają perspektywiczność wykorzystania kultur in vitro *Anthemis tinctoria*, *Tanacetum vulgare* oraz *Matricaria chamomilla* jako standaryzowanego, niezależnego od sezonowości systemu produkcji bioaktywnych substancji roślinnych.

Bibliografia

1. Grys, A., Kania, M., Baraniak, J. (2014). Rumianek–pospolita roślina zielarska o różnorodnych właściwościach biologicznych i leczniczych. *Post. Fitoter*, 2, 90-93.
2. Singleton, V. L., Orthofer, R., Lamuela-Raventós, R. M. (1999). Analysis of total phenols and other oxidation substrates and antioxidants by means of folin-ciocalteu reagent. *Methods in enzymology*, 299; 152-178.
3. Dabetić, N., Todorović, V., Panić, M., Radojić Redovniković, I., Šobajić, S. (2020). Impact of deep eutectic solvents on extraction of polyphenols from grape seeds and skin. *Applied Sciences*, 10(14), 4830.
4. Lichtenthaler, H. K. (1987). Chlorophylls and carotenoids: Pigments of photosynthetic biomembranes. *Methods in Enzymology*, Academic Press, 148, 350-382.
5. V. Le, A., E. Parks, S., H. Nguyen, M., & D. Roach, P. (2018). Improving the Vanillin-Sulphuric Acid Method for Quantifying Total Saponins. *Technologies*, 6(3), 84.

dr Marta Marzec, Magdalena Dzienisiuk, Izabela Nowak, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Wydział Chemii, *Ekstrakty roślinne w półstałych formach kosmetycznych – od właściwości do skuteczności*

Ekstrakty roślinne stanowią cenne źródło związków bioaktywnych o potencjale pielęgnacyjnym i ochronnym dla skóry. W badaniach skoncentrowano się na ekstraktach ze skalnicy (*Saxifraga sp.*), omżyny (*Buddleja davidii*) oraz chmielu zwyczajnego (*Humulus lupulus*), znanych z właściwości antyoksydacyjnych oraz ochronnych dla skóry [1-3]. Celem badań było opracowanie półstałych form kosmetycznych (emulsji typu O/W) wzbogaconych wybranymi ekstraktami roślinnymi oraz ocena ich stabilności fizykochemicznej i wpływu na wybrane parametry skóry. Wyciągi roślinne wprowadzono do opracowanych wcześniej emulsji kosmetycznych, które poddano w pierwszej kolejności analizie stabilności fizykochemicznej, obejmującej badanie pH, lepkości, wyglądu oraz trwałości emulsji w warunkach przechowywania w różnych temperaturach. Kolejnym etapem było badanie *in vivo* na grupie 20 ochotników i określenie wpływu preparatów kosmetycznych na wybrane parametry skóry: stopień nawilżenia naskórka (Corneometer® CM 825), przeznaskórkową utratę wody (Tewameter® TM 300) oraz parametry topografii skóry (Visioscan® VC 98). Wyniki wykazały, że opracowane emulsje były stabilne fizykochemicznie, łatwe w aplikacji i dobrze się wchłaniały. Preparaty zawierające kombinację ekstraktów roślinnych poprawiały nawilżenie skóry i parametry jej topografii w porównaniu z formułami kontrolnymi, wskazując na synergistyczne działanie składników aktywnych. Potwierdzono, że półstałe formy kosmetyczne wzbogacone ekstraktami roślinnymi (*Saxifraga*, *Humulus lupulus* [3] i *Buddleja davidii* [2]) stanowią obiecującą bazę dla produktów pielęgnacyjnych, łączących skuteczność działania z komfortem stosowania, a naturalne ekstrakty mogą być kluczowym elementem nowoczesnych, stabilnych i efektywnych preparatów kosmetycznych.

Autorzy pragną podziękować Pani Joannie Żuberek, absolwentce studiów II stopnia na kierunku chemia, specjalność chemia kosmetyczne – za pomoc w pracach laboratoryjnych.

Bibliografia

1. M. Zhang, D. Liu, Y.-Q. Zhang, Y.-Q. J. Appl. Bot. Food Qual 2019, 92, 123-129.
2. M. Dąbrowska, I. Nowak, Materials 2021, 14(15), 4090.
3. M. Dzienisik, M. Marzec, I. Nowak, Materials 2026, 19(4), 821.

mgr Antonina Kasprzak, edukatorka, Muzeum Okręgowe im. Leona Wyczółkowskiego w Bydgoszczy, *Rośliny inwazyjne - perspektywy i zagrożenia, wykorzystanie jako surowce zielarskie. Okiem edukatora muzealnego i zielarza fitoterapeuty*

Inwazyjne gatunki obce niezaprzeczalnie i bezwzględnie zmieniają krajobrazy Polski i Europy. Sposoby ochrony rodzimych gatunków i siedlisk są często krótkoterminowymi rozwiązaniami, a ich efekt znikomy w skali problemu. Szata roślinna zmieniająca się na skutek zmian klimatycznych, przemieszczania się gatunków, a także coraz większego dominowania gatunków inwazyjnych ulega ujednorodnieniu.

Wystąpienie skupia się na perspektywach edukatora przyrodniczego i możliwościach oddziaływania na świadomość społeczną w ramach prowadzenia zajęć edukacyjnych, spacerów botanicznych, warsztatów dzikiej kuchni i bushcraftu. Omawia dwie postawy – akceptacji nieuniknionego wymierania gatunków rodzimych oraz czynnego działania na rzecz ochrony środowiska i spowalniania procesów inwazji obcych gatunków na skalę lokalną i globalną.

Czy promowanie zbioru i przetwórstwa roślin inwazyjnych (np. nawłoc kanadyjska, robinia akacja) odniesie korzystny skutek dla środowiska? Czy perspektywy wykorzystania

nia roślin inwazyjnych rosnących dziko (np. jako drewna, biomasy, surowca zielarskiego) niosą za sobą zagrożenia?

Autorka chce zwrócić uwagę na zmieniające się uwarunkowania zielarstwa współczesnego względem tradycyjnego oraz rozważyć strategię, jakie obrać można przy edukacji o rodzimych gatunkach roślin dzikich, by jak najskuteczniej wpłynąć na ich ochronę.

mgr Magdalena Radke-Ostara - Fundacja ma Rzeczą Dobrostanu Wsi Polskiej Koło Roku jako model zdrowia: sezonowość roślin jadalnych i leczniczych w ujęciu fitoterapii, etnobotaniki i psychodietetyki

Celem referatu jest analiza sezonowości roślin jadalnych i leczniczych jako elementu kulturowego modelu regulacji zdrowia i równowagi psychicznej w tradycjach Europy Środkowej. Punktem wyjścia jest cykliczna koncepcja czasu rocznego, określana w etnografii jako „Koło Roku”, która w społecznościach agrarnych organizowała zarówno praktyki gospodarskie, jak i systemy znaczeń związane ze zdrowiem, chorobą i przemianą.

W oparciu o źródła etnobotaniczne, staropolskie zielniki oraz opracowania z zakresu historii farmacji i medycyny ludowej przeanalizowano relacje między fenologią roślin a kulturowymi interpretacjami stanów cielesnych i emocjonalnych. Sezonowa dostępność określonych gatunków – m.in. *Allium ursinum*, *Urtica dioica*, *Armoracia rusticana* – była wpisana w szerszy porządek przejść i transformacji, które można interpretować w świetle klasycznej koncepcji rytuałów przejścia (A. van Gennep) oraz kategorii liminalności (V. Turner). Przesilenia i równonoc, wyznaczające przełomy w kalendarzu agrarnym, stanowiły momenty symbolicznej reorganizacji czasu i tożsamości wspólnotowej, a towarzyszące im praktyki kulinarne i zielarskie pełniły funkcję stabilizującą.

Analiza obejmuje cztery główne fazy sezonowe, rozumiane jako kulturowe ramy interpretacji procesów psychofizycznych:

- wiosna – odnowa i mobilizacja (rośliny o silnym działaniu sensorycznym, „oczyszczające” w klasyfikacji ludowej),
- lato – intensyfikacja życia i ekspansja,
- jesień – zabezpieczenie i integracja doświadczenia,
- zima – wyciszenie i ochrona.

W tradycji medycyny humoralnej zmienność pór roku wiązano z równowagą jakości (ciepło– zimno, suchość–wilgotność), co wpływało na dobór pokarmów i surowców zielarskich. Podobne mechanizmy odnajdujemy w praktyce klasztornej i zielnikowej, gdzie sezonowość była czynnikiem porządkującym terapię i dietę. Z perspektywy etnopsychologicznej cykliczne włączanie roślin do praktyk wspólnotowych – zbioru, przetwarzania i spożycia – mogło pełnić funkcję regulacyjną, wzmacniając poczucie ciągłości, przewidywalności i zakorzenienia w rytmie natury, a tym samym redukując napięcia związane z niepewnością i zmianą.

Referat proponuje interpretację „Koła Roku” jako historycznego modelu samoregulacji kulturowej, w którym rośliny jadalne i lecznicze stanowiły zarówno materialne, jak i symboliczne narzędzia utrzymywania równowagi psychofizycznej. Analiza ta wpisuje się w interdyscyplinarne badania nad relacją między historią nauk medycznych, etnobotaniką i antropologią kulturową, wskazując, że sezonowość była nie tylko kategorią biologiczną, lecz również strukturą znaczeń organizującą doświadczenie człowieka.

Bibliografia

1. Szczęśniak, K. (2022). Świat zamów światem roślin na pograniczu wschodniej i zachodniej słowiańszczyzny. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
2. Sroka, G. F. (1990). Poradnik ziołowy. Warszawa: Instytut Wydawniczy Związków Zawodowych.
3. Ożarowski, A. (red.). (1980). Ziołolecznictwo. Poradnik dla aptekarzy. Warszawa:

Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich (PZWL).

4. Simonienko, K., Murawiec, S., & Tryjanowski, P. (red.). (2024). *Ekopsychiatria. Jak bliskość natury wpływa na naszą psychikę*. Gliwice: Wydawnictwo Naukowe Helion.

5. Danetzky, C., & Guri, M. (2023). *Rahnnächte und Jahreskreisfeste*. München: Piper Verlag.

6. Storl, W.-D. (2022). *Pflanzen der Kelten. Heilkunde, Pflanzenzauber, Baumkalender*. Aarau: AT Verlag.

7. Lisek, K. (2025). *Słowiańska magia ziół*. Warszawa: Prószyński i S-ka.

Kinga Molik, studentka, Małgorzata Sobczuk, studentka, dr Joanna Gil, Uniwersytet Rolniczy w Krakowie, *Leki naszych prababek – między tradycją a nauką*

Wystąpienie prezentuje wyniki projektu „Leki naszych prababek”, którego celem jest analiza tradycyjnej wiedzy ludowej dotyczącej wykorzystania roślin leczniczych w kontekście współczesnej wiedzy etnofarmakologicznej i fitochemicznej.

Materiał badawczy stanowią dane jakościowe pozyskane metodą wywiadów pogłębionych przeprowadzonych z respondentami znajdującymi lub praktykującymi medycynę ludową w południowej Polsce. Zebrany materiał obejmuje informacje dotyczące zastosowań terapeutycznych roślin, identyfikacji gatunków, a także sposobów ich zbioru, przetwarzania i stosowania.

Na podstawie analizy wywiadów wytypowano dziesięć gatunków roślin leczniczych, których tradycyjne zastosowania poddano krytycznej analizie porównawczej z danymi literaturowymi z zakresu etnofarmakologii, farmakognozji oraz medycyny opartej na dowodach. Uwzględniono zarówno potwierdzone kierunki działania biologicznego, jak i aspekty bezpieczeństwa stosowania.

Uzyskane wyniki pozwoliły na ocenę stopnia zgodności pomiędzy wiedzą ludową a współczesnymi danymi naukowymi, wskazując na znaczący potencjał poznawczy tradycyjnych praktyk zielarskich, przy jednoczesnym uwidocznieniu obszarów wymagających dalszej weryfikacji eksperymentalnej.

Bibliografia:

1. Celiński, R., Krzemińska, B., Grzywa-Celińska, A., Szewczyk, G., & Szewczyk, K. D. S. (2024). A review on the potential use of medicinal plants from the Apiaceae and the Rosaceae families in cardiovascular diseases—experimental evidence and traditional applications. *Applied Sciences*, 14, 3728. <https://doi.org/10.3390/app14093728>

w. Melnyk, N., Vlasova, I., Skowrońska, W., Bazylko, A., Piwowarski, J. P., & Granica, S. (2022). Current knowledge on interactions of plant materials traditionally used in skin diseases in Poland and Ukraine with human skin microbiota. *International Journal of Molecular Sciences*, 23, 9644. <https://doi.org/10.3390/ijms23179644>

3. Musiał, K. (2017). Rośliny lecznicze w najwcześniejszych dokumentach wiedzy medycznej. *Rozprawy Społeczne*, 11(4), 56–63. <https://doi.org/10.29316/rs.2017.39>

4. Olas, B., Różański, W., Urbańska, K., Sławińska, N., & Bryś, M. (2024). New light on plants and their chemical compounds used in Polish folk medicine to treat urinary diseases. *Pharmaceuticals*, 17, 435. <https://doi.org/10.3390/ph17040435>

5. Söukand, R., Quave, C. L., Pieroni, A., et al. (2013). Plants used for making recreational tea in Europe: A review based on specific research sites. *Journal of Ethnobiology and Ethnomedicine*, 9, 58. <https://doi.org/10.1186/1746-4269-9-58>

6. Łuczaj, Ł., Fischer, A., Klepacki, P., Kujawska, M., & Sosnowska, J. (2016). *Rośliny w wierzeniach i zwyczajach ludowych*. Słownik Adama Fischera. Wrocław: Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.

Dawid Morawiec, student, dr Kinga Pilarska-Dudziak, Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu, *Potencjał biosyntezy metabolitów wtórnych w kulturach in vitro wybranych gatunków mięty (Mentha spp.)*

Mięta (*Mentha* spp.) należy do grupy roślin aromatycznych cenionych zarówno ze względu na właściwości prozdrowotne, jak i szerokie zastosowanie w przemyśle spożywczym, farmaceutycznym oraz kosmetycznym. Jej aktywność biologiczna wynika przede wszystkim z obecności metabolitów wtórnych, takich jak związki fenolowe, flawonoidy oraz olejki eteryczne. Celem niniejszej pracy była ocena potencjału biosyntezy wybranych grup metabolitów wtórnych w kulturach *in vitro* trzech gatunków mięty: mięty jabłkowej (*Mentha suaveolens* L.), mięty kłosowej (*Mentha spicata* L.) oraz mięty pieprzowej (*Mentha × piperita* L.). Materiał roślinny uzyskano poprzez wprowadzenie nasion do kultur *in vitro* po zastosowaniu opracowanej procedury sterylizacji. Hodowle prowadzono w kontrolowanych warunkach środowiskowych, umożliwiającących uzyskanie jednorodnej i powtarzalnej biomasy roślinnej. Następnie oznaczono zawartość wybranych grup związków bioaktywnych, co pozwoliło na porównanie profilu fitochemicznego badanych gatunków. Uzyskane wyniki wykazały zróżnicowanie zdolności biosyntetycznych poszczególnych gatunków mięty, wskazując na ich odmienne możliwości akumulacji metabolitów wtórnych w warunkach hodowli *in vitro*.

Przeprowadzona analiza potwierdziła, że kultury *in vitro* mogą stanowić efektywne i kontrolowany system pozyskiwania cennych związków biologicznie aktywnych z roślin rodzaju *Mentha*. Otrzymane rezultaty podkreślają potencjał wykorzystania takich kultur jako alternatywnego źródła surowca roślinnego, niezależnego od warunków środowiskowych i sezonowości upraw.

Bibliografia:

1. Le, A. V., Parks, S. E., Nguyen, M. H., Roach, P. D. (2018). Improving the vanillin-sulphuric acid method for quantifying total saponins. *Technologies*, 6(3), 84.
2. Lichtenthaler, H. K. (1987). Chlorophylls and carotenoids: Pigments of photosynthetic biomembranes. *Methods in Enzymology*, Academic Press, 148, 350-382.
3. Singleton, V. L., Orthofer, R., Lamuela-Raventós, R. M. (1999). Analysis of total phenols and other oxidation substrates and antioxidants by means of Folin-Ciocalteu reagent. *Methods in enzymology*, 299; 152-178.

mgr Katarzyna Tulik, Sekcja Historii Farmacji PTFarm, Rzeszów, *Sztuka wyróżniania. Motywy roślinne w adresach hołdowniczych znajdujących się w zbiorach Muzeum Marii Konopnickiej w Żarnowcu*

Artykuł poświęcony jest adresom hołdowniczym – szczególnej formie druku okazjonalnego, który umieścić należy na styku typografii, rzemiosła artystycznego, grafiki użytkowej oraz literatury okolicznościowej. Niezwykle popularne w Polsce w XIX i na początku XX wieku adresy hołdownicze, czyli w okresie gdy każda postawa patriotyczna miała ogromne znaczenie.

Muzeum Marii Konopnickiej w Żarnowcu posiada dużą kolekcję adresów hołdowniczych podarowanych Marii Konopnickiej w 1902 roku z okazji jubileuszu 25-lecia pracy literackiej pisarki. Istotnym elementem tych dokumentów była, poezja okolicznościowa, wykorzystywana do podkreślenia rangi wydarzenia i osoby obdarowywanej. Teksty te wpisywały się w szerszy kontekst kultury celebracji (funkcja kommemoratywna) i oficjalnego języka epoki.

Adresy hołdownicze mające charakter unikalny, gdyż zazwyczaj wykonywane były pojedyncze egzemplarze, pozostają do dziś wizytówką ówczesnej sztuki introligatorskiej,

malarstwa miniaturowego i liternictwa. Artykuł ukazuje je, jako cenne źródło badań nad kulturą narodową przełomu XIX i XX wieku, podkreślając ich znaczenie zarówno artystyczne, jak i historyczne. Zwłaszcza w kontekście idei syntezy sztuk mającej wielką popularność w II połowie XIX wieku w Europie (John Ruskin, Stanisław Wyspiański, Zenon Przesmyki Miriam). Ponadto w artykule omówiono inspiracje historyzmem, secesją oraz rodzącą się nowoczesnością, ich wpływie na kompozycję i ornamentykę adresów hołdowniczych bogatych w motywy roślinne pełne symboliki.

mgr Marcin Wądrodny, Wielkopolskie Muzeum Niepodległości w Poznaniu, „Co słychać z ziótkami?”. Zielarstwo w kręgu zainteresowań Młodych Polek w latach 30. XX w. Młode Polki to nazwa określająca członkinie (druhny) katolickiej organizacji młodzieży żeńskiej działającej w Drugiej Rzeczypospolitej na terenie Wielkopolski, funkcjonująca w języku urzędowym przez dziesięć lat. Zwyczajowo posługiwano się nią zarówno przed jej formalnym wprowadzeniem w 1924 roku (Związek Młodych Polek), jak i po reorganizacji z 1934 roku, kiedy organizacja przemianowana została na Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Żeńskiej. Funkcjonujący w latach 1924-1934 Związek Młodych Polek był członkiem ogólnopolskiego Zjednoczenia Młodzieży Polskiej. Najniższym szczeblem w strukturze organizacyjnej były stowarzyszenia. W ramach ich działalności – oprócz propagowania nauki katolickiej – istotną rolę odgrywało przygotowanie praktyczno-zawodowe młodzieży. Przykładem szerzenia wiedzy praktycznej było m.in. wezwanie do zainteresowania się tematyką zielarstwa propagowane na łamach prasy organizacyjnej w pierwszej połowie lat 30. Materiał badawczy wykorzystany przez autora stanowiły przede wszystkim wydawane w Poznaniu miesięczniki o zasięgu ogólnokrajowym: „Kierownik Stowarzyszeń Młodzieży” (od września 1934 roku ukazujący się jako „Kierownik”) oraz „Młoda Polka”. Choć inicjatywa związana z zielarstwem została zapoczątkowana na szczeblu Zjednoczenia Młodzieży Polskiej, obejmującego zarówno organizacje męskie, jak i żeńskie, referat koncentruje się na sposobie jej recepcji i realizacji w środowisku Młodych Polek. W tym kontekście określenie, które miało charakter regionalny i formalnie odnosiło się do stowarzyszeń działających w Wielkopolsce, jest używane w referacie jako kategoria analityczna wobec ogólnopolskiego katolickiego ruchu młodzieży żeńskiej. Uprawnia do tego fakt, iż wspomniany miesięcznik „Młoda Polka” tworzył wspólną przestrzeń ideową i tożsamościową jego czytelniczek.

Celem referatu jest próba przybliżenia tego, w jaki sposób kierownictwo organizacji postrzegało realizację „czynu zielarskiego” przez stowarzyszenia. Autor analizuje motywy towarzyszące rozpoczęciu akcji zbierania dziko rosnących ziół oraz przedstawia, w jaki sposób działania te miały być podejmowane w praktyce. W referacie autor wspomina również o „ślepych torach akcji zielarskiej”, które mogły stanąć na przeszkodzie w jej skutecznej realizacji. Analiza materiału źródłowego wskazuje, że inicjatywa zielarska była przede wszystkim formą wychowania i kształtowania praktycznych umiejętności uczestniczek akcji. Jej realne efekty pozostają trudne do jednoznacznej oceny.

Bibliografia

1. „Kierownik Stowarzyszeń Młodzieży” 1933-1935 (od nr 9/1934 jako: „Kierownik”)
2. „Młoda Polka” 1933-1935
3. Wilczyński L., „Sprawie służy!”. Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Żeńskiej w Wielkopolsce (działalność ogniw terenowych 1919–1939), Toruń 2012.
4. Wilczyński L., Młode Polki. Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Żeńskiej w Wielkopolsce 1918-1939, Toruń 2005.
5. Związek Młodych Polek w Poznaniu 1919-1929, Poznań 1929.
6. Żurowska F., Kółka wychowawcze w Stowarzyszeniach Młodzieży Polskiej, „Przewodnik Społeczny” 1932, nr 5, s. 77-92.

lek. med. Robert Książkowski, IHN PAN, Societas Scientiarum Klukoviana et Jablonoviana, *Rośliny lecznicze w medycynie biologicznej w II RP*

Koncepcja terapii biologicznej, jako metody leczniczej wykorzystującej metody przyrodolecznictwa, rozwinęła się w międzywojennych Niemczech, jako uzupełnienie lub alternatywa wobec niemieckiej medycyny szkolnej. Terapia biologiczna zakładała wykorzystanie dietoterapii, preparatów roślinnych i mineralnych, zabiegów przyrodolecznictwa i innych metod, jako warunków przywrócenia i zachowania zdrowia. Przedstawiciele tego nurtu tworzyli środowisko skupione wokół powołanego w 1927 r. czasopisma „Hippocrates”. Należeli do nich m.in. dr Erwin Liek, dr Hans Much, dr Bernhard Aschner, dr Heinrich Meng, prof. August Bier i inni. W II RP terapia biologiczna jako nurt „medycyny neohippokratesowej” zaznaczyła pewien wpływ jako nurt refleksji nad praktyką medyczną w środowiskach farmaceutów i lekarzy polskich w połowie lat trzydziestych.

Bibliografia

1. Gerhard Madaus, Postęp lecznictwa w kierunku biologicznym: według odczytu o medycynie neohippokratesowej wygłoszony w listopadzie 1933r. Zagranicą na dwu wydziałach lekarskich i w kilku towarzystwach lekarskich przez dr-a med. Gerharda Madausa, Warszawa 1934.
2. Franciszek Herod, Przyszłość Aptekarstwa, Referat wygłoszony na Zjeździe P.P.T.F. w dniu 9 maja 1935 roku w Katowicach, Wiadomości Farmaceutyczne, 1935, nr. 21, s. 300-304.
3. K. Bross, Dlaczego rozbrzmiewa tak szerokim echem hasło powrotu do hippokratesowych pojęć lekarskich? Medycyna Praktyczna, 1936, r. 10, s. 186-192.
4. Wincenty Harembki, Aktualne zagadnienia ziołolecznictwa, Medycyna Praktyczna, 1936, r. 10, s. 67-70.

mgr Marcin Więcek, IHN PAN, *Preparaty roślinne w pismach T. Torosiewicza na temat bezpiecznego przechowywania leków*

Teodor Torosiewicz (1789–1876), farmaceuta, właściciel apteki, członek licznych towarzystw naukowych, był także autorem wielu artykułów z zakresu nauk przyrodniczych. Wśród nich znalazły się prace zawierające przegląd wcześniejszych doświadczeń oraz wyniki badań własnych, dotyczących zagadnienia przenikania promieni świetlnych o określonych pasmach przez ściany naczyń wykonanych z różnych kolorów szkła i wpływ tych czynników na jakość przechowywanych substancji wrażliwych na światło. W grupie wymienionych przez Torosiewicza preparatów, których on oraz jego poprzednicy użyli do wspomnianych doświadczeń i badań, znalazły się także preparaty roślinne, między innymi sproszkowane części roślin („pyły roślinne”). Ponadto, w interesujących nas pismach Torosiewicz przywołał doświadczenie sprawdzające wpływ koloru szkła, z jakiego zbudowane są cieplarnie i inspekty, na wegetację uprawianych w nich roślin.

Bibliografia

1. Torosiewicz T., O przechowywaniu lekarstw w naczyniach szklanych zabarwionych, „Pamiętnik Farmaceutyczny Krakowski” 1836, t. 3, s. 33-38.
2. Torosiewicz T., Ueber die zweckmässige Aufbewahrung der Arzneimittel in gefärbten Gefässen, „Repertorium für die Pharmacie” (dalej „RfP”) 1836, t. 57, s. 335-343.
3. Torosiewicz T., Nachtrag zu der Abhandlung über die zweckmässige Aufbewahrung der Arzneien in gefärbten Gläsern, „RfP” 1843, t. 81, s. 314-318.
4. O przechowywaniu lekarstw w naczyniach szklanych zabarwionych, „Czasopismo Towarzystwa Aptekarskiego” 1873, nr 12, s. 178-181.
5. Roeske W., Teodor Torosiewicz (1789-1876), Warszawa 1962.
6. Ruziewicz Z., Fotochemia w pracach dawnych badaczy polskich. Część I: wiek dzie więtnasty, „Wiadomości Chemiczne” 1997, t. 51, nr 5-6, s. 384-410.

dr Michał Jasiński, IHN PAN, *Producenci leków ziołowych wśród farmaceutów wyznania ewangelickiego w Warszawie*

Polskiemu przemysłowi farmaceutycznemu od jego zarania towarzyszył silny komponent luterkański, który nadali mu na początku XIX wieku imigranci z ziem niemieckich. Podczas prezentacji przyjrzymy się zasłużonym dla farmacji warszawskim rodzinom ewangelickim, głównie Spiessom i Klawe – skąd i w jakich okolicznościach przybyły do Warszawy, jaki wkład wniosły do rozwoju regionu, na ile trwale zakorzeniły się w kulturze polskiej. Omówimy postaci pionierów farmacji i ich kontynuatorów: Henryka Bogumira Spiessa (1785–1835), Henryka Klawe (1832–1926), a także nieco mniej znaną postać Konstantego Potockiego (1886–1967) i jego potomków. Przypomnimy ich związki z przemysłem chemiczno-farmaceutycznym od jego narodzin we wsi Tarchomin w 1823 roku aż do losów „Polfy” Tarchomin w okresie PRL, ze szczególnym uwzględnieniem wytwarzanych przez nich leków ziołowych. Źródłami informacji są zbiory Teodora Kikty, wspomnienia, artykuły prasowe i opracowania.

Bibliografia

Muzeum Farmacji w Warszawie, Księga Nabytków 67 – Spuścizna dr. Teodora Kikty, Teczki 1–79 (maszynopisy, wypisy i inne materiały o ewangelikach warszawskich).

185 lat warszawskiej farmacji, opracowanie zbiorowe, Warszawa 2010.

Budrewicz O., Sagi warszawskie. Spiessowie, „Stolica” 28.08.1966, nr 35, s. 4–5.

Kasprzycki J., Warszawskie pożegnania nr 550. Klawe na Gizowie, „Życie Warszawy” 8–9.11.1980, nr 263, s. 12.

Kasprzycki J., Warszawskie pożegnania. Nr 461. Od Daniłowicza do Spiessa, „Życie Warszawy” 10–11.02.1979, nr 32, s. 12.

Kikta T., Dr Stanisław Klawe, założyciel i prezes Tow. Przem. Chem.-Farm. d. Magister Klawe (1877–1955), „Informator Oddziału Warszawskiego Polskiego Towarzystwa Farmaceutycznego” 1989, nr 12 (luty), s. 17–21.

Kikta T., Karty z historii Warszawskich Zakładów Farmaceutycznych „Polfa” 1824–1974, Warszawa 1975.

Kikta T., Konstanty Potocki (1886–1967), „Farmacja Polska” 1994, nr 9, s. 392–397.

Kikta T., Przemysł farmaceutyczny w Polsce (1823–1939), oprac. A. Chodkowska, Warszawa 2007.

Kikta T., Z mikroskopijnego zarodnika pleśni wyrósł wielki przemysł, Warszawa 1966.

Kikta T., Zapomniane karty z przeszłości Tarchomina, Warszawa 1964.

Klawe-Mazurowa M., Z Meklemburgii do Warszawy: dzieje potomków Jana Henryka Klawe, Warszawa 2017.

Klawe-Mazurowa M., Z rodzinnego albumu, Warszawa 2022.

Spiess S., Ze wspomnień melomana, Kraków 1963.

mgr Konrad Kustrzepa, student, dr hab. n.farm. Ewa Dagmara Skała, prof. Uczelni, Zakład Biologii i Botaniki Farmaceutycznej, Wydział Farmaceutyczny, Uniwersytet Medyczny w Łodzi, *Gojnik hyzopolistny, źródło zdrowia z górskich łąk w kulturze in vitro*

Rodzaj gojnik, *Sideritis* (Lamiaceae) obejmuje ponad 150 gatunków, które naturalnie występują w rejonie śródziemnomorskim. Nazwa rodzaju wywodzi się z greckiego *sideros*, co oznacza żelazo i wiąże się z dawnym zastosowaniem gojnika w leczeniu ran zadanych bronią żelazną. Gojnik od wieków stosowany jest w medycynie ludowej w postaci naparów o przyjemnym, aromatycznym, ziołowym smaku w łagodzeniu dolegliwości żołądkowo-jelitowych i kaszlu związanego z przeziębieniem. Według Europejskiej Agencji Leków, surowcem jest ziele czterech gatunków gojnika, *S. scardica*, *S. clandestina*, *S. raeseri* oraz *S. syriaca*. Jednym z gatunków tego rodzaju jest *S. hyssopifolia*, gojnik hyzopolistny, ga-

tunek występujący w południowo-zachodniej Europie, gdzie jest powszechnie stosowany w postaci herbaty (znanej jako herbata górską „té de monte”, żółta herbata „té amarillo” czy osiołkowa herbata „té borriquero”) wspomagającej trawienie oraz w leczeniu wrzodów żołądka. Badania naukowe z ostatnich lat wykazały m.in. działanie przeciwzapalne, antyoksydacyjne, a także hipolipemizujące ziela *S. hyssopifolia*. Surowiec ten jest bogaty w związki fenolowe, diterpeny i olejek eteryczny. Opracowanie protokołu namnażania *S. hyssopifolia* pozwoliłoby na uprawę gojnika na większą skalę, dzięki czemu można byłoby chronić zasoby naturalne tego cennego gatunku, który jest obecnie nadmiernie pozyskiwany z dzikich stanowisk. Jednym z alternatywnych sposobów rozmnażania roślin jest namnażanie w kulturze *in vitro*, co pozwala na pozyskanie materiału roślinnego niezależnie od pory roku czy strefy klimatycznej. Celem badań było namnażanie pędów gojnika metodą *in vitro* na agarowym (0,7%) podłożu Murashige i Skooga uzupełnionym kwasem indolilo-3-octowym (0,1 mg/L) i meta-topolinem (0,5 mg/L) z zastosowaniem lamp LED o różnej długości fali tj. światła białego (3900K), czerwonego (660 i 730 nm), niebieskiego (460 nm) i mieszanego (70% światła czerwonego i 30% światła niebieskiego) przez 28 dni. Najwyższy współczynnik namnażania osiągnięto na świetle niebieskim, tj. 7.3 pędów i pąków/eksplantat. W warunkach kontrolnych (pędy hodowane na świetle fluorescencyjnym) współczynnik ten był ok. 2-krotnie niższy. Światło niebieskie wpływało także korzystnie na morfologię namnożonych pędów. Pęd główny osiągał długość ok. 4 cm. Kolejnym etapem badań będzie ocena podobieństwa genetycznego namnożonych pędów z zastosowaniem metody ISSR a także badania fitochemiczne.

Bibliografia

1. González-Burgos, E., Carretero, M. E., & Gómez-Serranillos, M. P. (2011). *Sideritis* spp.: Uses, chemical composition and pharmacological activities—A review. *Journal of Ethnopharmacology*, 135(2), 209-225.
2. Żyżelewicz, D., Kulbat-Warycha, K., Oracz, J., & Żyżelewicz, K. (2020). Polyphenols and Other Bioactive Compounds of *Sideritis* Plants and Their Potential Biological Activity. *Molecules*, 25(16), 3763.
3. Coto, E., Fernandez, N., Garcia, J. J., Diez, M. J., Sahagun, A. M., & Sierra, M. (2019). Assessment of the Antioxidant/Hypolipidemic Relationship of *Sideritis hyssopifolia* in an Experimental Animal Model. *Molecules*, 24(11), 2049
4. Rodríguez-Lyon, L., et al. (2000). Flavone glycosides containing acetylated sugars from *Sideritis hyssopifolia*. *Magnetic Resonance in Chemistry*, 38(8), 684-687.
5. *Farmakopea Polska*. XIII. Warszawa: Urząd Rejestracji Produktów Leczniczych, Wyrobów Medycznych i Produktów Biobójczych; 2023.
6. Livadariu, O., Maximilian, C., Rahmanifar, B., & Cornea, C. P. (2023). LED Technology Applied to Plant Development for Promoting the Accumulation of Bioactive Compounds: A Review. *Plants*, 12(5).

mgr Izabela Bielecka, Katarzyna Klimek, Arlindo Rodrigues, Uniwersytet Medyczny w Lublinie, *Od rośliny ludowej po potencjał dermokosmetyczny: bogate w fenole ekstrakty z Psidium Cattleianum jako wielofunkcyjne środki wspierające zdrowie skóry*
Psidium cattleianum Sabine (F. Myrtaceae), zwane potocznie gujawą truskawkową (strawberry guava or araça), od stuleci zajmuje istotne miejsce w tradycyjnej medycynie ludowej tropikalnych regionów Ameryki Południowej i Afryki. W lecznictwie ludowym stosowana była w terapii infekcji, zaburzeń żołądkowo-jelitowych oraz stanów zapalnych, stanowiąc ważny element dziedzictwa etnofarmakologicznego tych społeczności. Pomimo bogatej historii zastosowań tradycyjnych, właściwości dermatologiczne tej rośliny pozostawały dotąd niedostatecznie poznane.

Celem niniejszej pracy była charakterystyka składu fitochemicznego liści i owoców *P. cattleianum* oraz ocena ich właściwości biologicznych *in vitro* ze szczególnym uwzględnieniem potencjalnych zastosowań w pielęgnacji i ochronie skóry. Materiał roślinny zebrany na wyspie Santo Antão Island (Cape Verde) poddano ekstrakcji z wykorzystaniem mieszaniny metanol – aceton – woda (3:1:1, v/v/v) oraz 70% etanolu, a następnie frakcjonowaniu. Oznaczono całkowitą zawartość fenoli, flawonoidów oraz kwasów fenolowych metodami spektrofotometrycznymi. Profilowanie z użyciem UHPLC-DAD-ESI-IT-MS pozwoliło zidentyfikować 42 związki fenolowe. Aktywność przeciwutleniającą oceniono testami DPPH[·] and ABTS^{·+}, natomiast potencjał przeciwstarzeniowy i rozjaśniający skórę – poprzez inhibicję kolagenazy, elastazy i tyrozynazy. Zbadano również działanie przeciwbakteryjne wobec patogenów skórnych (*Cutibacterium acnes*, *Staphylococcus aureus* oraz *Staphylococcus epidermidis*) oraz cytotoksyczność na liniach komórek GMK (MTT test).

Ekstrakt metanolowo-acetonowo-wodny oraz jego frakcja butanolowa wykazały najwyższą zawartość polifenoli i najsilniejszą aktywność antyoksydacyjną. Frakcje butanolowa i octanowo-etylowa najsukuteczniej hamowały aktywność enzymów kolagenazy, elastazy i tyrozynazy. Wszystkie badane ekstrakty charakteryzowały się działaniem bakteriostatycznym wobec bakterii związanych z trądzikiem, a także synergistycznym lub neutralnym współdziałaniem z wybranymi antybiotykami, bez wykazania antagonizmu. Nie obserwowano istotnej cytotoksyczności w stężeniach biologicznie aktywnych..

Otrzymane wyniki potwierdzają, że ekstrakt z liści *P. cattleianum* jest bogatym źródłem związków fenolowych o wielokierunkowej aktywności biologicznej. Stanowi przykład rośliny, która łączy tradycyjną wiedzę etnofarmaceutyczną z nowoczesnymi badaniami fitochemicznymi, otwierając perspektywy dla jej zastosowania w dermokosmetykach oraz preparatach fitofarmaceutycznych. Tym sam podkreśla znaczenie roślin leczniczych jako pomostu między dziedzictwem kulturowym w współczesną nauka o zdrowiu i urodzie.

dr Natalia Dobros, Warszawski Uniwersytet Medyczny, Wydział Farmaceutyczny, Zakład Chemii Organicznej i Fizycznej, *Glistnik jaskółcze ziele – roślina o dwóch obliczach*

Glistnik jaskółcze ziele (*Chelidonium majus* L.) jest rośliną wieloletnią należąca do rodziny makowatych (Papaveraceae). Do najważniejszych metabolitów wtórnych należą alkaloidy izochinolinowe: pochodne benzofenantrydyny, protopiny, protoberberyny i aporfiny oraz alkaloidy chinolizydynowe. Ziele glistnika zawiera także związki polifenolowe: kwasy fenolowe i flawonoidy, kwasy organiczne oraz karotenoidy. Z kolei żółtopomarańczowy sok glistnika oprócz alkaloidów bogaty jest w glikoproteiny oraz chelidocysteinę (1,2). Niesłabnące zainteresowanie glistnikiem związane jest z jego wielokierunkowym działaniem. Liczne dowody naukowe potwierdzają jego właściwości spazmolityczne, przeciwwirusowe, przeciwnowotworowe, przeciwbakteryjne i przeciwgrzybicze. Z drugiej jednak strony ze względu na hepatotoksyczność alkaloidów HMPC (Committee on Herbal Medicinal Products) negatywnie ocenił bezpieczeństwo wykorzystania glistnika w monoterapii (3). W Polsce zgodnie z uchwałą nr 1/2024 zespołu do spraw suplementów diety z dnia 10 września 2024 roku glistnik jaskółcze ziele jest niedozwolony do stosowania w suplementach diety (4). Niemniej jednak ze względu na właściwości cytotoksyczne alkaloidów, ekstrakty z glistnika mogą znaleźć potencjalne zastosowanie w leczeniu chorób nowotworowych co potwierdzają liczne badania na liniach komórkowych nowotworów (5-7). Z tego względu konieczne są dalsze badania jednoznacznie potwierdzające działanie lecznicze ekstraktów z glistnika.

Bibliografia

1. Nawrot J, Wilk-Jędrusik M, Nawrot S, Nawrot K, Wilk B, Dawid-Pač R, et al. Milky Sap of Greater Celandine (*Chelidonium majus* L.) and Anti-Viral Properties. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2020;17(5):1540.
2. Zielińska S, Jezierska-Domaradzka A, Wójciak-Kosior M, Sowa I, Junka A, Matkowski AM. Greater Celandine's Ups and Downs-21 Centuries of Medicinal Uses of *Chelidonium majus* From the Viewpoint of Today's Pharmacology. *Front Pharmacol*. 2018;9:299.
3. EMA: Assessment report on *Chelidonium majus* L. hCoHMPH. 2011.
4. Uchwała_1_2024_dostępna.pdf.
5. Warowicka A, Popenda Ł, Bartkowiak G, Musidlak O, Litowczenko-Cybulska J, Kuźma D, et al. Protoberberine compounds extracted from *Chelidonium majus* L. as novel natural photosensitizers for cancer therapy. *Phytomedicine*. 2019;64:152919.
6. Warowicka A, Qasem B, Dera-Szymanowska A, Wołuń-Cholewa M, Florczak P, Horst N, et al. Effect of Protoberberine-Rich Fraction of *Chelidonium majus* L. on Endometriosis Regression. *Pharmaceutics*. 2021;13(7):931.
7. Tuzimski T, Petruczynik A, Plech T, Kaproń B, Makuch-Kocka A, Szultka-Młyńska M, et al. Determination of Selected Isoquinoline Alkaloids from *Chelidonium majus*, *Mahonia aquifolium* and *Sanguinaria canadensis* Extracts by Liquid Chromatography and Their In Vitro and In Vivo Cytotoxic Activity against Human Cancer Cells. *Int J Mol Sci*. 2023;24(7).

dr n. farm. Nadiia Kovalska¹, dr hab. Uliana Karpiuk², prof. Uczelni1. Uniwersytet Opolski, Polska; 2. Narodowy Uniwersytet Medyczny im. O.O. Bogomolca, Kijów, Ukraina, Malina zwyczajna *Rubus idaeus* L. – nowe, obiecujące źródło kwasów hydroksycynamonowych

Malina zwyczajna *Rubus idaeus* L. od dawna jest uprawiana i szeroko stosowana w różnych krajach w medycynie ludowej i oficjalnej. Do Farmakopei Europejskiej weszła monografia „Liście maliny”, w której surowiec jest standaryzowany pod względem zawartości garbników. W medycynie ludowej do leczenia wielu dolegliwości szeroko stosuje się liście maliny, które zbiera się i wysusza wraz z łodygami. Liście i łodygi maliny są źródłem związków polifenolowych (flawonoidów, kwasów hydroksycyanowych, garbników) o działaniu przeciwutleniającym, przeciwzapalnym, ranogojącym, przeciwreumatycznym i przeciwwirusowym. Pod koniec lata i na początku jesieni pędy maliny zawsze przycina się w celu zwiększenia przyszłych urodzajów. Bez prawidłowego jesiennego przycinania nie można liczyć na obfite owocowanie w następnym roku. Zagęszczone krzewy dają słabe zbiory, chorują i giną. Selekjonerzy na całym świecie stworzyli wiele odmian malin, w tym odmiany remontantowe, które owocują wielokrotnie w ciągu sezonu. Przycinanie rozpoczyna się od dwuletnich pędów, które zakończyły owocowanie i stopniowo wysychają. Odmiany remontantowe owocują na pędach pierwszego roku, dlatego jesiennie przycinanie krzewów maliny remontantowej jest całkowite — wszystkie gałęzie są przycinane u korzenia i spalane. Dlatego takie pędy maliny budzą zainteresowanie jako perspektywiczny surowiec roślinny dla potrzeb przemysłu farmaceutycznego i kosmetycznego. Aktualnym zadaniem farmacji pozostaje obecnie bezodpadowa produkcja roślinnych środków leczniczych. Organy wegetatywne maliny zwyczajnej zawierają kwasy hydroksycynamonowe, które stanowią obiecującą grupę substancji biologicznie czynnych, mających szerokie zastosowanie w medycynie i kosmetologii.

Celem pracy były porównawcze badania jakościowe i ilościowe dotyczące zawartości kwasów hydroksycynamonowych w liściach i łodygach maliny, które zostały zebrane je-

sienią podczas przycinania pędów. Ponieważ we wrześniu pojawiają się już pierwsze liście maliny, które zmieniają kolor, do badań porównawczych z zielonymi liśćmi wybrano również czerwone liście maliny. Badane łodygi podzielono na trzy strefy: górną łodygę – 25 cm od wierzchołka łodygi do środka, środkową łodygę – 25 cm środkowej części łodygi, dolną łodygę – 25 cm dolnej części łodygi przy korzeniu.

Za pomocą reakcji jakościowych w ekstraktach alkoholowo-wodnych z łodyg i liści maliny zwyczajnej zidentyfikowano kwasy hydroksycynamonowe. Lokalizację kwasów hydroksycynamonowych w surowcu maliny zwyczajnej ustalono za pomocą reakcji histochemicznych na świeżym surowcu, które zarejestrowano za pomocą mikroskopu świetlnego i aparatu fotograficznego.

Metodą spektrometrii różnicowej z użyciem odczytnika azotowo-molibdenowego określono zawartość sumy kwasów hydroksycynamonowych w liściach i łodygach maliny zwyczajnej. Stwierdzono, że w liściach maliny zawartość kwasów hydroksycynamonowych jest prawie dwukrotnie większa niż w łodygach. W czerwonych liściach maliny zawartość kwasów hydroksycynamonowych jest o 10% wyższa niż w zielonych liściach (odpowiednio $1,98 \pm 0,09\%$ i $1,78 \pm 0,08$). W badanych częściach łodyg najwyższą zawartość kwasów hydroksycynamonowych stwierdzono w górnych łodygach ($1,16 \pm 0,06\%$), a najniższą zawartość – w dolnych łodygach ($0,95 \pm 0,05\%$). Zawartość kwasów hydroksycynamonowych zmniejsza się w łodydze bliżej korzenia, co można wyjaśnić tym, że w dolnej części łodygi znajduje się wiele zdrewniałych części, odpowiednio, w takiej części rośliny spodziewana jest mniejsza ilość związków wtórnej syntezy.

Podsumowując, zgodnie z przeprowadzonymi badaniami składu jakościowego i ilościowego kwasów hydroksycynamonowych liści i łodyg maliny zwyczajnej są one obiecującym źródłem tej grupy substancji biologicznie czynnych do potrzeb przemysłu fitochemicznego.

dr Karol Skrobacz, dr inż. Paulina Książek-Trela Uniwersytet Rzeszowski, *Nie tylko pieprzowa – czyli kulinarno-chemiczna opowieść o trzech koleżankach*

Herbatka miętowa to jeden z najpopularniejszych naparów ziołowych, pitych nie tylko w celu poprawy trawienia. Nie da się jednak ukryć, że to mięta pieprzowa zdominowała swoją konkurencję. Wspomniana herbatka stała się niejako synonimem naparu z liści tego gatunku. Ale - można inaczej. Zwłaszcza, jeśli poszukuje się innego smaku. Kilka regałów dalej, pomiędzy przyprawami leży mięta zielona. A nieco dalej, podczas wycieczki nieutwardzonymi drogami, pośród pól i łąk, z dala od sklepowej półki samodzielnie można zebrać i wysuszyć miętą polną. Jak to mówią - każdy znajdzie coś dla siebie. I pod względem kulinarnym, i na poziomie pierwiastków.

Bibliografia

1. Zhang J., Li M., Zhang H., Pang X., Comparative investigation on aroma profiles of five different mint (*Mentha*) species using a combined sensory, spectroscopic and chemometric study, *Food Chemistry*, Volume 371, 2022
2. Kiełtyka-Dadasiewicz A., Jabłońska-Trypuć A., Tarasiewicz Z., Kubat-Sikorska A., Charakterystyka i właściwości użytkowe surowców miętowych, *Towaroznawcze Problemy Jakości* nr 1 (46) 2016 93-105
3. Bienia B., Kozielska E., Rośliny przyprawowe wykorzystywane w tradycyjnej kuchni Podkarpacia, Turystyka wiejska i dziedzictwo wsi w kontekście pandemii SARS-CoV-2, Instytut Zootechniki, PIB, Kraków 2021.

dr inż. Ewa Stamirowska-Krzaczek, Katedra Rolnictwa, Instytut Nauk o Żywieniu Człowieka i Rolnictwa, Państwowa Akademia Nauk Stosowanych w Chełmie, Łąki doliny Wieprza jako źródło roślin zielarskich i leczniczych

Badania przeprowadzono w środkowej części doliny Wieprza, na obszarze Nadwieprzańskiego Parku Krajobrazowego. Celem pracy była ocena znaczenia półnaturalnych i naturalnych łąk jako źródła roślin zielarskich i leczniczych, z uwzględnieniem ich potencjału surowcowego oraz roli w zachowaniu dziedzictwa etnobotanicznego regionu.

Na podstawie analiz fitosocjologicznych stwierdzono występowanie 266 gatunków roślin naczyniowych, w tym 76 taksonów o właściwościach leczniczych, dietetycznych i przyprawowych (ok. 30% flory badanych zbiorowisk). Do najczęściej notowanych należały m.in. *Achillea millefolium*, *Plantago lanceolata*, *Urtica dioica*, *Taraxacum officinale*, *Valeriana officinalis* oraz gatunki z rodzaju *Mentha*. Gatunki te są szeroko opisywane w literaturze fitoterapeutycznej jako rośliny o działaniu przeciwzapalnym, wykrztuśnym, moczopędnym i uspokajającym, a ich zastosowanie znajduje potwierdzenie zarówno w tradycji ludowej, jak i współczesnych opracowaniach farmakologicznych (Olas i in. 2024).

Największe bogactwo roślin zielarskich odnotowano w świeżych i umiarkowanie wilgotnych łąkach użytkowanych ekstensywnie, co potwierdza obserwacje dotyczące znaczenia tradycyjnych form gospodarowania dla zachowania różnorodności gatunków użytkowych (Ługowska, Skrajna 2024). Łąki te można traktować jako naturalne rezerwuary surowców zielarskich, których obecność pozostaje w ścisłym związku z historią użytkowania krajobrazu.

W kontekście etnobotanicznym wiele z odnotowanych gatunków było tradycyjnie zbieranych i wykorzystywanych w polskiej wsi zarówno w celach leczniczych, jak i dietetycznych (Łuczaj, Szymański 2007). Badania nad etnomedycyną wskazują, że wiedza o właściwościach roślin stanowiła element niematerialnego dziedzictwa kulturowego, przekazywanego międzypokoleniowo (Libera 2023). Jednocześnie podkreśla się znaczenie poprawnej identyfikacji botanicznej i dokumentowania lokalnych praktyk w badaniach etnobotanicznych (Łuczaj 2010).

Uzyskane wyniki potwierdzają, że ochrona półnaturalnych łąk doliny Wieprza ma znaczenie nie tylko dla zachowania bioróżnorodności, lecz również dla utrzymania zasobów roślin leczniczych oraz ciągłości tradycji zielarskich regionu, wpisując się w aktualny nurt badań nad relacjami między różnorodnością biologiczną a dziedzictwem kulturowym.

Bibliografia

1. Libera, Z. (2023). Etnobotanika, etnomedycyna i etnografia w Polsce. *Medycyna Nowożytna*, 29, 205–219.
2. Łuczaj, Ł. J. (2010). Plant identification credibility in ethnobotany: a closer look at Polish ethnobotanical studies. *Journal of Ethnobiology and Ethnomedicine*, 6, 36.
3. Łuczaj, Ł., & Szymański, W. M. (2007). Wild vascular plants gathered for consumption in the Polish countryside: a review. *Journal of Ethnobiology and Ethnomedicine*, 3, 17.
4. Ługowska, M., & Skrajna, T. (2024). The contribution of herbal plant species in extensively used meadows. *Agronomy Science*, 79(1), 1–15.
5. Olas, B., Róžański, W., Urbańska, K., Sławińska, N., & Bryś, M. (2024). Plants used in Polish folk medicine to treat urinary diseases – A review. *Pharmaceuticals*, 17(4), 435.

dr hab. Sylwia Zielińska, prof. Uczelni, Marcel Białas, Michał Dziwak, Weronika Koźłowska, Uniwersytet Medyczny we Wrocławiu, *Zioła, nauka i mit: ile magii przetrwało we współczesnych badaniach roślin leczniczych?*

Ziołolecznictwo ludowe przez wieki stanowiło podstawowy system ochrony zdrowia w wielu kulturach, oparty na obserwacji przyrody, doświadczeniu pokoleń oraz przekazie ustnym. Dawniej rośliny lecznicze wykorzystywano w postaci naparów, odwarów, maści, okładów i nalewek, a ich dobór opierał się na empirii, symbolice oraz lokalnej dostępności surowca. Osoby zajmujące się leczeniem, zielarki/zielarze czy też znachorki/znachorzy, łączyły wiedzę botaniczną z elementami rytuału, modlitwy i praktyk magicznych, co odzwierciedlało holistyczne postrzeganie zdrowia jako równowagi ciała, ducha i środowiska. Współczesne badania nad roślinami leczniczymi opierają się na metodach biologii molekularnej, chemii analitycznej i bioinformatyki. Analizy fitochemiczne pozwalają identyfikować i charakteryzować związki bioaktywne, natomiast badania genetyczne i transkryptomyczne umożliwiają poznanie szlaków biosyntezy metabolitów wtórnych oraz ich ewolucyjnego zróżnicowania. Coraz większe znaczenie mają również badania farmakologiczne i kliniczne, które weryfikują skuteczność i bezpieczeństwo substancji pochodzenia roślinnego zgodnie z zasadami medycyny opartej na dowodach. W efekcie współczesna nauka nie tylko potwierdza część tradycyjnych zastosowań roślin leczniczych, lecz także odkrywa nowe potencjalne zastosowania terapeutyczne, tworząc pomost między wiedzą ludową, a nowoczesną filozofią przyrody i medycyny.

mgr inż. Michał Dziwak, doktorant, Zakład Biologii i Botaniki Farmaceutycznej, Katedra Biologii i Biotechnologii Farmaceutycznej, Wydział Farmaceutyczny, Uniwersytet Medyczny im. Piastów Śląskich we Wrocławiu, *Mszysta alchemia w grach kontra rzeczywistość*

Mszaki to heterogeniczna grupa roślin składająca się z około 14 000 mchów, 6 000 wątrobowców i 300 glewików. Dawniej wykorzystywane były one przez wiele kultur do leczenia ran oraz łagodzenia dolegliwości zdrowotnych. Tradycyjna medycyna chińska i indyjska znalazły zastosowanie dla ponad 40 gatunków mszaków (Motti, 2023). Doniesienia o leczniczym i rytualnym zastosowaniu mchów i wątrobowców znajdujemy również w hiszpańskich kronikach opisujących rdzenne ludy Mezoameryki (Hernández-Rodríguez i Delgadillo-Moya, 2021). Najwcześniejsze świadectwa zastosowań medycznych mszaków w Europie pochodzą z XVI wieku. Zainteresowanie ich leczniczymi właściwościami znacznie zmalało w latach 80. XIX wieku, z wyjątkiem rodzaju *Sphagnum*, który stał się źródłem materiału opatrunkowego. W drugiej połowie XX wieku nastąpiło odrodzenie badań nad metabolitami wyspecjalizowanymi mszaków (Drobik i Stebel, 2021).

Badania nad tą grupą roślin wykazały, iż jest ona źródłem unikalnych związków biologicznie czynnych o potencjalnym zastosowaniu w medycynie czy przemyśle. Wśród nich znajdują się między innymi metabolity wtórne o działaniu przeciwbakteryjnym, przeciwgrzybowym, insektobójczym, mięczakobójczym, przeciwnowotworowym przeciwzapalnym czy psychoaktywnym. Ponadto związki lotne pozyskane z mszaków wykazały charakterystyczne aromaty na przykład: mleczny, cedrowy, balsamiczny, korzenny, czy charakterystyczny dla tej grupy roślin zapach mszysty (Dziwak i in., 2022).

Allotopie nie rzadko opierają swoje podstawy na świecie rzeczywistym. Mszaki w kulturze zapisały się one głównie jako symbol przemijania i nie są powszechnie kojarzone z surowcem leczniczym. Czy twórcy gier projektując systemy alchemiczne oprócz wykorzystywania roślin naczyniowych pochyłają się również nad przedstawicielami parafiletycznej grupy mszaków? Czy ich przedstawione w grach właściwości pokrywają się z rzeczywistymi?

Bibliografia

1. Drobniak, J., & Stebel, A. (2021). Four centuries of medicinal mosses and liverworts in European ethnopharmacy and scientific pharmacy: A review. *Plants*, 10(7), 1296.
2. Dziwak, M., Wróblewska, K., Szumny, A., & Galek, R. (2022). Modern use of bryophytes as a source of secondary metabolites. *Agronomy*, 12(6), 1456.
3. Hernández-Rodríguez, E., & Delgadillo-Moya, C. (2021). The ethnobotany of bryophytes in Mexico. *Botanical Sciences*, 99(1), 13-27.
4. Motti, R., Palma, A. D., & De Falco, B. (2023). Bryophytes used in folk medicine: An ethnobotanical overview. *Horticulturae*, 9(2), 137.

mgr inż. Julia Brewka, Mateusz Rybak, Wydział Biotechnologii, Collegium Medicum, Uniwersytet Rzeszowski, Kotewka orzech wodny (*Trapa natans L. s. lato*) – współczesne i historyczne znaczenie Gatunku

Kotewka orzech wodny (*Trapa natans L.*) to roślina wodna o długiej historii użytkowania spożywczego i leczniczego w Europie oraz Azji. W różnych częściach świata budzi odmienne emocje – w wielu krajach Europy, w tym w Polsce, jest gatunkiem rzadkim i objętym ochroną, w Azji stanowi ważną roślinę uprawną o znaczeniu kulinarnym i prozdrowotnym, natomiast w Stanach Zjednoczonych uznawana jest za gatunek inwazyjny. Na podstawie źródeł historycznych i etnobotanicznych stwierdzono, że kotewka odgrywała istotną rolę żywieniową, szczególnie w okresach głodu i nieurodzaju (Łuczaj & Pieroni 2016). Owoce spożywano na surowo, gotowane, pieczone lub smażone, a z suszonych i mielonych orzechów wytwarzano mąkę wykorzystywaną do wypieku chleba i placków. Roślina była także stosowana jako pasza dla zwierząt oraz surowiec o właściwościach leczniczych. Do dziś szerokie zastosowanie rodzaju *Trapa* zachowało się w krajach Azji Południowej i Południowo-Wschodniej, gdzie owoce sprzedawane są na lokalnych targach i stanowią element tradycyjnej diety.

W Europie znaczenie kotewki stopniowo malało wraz ze zmianami społeczno- gospodarczymi, co doprowadziło do zaniku wiedzy o jej dawnym wykorzystaniu. Współcześnie, w obliczu wyzwań takich jak zmiany klimatu czy kryzysy żywnościowe, ponowne zainteresowanie tradycyjnymi roślinami użytkowymi może przyczynić się do zwiększenia różnorodności diety oraz lepszego wykorzystania lokalnych zasobów roślinnych. Kotewka orzech wodny, od starożytności była wykorzystywana na Półwyspie Indochińskim w celach leczniczych. Najczęściej stosowano owoce, silnie kojarzone z ich właściwościami prozdrowotnymi. Roślina zajmuje istotne miejsce w praktykach Ajurwedy, gdzie przypisywano jej działanie przeciwzapalne, wzmacniające oraz łagodzące zmęczenie i bóle gardła. W niektórych przekazach wspomniano także o jej zastosowaniu w leczeniu trądu oraz jako afrodyzjaku.

Surowe owoce były wykorzystywane przez lokalne społeczności (m.in. w regionie Orissa) w terapii chorób przewodu pokarmowego, czerwonki i biegunki, a także przy ukąszeniach dzikich zwierząt. Właściwości chłodzące sprawiały, że stosowano je do obniżania temperatury ciała w okresie letnim. Doniesienia naukowe wskazują ponadto na działanie antybakteryjne (szczególnie wobec bakterii Gram-ujemnych), łagodzenie objawów opryszczki oraz potencjalne właściwości przeciwnowotworowe (Hummel & Kiviat 2004; Yangle 2016, Vageshwari & Padney 2019; Nyo i in 2020).

Dofinansowano ze środków Ministra Nauki w ramach Programu „Regionalna inicjatywa doskonałości”. Umowa nr RID/SP/0010/2024/1.

Bibliografia

1. Hummel, M., & Kiviat, E. (2004). Review of world literature on water chestnut with implications for management in North America. *Journal of Aquatic Plant Management*, 42(1), 17–28.

2. Łuczaj, L., & Pieroni, A. (2016). Nutritional ethnobotany in Europe: From emergency foods to healthy folk cuisines and contemporary foraging trends. In M. C. Sánchez-Mata & J. Tardío (Eds.), *Mediterranean wild edible plants: Ethnobotany and food composition tables* (pp.33–56). Springer.
3. Nyo, A. M. T., Win, A., Myint, M. P., & Nam, K. (2020). Study on nutritional values, total phenolic and flavonoid contents and evaluation of antimicrobial and antioxidant activities of ethanolic extract of fruits of *Trapa natans* L. (Kywe-gaung-thee). *Journal of Myanmar Academy of Arts and Science*, 18(1B), 277–286.
4. Vageshwari, & Pandey, V. N. (2019). Phytochemical and therapeutic potential of bioenergetic plant: *Trapa bispinosa* Roxb. *Journal of Drug Delivery & Therapeutics*, 9(2), 111–114. <https://doi.org/10.22270/jddt.v9i2.2470>
5. Yangle, S. D., Rangappa, K., Moirangthem, P., & Singh, Y. K. (2016). Water chestnut (*Trapa natans* L.): An indigenous and commercial crop of North Eastern Hill Region. *Advances in Life Sciences*, 5(22), 10232–10236.

dr Katarzyna Cywa, Grupa Paleobotaniki i Paleośrodowiska, Instytut Botaniki PAN im. Wł. Szafera w Krakowie, Nowe analizy zawartości taksyn w drewnie cisowym, a rezultaty badań nad powszechnym wykorzystywaniem tego surowca w średniowieczu do wyrobu przedmiotów drewnianych

Informacje o toksyczności drzew z rodzaju *Taxus*, odnoszone do wszystkich organów tych roślin z wyjątkiem osnówek otaczających ich nasiona, są często cytowane we współczesnej literaturze. Doniesienia etnograficzne, związane z cistem, także wskazują na jego żądną symbolikę w folklorze wielu krajów europejskich (Cywa, Kula 2023). W historycznym podręczniku rolnictwa P. Crescenzi (1571) zawarta została sugestia o nieprzydatności drewna cisa do wyrobu niektórych utensyliów, gdyż „naczynie ku picciu z niego nie bardzo jest zdrowe dla jego iadowitości”. W sprzeczności z tymi poglądami pozostają wyniki badań ksylogicznych średniowiecznych artefaktów z Polski, które wykazały, że drewno cisowe było w tym okresie jednym z najczęściej wykorzystywanych surowców (Cywa 2018).

Celem prezentowanych badań było ustalenie, czy drewno cisa pospolitego rzeczywiście posiada właściwości toksyczne, a jego stosowanie jako materiału do wyrobu różnego rodzaju przedmiotów może mieć szkodliwy wpływ na zdrowie ludzi i zwierząt.

W ramach prezentowanych badań wykonane zostały analizy chromatograficzne współczesnych tkanek i organów *T. baccata* oraz subfossylnego drewna cisowego, mające na celu oznaczenie w nich względnej zawartości taksyny B/izotaksyny B. Opracowano także profil funkcjonalny średniowiecznych przedmiotów codziennego użytku z cisa, uwzględniający jak długo i w jaki sposób mogły mieć one kontakt z organizmem człowieka. Przeprowadzone badania zawartości taksyn nie wykazały obecności tych alkaloidów w drewnie twardej pni ani kilkuletnich gałęzi cisowych. Analiza artefaktów archeologicznych z cisa dowiodła tymczasem, że surowiec ten wykorzystywano głównie do wytwarzania przedmiotów, które mogły mieć długotrwały kontakt z żywnością, skórą dłoni i błoną śluzową jamy ustnej. Synteza obu źródeł danych udokumentowała doskonałą, opartą o praktykę wiedzę średniowiecznych rzemieślników o nieszkodliwości wyrobów z cisa (Cywa, Kula 2023). Na ich podstawie można też przypuszczać, że historyczne doniesienia o zabójstwach, dokonywanych za pomocą wina podawanego w naczyniach z drewna cisowego (Falencka-Jabłońska 2004) stanowiły niezbyt dokładne przekazy o śmiertelnych zatruciach ludzi po wypiciu toksycznego wywaru z igieł tego krzewu.

Badania były finansowane z grantu NCN nr 2014/13/N/ST10/04881 i środków subwencyjnych Instytutu Botaniki im. W. Szafera PAN.

Bibliografia

1. Crescenzi P. 1571. Piotra Crescentyna, O pomnożeniu i rozkrzewieniu wszelakich Pożytkow Książ Dwoienaście: Ludziom Stanu każdego/ którzyby się gospodarstwem bawili/ wiele potrzebne i użyteczne. Wydawnictwo Stanisława Szarfenberga, Kraków.
2. Cywa K. 2018. Trees and shrubs used in medieval Poland for making everyday objects. *Vegetation History and Archaeobotany* 27(1): 111-136.
3. Cywa K., Kula K. 2023. Problem of yew *Taxus baccata* L. wood toxicity. Xylological studies of medieval everyday objects from Poland. *Journal of Archaeological Science: Reports* 49: 103921.
4. Falencka-Jabłońska M. 2004. Conservation of common yew (*Taxus baccata* L.) in Poland. W: Vančura K., B. Fady, J. Koskela and Cs. Mátyás, compilers. 2004. Conifers Network, Report of the second (20–22 September 2001, Valsain, Spain) and third (17–19 October 2002, Kostrzyca, Poland) meetings. International Plant Genetic Resources Institute. Rome, Italy, pp:31-34.

dr hab. inż. Edyta Rosłon-Szeryńska, Wydział Budownictwa i Inżynierii, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, *Drzewa w regionalnych wierzeniach i kulturze ludowej. Pieśń przeszłości inspiracją dla przyszłości*

Współczesne miasta, w obliczu przemian gospodarczych, demograficznych i klimatycznych, powinny rozwijać się zgodnie z ideą zrównoważonego rozwoju. Rośliny, a zwłaszcza drzewa, stanowią nie tylko ważny element kompozycyjny krajobrazu kulturowego, lecz także kluczowy komponent zielonej infrastruktury wpływający na funkcjonowanie miasta oraz jego zdolność do adaptacji i mitygacji zmian klimatu (Rosłon-Szeryńska 2019). Istotną rolę w określaniu znaczenia drzew w strukturze przestrzennej miast i wsi odegrała także koncepcja usług ekosystemów, uwzględniająca ich wartość ekonomiczną (Millennium Ecosystem Assessment 2005).

Drzewa są zatem ważnym narzędziem realizacji tych założeń. Jednocześnie w praktyce pojawiają się trudności we wdrażaniu idei zrównoważonego rozwoju, wynikające m.in. z konfliktów na linii człowiek–drzewo oraz z dominacji antropocentrycznego podejścia do przyrody (Rosłon-Szeryńska 2019). W tym kontekście szczególnego znaczenia nabiera kwestia kształtowania świadomości społecznej dotyczącej roli drzew i relacji człowieka z naturą.

Inspiracją do refleksji nad współczesnym podejściem do przyrody może być spojrzenie w przeszłość. W przedchrześcijańskich wierzeniach Słowian drzewa postrzegano jako łącznik między światem materialnym i duchowym – sferą sacrum i profanum. Podstawą tych wierzeń była harmonia z naturą i życie zgodne z jej rytmem. Przyroda była źródłem mądrości, a zarazem przestrzenią kontaktu ze światem bogów. Elementy tych wierzeń przeniknęły później do obrzędowości chrześcijańskiej i w zmienionej formie przetrwały w kulturze ludowej do początku XX wieku.

Analiza dawnych wierzeń, mitów i praktyk związanych z drzewami pokazuje, że wiele z nich zawiera elementy zbieżne ze współczesnymi koncepcjami ochrony przyrody i zrównoważonego gospodarowania zasobami. W prezentacji omówiono znaczenie kultury, doświadczenia i sfery duchowej w kształtowaniu relacji człowieka z drzewami oraz ich rolę w realizacji współczesnych celów związanych z rozwojem zielonej infrastruktury na terenach zurbanizowanych. Przedstawiono przykłady regionalnych wierzeń i mitów dotyczących mocy drzew, które kształtowały postawy szacunku wobec przyrody. Zapre-

zentowano również różnorodne sposoby wykorzystywania drzew – gospodarcze, techniczne, fitosanitarne i społeczne – a także tradycyjne formy ich ochrony, obejmujące m.in. drzewa sędziwe, śródpolne czy cmentarne. Zwrócono także uwagę na kwestie bezpieczeństwa i zarządzania ryzykiem związanym z obecnością drzew w przestrzeni (Kolberg 1885; Fisher 1937; Moszyński 1934, 1967; Kotula 1989).

Współczesne koncepcje zrównoważonego rozwoju oraz idei miasta inteligentnego opierają się przede wszystkim na osiągnięciach techniki i technologii, często w ramach paradygmatu antropocentrycznego. Tymczasem doświadczenie dawnych kultur pokazuje, że harmonia z naturą może wynikać również z głębokiej świadomości miejsca człowieka w świecie przyrody. Rodzi się więc pytanie, czy dominujący dziś paradygmat antropocentryczny nie stanowi bariery w budowaniu trwałej równowagi między człowiekiem a naturą.

Bibliografia

1. Rosłon-Szeryńska E. 2019. Drzewa w przestrzeni zurbanizowanej. Korzyści a zagrożenia. Wyd. SGGW, Warszawa
2. Rosłon-Szeryńska E., 1998. Roślinność w przestrzeni zabawowej dziecka, praca mgr. SGGW, Warszawa
3. Kolberg O., 1885. Dzieła wszystkie (62 Tomy) PTL, Wrocław
4. Fisher A., 1937. Drzewa w wierzeniach i obrzędach ludu polskiego. Lud, T35
5. Moszyński K., 1934. Atlas kultury ludowej w Polsce, T 21. PAU Kraków
6. Moszyński K. 1967. Kultura Ludowa Słowian, T2. Kultura duchowa. KiW, Warszawa
7. Kotula F., 1989. Przeciw urokom, LSW, Warszawa

Ewa Kielkowska¹, Jakub Gębalski¹, Milena Gębalska¹, Magdalena Wójciak², Daniel Załuski¹, 1. Katedra Botaniki Farmaceutycznej i Farmakognozji Collegium Medicum w Bydgoszczy, Wydział Farmaceutyczny, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, 2. Zakład Chemii Analitycznej, Wydział Farmaceutyczny, Uniwersytet Medyczny w Lublinie, Profil metabolomiczny LC-MS oraz potencjał antyoksydacyjny w modelu post mortem wybranych gatunków z rodzaju *Scutellaria*

Rośliny z rodzaju *Scutellaria* należące do rodziny jasnotowatych (Lamiaceae) stanowią istotną grupę surowców wykorzystywanych w fitoterapii w Europie, Azji oraz Ameryce. Ich aktywność biologiczna wiązana jest przede wszystkim z obecnością związków polifenolowych, szczególnie flawonoidów takich jak bajkalina, bajkaleina, wogonina oraz wogozyd [1].

Jednym z najlepiej poznanych gatunków jest *Scutellaria baicalensis*, stosowana w tradycyjnej medycynie chińskiej jako huángqín, ceniona za działanie przeciwzapalne, przeciwdrobnoustrojowe i immunomodulujące. W literaturze podkreśla się również znaczenie *Scutellaria barbata*, badanej pod kątem potencjału przeciwnowotworowego, *Scutellaria lateriflora*, wykazującej właściwości przeciwlękowe i uspokajające, oraz *Scutellaria galericulata*, tradycyjnie stosowanej w zaburzeniach przewodzenia pokarmowego [4–5].

Celem pracy była charakterystyka profilu fitochemicznego części nadziemnych wybranych gatunków (*S. baicalensis*, *S. barbata*, *S. lateriflora*, *S. galericulata*) oraz ocena ich potencjału antyoksydacyjnego. Analizę składu chemicznego przeprowadzono z wykorzystaniem chromatografii cieczowej sprzężonej ze spektrometrią mas (LC-MS), co umożliwiło identyfikację oraz porównanie jakościowe i ilościowe wybranych metabolitów wtórnych. Właściwości antyoksydacyjne ekstraktów określono w modelu post mortem, oceniając ich zdolność do ograniczenia procesów oksydacyjnych w materiale biologicznym. Uzyskane wyniki wykazały istotne różnice w profilu flawonoidowym pomiędzy

analizowanymi gatunkami, co korelowało ze zróżnicowaną aktywnością antyoksydacyjną. Zaobserwowane rozbieżności mogą mieć znaczenie dla odmiennego działania biologicznego oraz potencjalnej skuteczności terapeutycznej badanych surowców.

Bibliografia

1. Shang, X., et al. The genus *Scutellaria* an ethnopharmacological and phytochemical review. *Journal of Ethnopharmacology*. 2010 128(2), 279-313.
2. Wang, Z. L., et al. (2018). A comprehensive review on phytochemistry, pharmacology, and flavonoid biosynthesis of *Scutellaria baicalensis*. *Pharmaceutical biology*. 2018 56 (1), 465-484.
3. Chen, Q., et al. *Scutellaria barbata*: A review on chemical constituents, pharmacological activities and clinical applications. *Current Pharmaceutical Design*, 2020 26(1), 160-175.
4. Awad, R., et al. Phytochemical and biological analysis of skullcap (*Scutellaria lateriflora* L.): a medicinal plant with anxiolytic properties. *Phytomedicine*, 2003 10 (8), 640-649.
5. Cole, M. D., et al. Neo-clerodane insect antifeedants from *Scutellaria galericulata*. *Phytochemistry*, 1990 29(6), 1793-1796.

dr Ewelina Pióro-Jabrucka, prof. dr hab. Janina Gajc-Wolska, dr Małgorzata Mirgos, Jan Domurad, dr hab. Katarzyna Kowalczyk, Katedra Roślin Warzywnych i Leczniczych, Instytut Nauk Ogrodniczych, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, Ocena jakości sensorycznej oraz aktywności antyoksydacyjnej grzybów jadalnych z rodzaju *Pleurotus*

Boczniki wyróżniają się łatwością uprawy oraz wyjątkowymi walorami smakowymi i odżywczymi. Stanowią także istotny element zrównoważonego rolnictwa dzięki zdolności do wzrostu na różnorodnych podłożach. Do badań użyto podłoża w kostkach z zainokulowaną i rozrośniętą grzybnią bocznika ostrygowatego (*Pleurotus ostreatus* i *Pleurotus ostreatus* 'Black Pearl') oraz bocznika mikołajkowego (*Pleurotus eryngii*), firmy Myco-Tar. Materiał badawczy stanowiły owocniki, z podziałem na kapelusze i trzony, które oceniono pod względem jakości sensorycznej – przeprowadzono ocenę profilową QDA oraz konsumencką. Grzyby oceniono także pod względem aktywności antyoksydacyjnej metodą DPPH i ABTS.

Pod względem jakości sensorycznej, najlepsze oceny otrzymały kapelusze i trzony *P. ostreatus* – dzięki intensywnemu smakowi i optymalnej dla konsumentów teksturze. Kapelusze tego gatunku cechowały się także najwyższą aktywnością antyoksydacyjną (DPPH – 90,0%, ABTS – 62,5%). Najniższą zdolność dezaktywacji wolnych rodników wykazały kapelusze bocznika mikołajkowego (DPPH – 79,9%, ABTS – 60,5%).

Bibliografia

1. Audustin J., Jaworska G., Dandar A., Cejpek K., 2007. Bocznik ostrygowaty (*Pleurotus ostreatus*) jako źródło β -D-glukanów. *Żywność. Nauka. Technologia. Jakość*, 6 (55), 170 – 176.
2. Barbosa J. R., Freitas M. M. S., Oliveira L. C., Martins L. H. S., Almada-Vilhena A. O., Oliveira R. M., Pieczarka, J. C., Davi do Socorro B, Carvalho Junior R. N., 2020.

Obtaining extracts rich in antioxidant polysaccharides from the edible mushroom *Pleurotus ostreatus* using binary system with hot water and supercritical CO₂. *Food Chemistry* 330, 127173.

3. Jaworska G., Bernaś E., 2009. Qualitative changes in *Pleurotus ostreatus* (Jacq.: Fr.) Kumm. mushrooms resulting from different methods of preliminary processing and periods of frozen storage. *Journal of the Science of Food and Agriculture*, 89 (6), 1066-1075.

4. Re R., Pellegrini N., Proteggente A., Pannala A., Yang M., Rice-Evans C. 1999. Antioxidant activity applying an improved ABTS radical cation decolorization assay. *Free Radical Biology and Medicine* 26, 1231-1237.

5. Yen G.C., Chen H.Y. 1995. Antioxidant activity of various tea extracts in relation to their antimutagenicity. *Journal of Agricultural and Food Chemistry* 43, 27-32.

Komitet Naukowy Konferencji

prof. dr hab. Iwona Arabas – przewodnicząca

lek. med. Robert Księżopolski – sekretarz

Członkowie:

prof. dr hab. Ludwik Frey

prof. dr hab. Jaromir Jeszke

prof. dr hab. Joanna Partyka

Organizatorzy

Instytut Historii Nauki im. Ludwika i Aleksandra Birkenmajerów

Polskiej Akademii Nauk

Muzeum Rolnictwa im. ks. Krzysztofa Kluka w Ciechanowcu

Współorganizatorzy

Sekcja Historii Farmacji Polskiego Towarzystwa Farmaceutycznego

Societas Scientiarum Klukoviana et Jablonoviana

Sekcja Historii Botaniki Polskiego Towarzystwa Botanicznego

Towarzystwo Karpackie

Partner

Centrum Terapii i Szkoleń Vita Longa

Komitet Organizacyjny

Iwona Arabas (Instytut Historii Nauki PAN)

Robert Księżopolski (Instytut Historii Nauki PAN, Societas

Scientiarum Klukoviana et Jablonoviana)

Patronat medialny

Pisma naukowe „Farmacja Polska”, „Medycyna Nowożytna”

Ksiądz Krzysztof Kluk,

mal. M. Bojarski, 1982

ze zbiorów Muzeum Rolnictwa w Ciechanowcu

ORGANIZATORZY

Instytut Historii Nauki
Polskiej Akademii Nauk
im. Ludwika i Aleksandra
Birkenmajerów

Muzeum Rolnictwa
im. ks. Krzysztofa Kluka
w Ciechanowcu

WSPÓLORGANIZATORZY

Polskie Towarzystwo
Farmaceutyczne

Societas Scientiarum
Klukoviana
et Jablonoviana

Towarzystwo
Karpackie

PARTNER

Centrum Terapii i Szkoleń
Vita Longa Warszawa

SPONSOR

PATRONAT MEDIALNY

Medycyna Nowożytna
Farmacja Polska